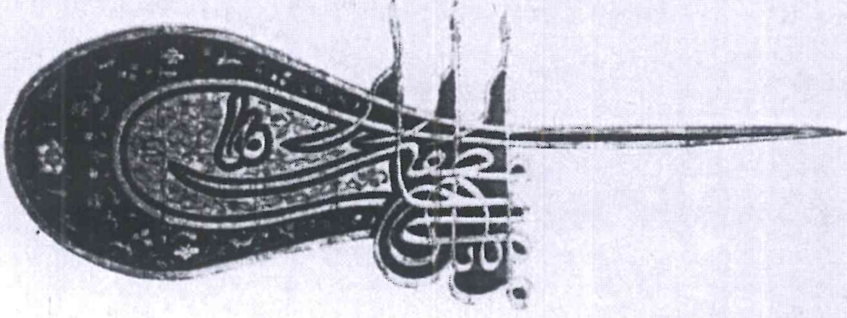

RICHARD F. KREUTEL

HANİWALDANUS ANONİMİ'NE GÖRE

SULTAN BAYEZİD-İ VELÎ

(1481-1512)

Çeviren

Doç. Dr. Necdet ÖZTÜRK

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI

İstanbul - 1997

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI YAYIN Nu. : 149

RICHARD F. KREUTEL

HANİWALDANUS ANONİMİ'NE GÖRE

SULTAN BAYEZİD-İ VELÎ

(1481-1512)

Çeviren

Doç. Dr. Necdet ÖZTÜRK

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI
İstanbul - 1997

Bu eser
Bakanlar Kurulu'nun 20.7.1980 tarih ve 8/1307 sayılı
kararıyla kamu yararına hizmet verdiği kabul edilerek
vergi muafiyeti tanınmış olan
TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI'nın yayınıdır.

Baskı

Haberleşme
Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
P.K.94 Aksaray/İstanbul
Tel: (212) 511 10 06 - 511 18 33

ISBN : 975-498-108-6
Millî Yayın Nu: 96-34-Y-0147-149

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

Sultan Bayezid, tarihlerin nakline göre SOFU Bayezid olarak bilinir. Veli ünvanı ile anılmıştır. Ancak samimi dindarlığının yanında ilim, edebiyat ve san'ata olan düşkünlüğü kadar bir "fatih" olduğunu, karada ve denizde fevkalade güçlendirdiği ordularıyla, büyük zaferler kazandığını da tarihlerimiz yazmaktadır. Kili, Akkerman, İnebahtı, Modan, Koron ve Navarin onun fethettiği şehir ve limanlardır.

Tahta çıkışı, tahttan inişi gibi problemli olan hükümdarın dönemi ile büyük ölçüde ilgili olan bu eseri, Almancadan dilimize kazandıran Doç. Dr. Necdet Öztürk, vakfımızca neşredilmiş bir çok esere imzasını atan genç, çalışkan ve başarılı bir tarihçimizdir. Aslı anonim bir Türk tarihinin Latince çevirisi olan bu eser, Latinceden Almancaya, Almancadan da Türkçeye çevrilmiştir. Almancaya çeviren R.E. Kreutel de bu vesile ile mezkur dönemi kendince değerlendirmeye tâbi tutmuştur. Bu eserde yer alan bu değerlendirme, tarihçiler için ve tarih severler için başlı başına bir kazançtır.

Türk tarih bilimine çok faydalı hizmetlerinin devamı dileğiyle, Necdet Öztürk'ü kutluyor, okuyucularımız ve vakfımız adına kendisine şükranlarımızı sunuyoruz.

Prof. Dr. Turan YAZGAN

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Osmanlı Devleti'nin kurulduğu XIV. yüzyılın başından, Türk tarihçiliğinin başlangıcı olarak kabul edilen II. Murad devrine kadar, Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinin sonuna ilâve ettiği kısa manzum Osmanlı tarihi dışında günümüze kadar gelebilen hiçbir yerli kaynak mevcut değildir. Osmanlı kültür hayatının temellerinin atıldığı II. Murad zamanında Arapça ve Farsçadan tercüme yoluyla Osmanlı literatürüne kazandırılan eserler dışında, bu zamanda yazılan *Tarihî Takvimler, Gazavatnâme* ve *Fetihnâme* türünden orijinal eserler bilhassa önem taşımaktadır. İstanbul'un fethinden sonra Fatih ve onun değerli veziri Mahmud Paşa'nın ilim adamlarını himaye ve teşvik etmeleri sonucu tarihe dair eserlerin sayısında büyük bir artış göze çarpar. Enverî'nin *Düsturnâme*'si, Şükrullah'ın *Behcetü't-tevârih*'i, Veziriâzam Karamanî Nişancı Mehmed Paşa'nın *Osmanlı Sultanları Tarihi* ve Tursun Bey'in *Tarih-i Ebü'l-Feth*'i bu dönemde yazılmış olan belli başlı kaynaklardır.

Siyasî ve askerî tarih açısından başarısız gibi gösterilmeye çalışılan, ancak biraz haksızlık edildiğine inandığımız II. Bayezid devri, Osmanlı kültür hamlesinin hız kazandığı, özellikle Türk tarih yazıcılığı açısından daha sonraki çalışmalara model teşkil edecek olan ciddî eserlerin kültürümüze kazandırıldığı parlak bir dönem olarak kabul edilebilir. Bu padişahın emriyle birer tarih yazmış ve eserleri daha sonraki meslekdaşlarınca örnek alınmış olan İbn-i Kemal, İdris-i Bitlisî gibi meşhur tarihçilerin yanında Âşık Paşa-zade, Neşrî, Behiştî, Oruç Bey ve Ruhi Çelebi de bu dönemin herkesçe bilinen tanınmış tarih yazarlarıdır.

Fatih devrinde başlayan Osmanlı tarihini kuruluşundan itibaren yazma geleneğine II. Bayezid zamanında devam edilmiş ve yukarıda saydığımız eserlerin dışında, kimler tarafından ve ne zaman yazıldığı bilinmeyen, çok az farklılıklarla birbirlerine benzeyen, yurt içinde ve dışında çok sayıda nüshaları bulunan ve genellikle "Anonim Tevârih-i Âl-i Osman" olarak

isimlendirilen eserler de büyük bir sayıya ulaşmaktadır. Bu Türkçe eski anonim kroniklere (vekayinâmelere) ilgi Batıda daha XVI. yüzyılda başlamış ve bazı kroniklerin Batı dillerine tercümeleri yapılmıştır. F. Giese, P. Wittek, H.J. Kissling, R. Anhegger, F.R. Unat ve Sadettin Buluç gibi ilim adamları metin neşri veya nüsha tanıtımı yapmak suretiyle bu kroniklere dikkat çekmişlerdir. Son zamanlarda İstanbul Üniversitelerinde yüksek lisans seviyesinde bazı eski Osmanlı kroniklerinin metin neşirleri yapılmış ise de, bunların birbirleriyle olan münasebetleri ve kaynak değerleri* -ki bizce esas problem burada yatmaktadır- ortaya çıkarılamadığından, F. Giese'nin yaptığı neşirden farklı ve onu aşan bir çalışma henüz yapılmış değildir.

Buraya kadar zikredilen yerli kaynaklara dayanılarak Osmanlı tarihinin kuruluş dönemi yazılmaya kalkışılırsa, bunun eksik bir çalışma olacağında hiçbir şüphe yoktur. Bu bakımdan başta Bizans kaynakları olmak üzere Grek, Bulgar, Sırp ve Venedik kaynaklarına mutlaka başvurmak zarureti vardır. Arşiv belgelerinin yetersiz kaldığı bu dönem hakkında yerli kütüphane malzemesi büyük önem taşımakta ise de, bunlar çoğu kere kendi aralarında tutarsız olduklarından, tarihçi bu eserleri ihtiyatlı kullanmak durumundadır. XV. yüzyılda yazılmış yazarı bilinen Osmanlı tarihlerinin pek çoğu yayımlanmış ve bunlarla ilgili bazı araştırma ve değerlendirmeler yapılmış olmakla birlikte, bu tarihlerin birbirleriyle ilişkileri ve kaynak önceliği meselesi tamamıyla çözülmedikçe, bu konu tarihçilerin önünde bir problem olarak kalmaya devam edecektir.

Aşağıda tercümesini sunduğumuz eser, yazarı bilinmeyen eski bir Osmanlı kroniğidir. XVI. yüzyılda Lâtinceye tercüme edilen bu kronik tarihçiler arasında *Haniwaldanus Anonimi* olarak bilinmektedir. Avusturyalı tarihçi R.F. Kreutel, *Haniwaldanus Anonimi*'nde II. Bayezid dönemine dair verilen bilgilerin, diğer Osmanlı tarihlerinde yer alanlardan farklı olduğunu keşfetmiş ve bu anonimi, Oruç'un yeni ortaya çıkarılan yazmalarından biriyle birlikte, *Der fromme Sultan Bayezid die Geschichte seiner Herrschaft (1481-1512) nach den altosmanischen Chroniken des Oruç und des Anonymus Haniwaldanus* (Viyana 1978) adı altında neşretmiştir. Kreutel, adı geçen eserinin baş tarafında Oruç metnini ve onunla ilgili dipnotları verdikten ve kısa bir giriş yaptıktan sonra *Haniwaldanus Anonimi* metnini ve ona ait notları vermiştir. Gerçekten de söz konusu ikinci eserde Osmanlı Devleti'nin o gün içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durum ile, idarî ve malî bozukluklar, yeniçerilerin dizginlenemeyen taşkınlıkları ve aşırı istekleri, saltanat kavgaları ve diğer bazı hususlar açık bir şekilde ve cesaretle anlatılmaktadır. Kısaca belirtmeye çalıştığımız bu özelliklerinden dolayı

* [Biz, "Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'ların Kaynak Değerleri" (*XII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 1994) adlı tebliğimizde, bu kroniklerin II. Bayezid dönemi tarihi için ihmal edilmemesi gereken tarihî malzeme olduklarına işaret etmiştik.]

Haniwaldanus Anonimi'nin yeniden Türkçeye kazandırılmasının uygun olacağını düşünerek böyle bir çalışmaya giriştik.

Tercümede Almanca metne mümkün olduğu kadar sadık kalmakla birlikte küçük bazı müdahalelerde de bulunduk. Meselâ, Almancasında bulunmayıp da Türkçesinde yer alan metin kenar başlıkları tarafımızdan ilâve edilmiş ve yine Almancasında metnin sonunda verilen dipnotları Türkçe tercümesinde sayfa altlarında verilmiştir. Ayrıca, Almancasında şahıs ve yer adları ile, terim, unvan ve yabancı kelimeler olarak üç bölüm halinde tanzim edilmiş olan indeksleri birleştirerek tek bir indeks şeklinde düzenledik ve bu indekse, özellikle çok sayıda yeni terim ve kelime ilâve ederek bunlardan gerekli görülenlerin açıklamalarını vermeye gayret ettik. Burada bir hususa daha işaret etmek gerekir ki, o da, anonim eski Türkçe kroniklerin ve hatta XV. yüzyılda yazılmış yazarı bilinen çoğu Tevârih-i Âl-i Osman'ların sade bir dille ve kısa cümlelerle yazılmış olduğudur. Yaptığımız tercümede uzun cümlelere rastlanılması, Türkçe metnin önce Lâtinceye, sonra da Almancaya çevrilirken uğradığı bir takım değişikliklerden ve dil özelliklerinden kaynaklanmış olması ile izah edilebilir.

Çalışmalarım sırasında yardımlarını gördüğüm meslekdaşım Doç. Dr. Hakan ÇİL'e teşekkür borçluyum. Ayrıca, çok çeşitli faaliyetleriyle Türk kültürüne unutulmaz hizmetlerde bulunan ve hayatını bu tür çalışmalara hasreden Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın muhterem başkanı Prof. Dr. Turan YAZGAN hocama ve emeği geçen bütün Vakıf çalışanlarına şükranlarımı sunuyorum.

İstanbul 1996 **Necdet ÖZTÜRK**

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nin hükümdarlar listesi hemen hemen altı buçuk asırlık bir süreyi içine almaktadır. İlk hükümdar, hanedanın kurucusu Osman Bey, yıkılmaya yüz tutan Konya Selçuklu Devleti'nin vasalı olarak 1281 yılında kendi göçer kabilesinin idaresini üzerine almış ve 1300 yılı civarında kuzeybatı Anadolu'da, Bizans sınırında bağımsız bir beylik kurmuştu. Osman Bey'den başlayarak Cumhuriyet döneminde Atatürk tarafından 1922 yılında, saltanatın kaldırılmasından sonra, artık üzerinde sadece yetkisiz bir halifelik makamının kalmış olduğu Sultan VI. Mehmed'e kadar toplam otuz yedi padişah gelmiş geçmiştir. Bu padişahlardan ikisi, yani dördüncüsü ve sekizincisi Bayezid[1] isminde idi. Hırslı bir fatih olan birincisi, her an savaşa hazır olup nihayet kendi gücünün üstündeki Moğol hükümdarı Timur'a karşı meydan okumuş, fakat 1402 Ankara savaşındaki yenilgisi ile, genç devletini tarihinin en ağır beka krizine sürüklemiştir. O, Osmanlı tarihinin esarete düşen yegâne sultanı olup intihar ederek hayatına son vermiştir. Çabukluluğundan ve mütemadiyen Avrupa ve Anadolu'da yeni savaş alanlarında ansızın görünmesinden dolayı ona *Yıldırım* lâkabı verildi. Sonraki nesillerin hâfızasında *Bayezid-i Velî* olarak yaşamakta ve birincisinden tamamıyla değişik karakterde olan II. Bayezid'in saltanatı hakkında, aşağıda tercümesi yapılmış olan kronikler haber vermektedirler.

II. Bayezid'in saltanat tarihi hakkındaki araştırma, henüz bazı rivayet boşlukları ile olayların sırasında ve tarihinde bazı çelişkileri taşıdığından,

1 Bu ismin, yazı dilinde Arapçası *Bâyezîd*, Türk halk dilinde *Bayazıt* olup İstanbul şivesinde *Beyazıt* oldu. Bu sultan tarafından yaptırılmış olan cami çevresindeki üniversite muhitinin, resmî dildeki adı da budur.

aşağıda gerçekleştirilmeye çalışılan özette sadece en önemli ve kronolojik bakımdan güvenilir olanlar bir araya getirildi. Her şeyden önce bu şehzadenin saltanata geçmeden önceki hayatı hakkında çok az şey bilmekteyiz. Muhtemelen 1448 yılında doğmuş olan Bayezid, çocuk denilecek yaşta iken 1453'te İstanbul'u fethederek ülkesini imparatorluk seviyesine getirmiş bulunan babası Fatih Sultan Mehmed[2] tarafından şehzade-vali olarak Amasya'da tecrübeli bir vezirin himayesi ve rehberliği altında bulunmak ve Rum eyaletini idare etmek üzere Anadolu'ya gönderildi. Bayezid 1473 yazında Karaman valisi olan ve ertesi yıl bir av kazasında hayatını kaybeden kardeşi Mustafa ile birlikte, babası Fatih Sultan Mehmed'in Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ı kesin olarak mağlup ettiği Otlukbeli savaşına katılmıştı. Bunun dışında gençliğinin ilk dönemini ve delikanlılık yıllarını tamamıyla kendi sancak muhiti olan Amasya'da geçirmiş olmalı. Burada şehzadenin çevresi şair, âlim, edebiyatçı ve sanatkâr ruhlu bir grup tarafından kuşatılmıştı. Rahat bir hayata meyli olan ince ruhlu şehzade, bu kişilerin de bulunduğu şarap ve musiki eşliğindeki meclislerde İran'ın berrak ve serbest düşünceli mistisizmine kendini vermişti. Onun, atılgan ve hareketli bir fatih olan babasıyla olan ilişkisi fazla içten değil gibi görünmektedir.

II. Mehmed yeni bir sefer yolunda iken 3 Mayıs 1481'de âniden öldüğünde, henüz hayatta kalan iki şehzadeden otuz üç yaşındaki Bayezid Amasya, ondan on bir yaş daha genç olan kardeşi Cem Konya valiliğinde bulunuyorlardı. Veliahtın payitaht İstanbul'a ulaşmasına kadar, geçici bir idarede, beklenilen yeniçeri ayaklanmalarından kaçınmak için, padişahın ölümünden hiç bahsedilmemesini kesin bir şekilde emretmiş olan veziriâzam Karamanî Mehmed Paşa, iki kardeşten daha enerjik olan Cem'i gizlice himaye ediyordu. Fakat yeniçeriler gerçeği öğrenir öğrenmez haddini bilmez bir ayaklanmayla geriye İstanbul'a akın ettiler. Pek çok mansıb sahibinin, fakat her şeyden önce Yahudilerin ve hristiyanların evlerini yağmaladılar. Veziriâzam Karamanî Mehmed Paşa arkalarından koşarak onların ganimet hırsına mani olmayı denedi. Ancak yeniçeriler veziriâzama besledikleri kin yüzünden onu sokakta öldürdüler. Nihayet Mehmed Paşa'nın rakiplerinden yaşlı İshak Paşa huzur ve asayişi bir dereceye kadar yeniden kurabildi ve askerlerin rızası ile, dedesinin sarayında rehin olarak tutulan Bayezid'in on yaşındaki oğlu Korkut Çelebi'yi, Cem'in muhtemel bir gasp teşebbüsüne karşı tahtı babası gelinceye kadar korumak için, saltanat naibi olarak tahta oturttu. Amasya'dan hareket eden II. Bayezid 19 Mayıs 1481'de İstanbul'a ulaşmayı başardı.

Bayezid tahta çıkar çıkmaz kardeşi Cem'e karşı savunmak durumunda olduğu tahtını otuz bir yıl sonra oğlu Selim'e terketmek zorunda kaldı.

2 Franz Babinger'in *Mehmed der Eroberer und seine Zeit: Weltenstürmer einer Zeitenwende* (München 1959) isimli enteresan kitabı II. Bayezid devrine giriş olarak da okumaya değer.

Cem'in, ağabeyisinden saltanatı silâh gücü ile zorla almak yahut en azından onu, imparatorluğu aralarında paylaştırmaya zorlaması da başarısız olduktan sonra, hırslı olduğu kadar da fazla sorumluluk taşımayan Cem, Osmanlı tarihinde ilk defa olarak, 1482 yılında Osmanlı taht taliplisi olarak eski hristiyan düşmanlarının gücüne kendini teslim etti. Osmanlı taht taliplisi Cem, böylece yeni bir haçlı seferi için muhtemel bir bahane idi ve dolayısıyla imparatorluğun bütünlüğü için tehdit edici bir tehlike teşkil ediyordu. Bayezid, Cem taraftarlarının gizlice husule getirdikleri ihtilâl denemelerine karşı emniyet için, bundan böyle askerlerin büyük bir kısmını İstanbul yakınında hazır tutmaya mecbur oldu ve onları başka savaş alanlarında muharebeye sokmaktan kaçındı. Buna rağmen yeni sultan ilk seferini 1484 yılında Moldavya'ya karşı başarılı bir şekilde idare edebildi ve Karadeniz'in kuzeybatı sahilindeki liman kaleleri Kili ve Akkerman'ın fethi ile birlikte, onun vasalı Kırım Tatarları hanının arazisine kadar olan bölgeyi ele geçirdi. Doğuda onun serdarları tarafından Mısır Memlûklerine karşı, Kilikya Toros geçitleri eteğinde, Anadolu-Suriye sınır bölgesinin kontrolü için, kötü bir şekilde idare edilen altı yıllık savaş 1491 yılında hiçbir tarafa bir menfaat getirmeyen bir andlaşma ile son buldu. Ertesi ilkbaharda Bayezid bu kez tekrar ordusunun başında âsi Arnavutların bir ayaklanmasını bastırdı. Uzun zamandan beri Türk *akıncılarının* müthiş akınları Bosna'dan Avusturya'nın güney kısmının içlerine ve hatta Venedik önlerine kadar uzandı ve büyük bir sayıya ulaşan bu akınlara ancak 1495 yılında Bayezid ile Macar kralı arasında yapılan bir andlaşma ile son verildi.

Şehzade Cem 1495 Şubatında sürgünde iken Napoli'de öldü. Muhtemelen Bayezid'in bir ajanı tarafından zehirlendi. Bu suretle Bayezid, babası tarafından ikame edilmiş olan, tahta geçen her yeni hükümdarın taht karışıklığını önlemek için henüz hayatta bulunan bütün kardeşlerini öldürmesi tavsiyesini yerine getirdi. Şimdi artık bunu, II. Bayezid saltanatının kısa parlak devri takip etti. Nihayet Cem korkusundan kurtulan Bayezid bundan böyle geliştirilmiş toplar ve her şeyden önce yüksek hareket kabiliyeti olan bir filonun inşası ile, fetih sayesinde devletin büyümesinde hayatî önemi olan ve o güne kadarki en büyük vurucu güce ulaşmış bulunan bütün ordusunu, yeni fetihlerle imparatorluğun genişletilmesi için devreye soktu. Kısa bir zaman içersinde (1497-1499) Podolya ve Galiçya'yı topraklarına katan Polonya kralı Jan Olbracht'ın Moldavya'ya hücumunu püskürtmek için, Moldavya'nın kurnaz kralı Büyük Stefan'a, gözünü ganimet hırsı bürümüş *akıncılar* ve aşağı Tuna'daki Osmanlı timarlı askerlerinin yardımları kâfi geldi. *Akıncıların* İsonzo ötesine kadar uzanan yeni bir yağma hareketi ile kuzeyden de emniyet altına alınan Yunanistan'daki Venedik üslerine karşı çoktandır kararlaştırılmış olan fütuhat seferini bizzat padişah kara ordusu ile yönetti. Bu fütuhat hareketinde, kaptanı mahir bir denizci ve tecrübeli bir korsan olan Kemal Reis'in idare ettiği donanma da görevini başardı. Böyle bir donanmanın

varlığı ile iki yıl içersinde yani 1499 ve 1500 yıllarında Lepanto, Modon, Koron ve Navarin gibi liman kaleleri fethedildi. Bunu, 1501 yılında savaş alanının yanıbaşındaki Arnavutluk'taki Durozzo'nun fethi takip etti. Venedik bu kilit yerleri kaybettiğini 1503'te yapılan barışla kabul etmek zorunda kaldı.

Büyük bir güç haline geçişi şimdi artık sağlam temellere oturtulmuş ve büyük ölçüde genişlemiş olan Osmanlı İmparatorluğu'nun sultanı Bayezid o zamanlar elli beş yaşında olup saltanat hayatının zirvesinde bulunuyordu. Fakat aşırı derecede yumuşak, cevval olmayan, içine kapanık, savaştan hiç hoşlanmayan, ağır hasta ve artık ihtiyarlamaya başlayan Bayezid'i talih tekrar terketti. Görüldüğü kadarıyla o, bundan böyle mütevazi bir dervişin hayat tarzını sürdürmeyi arzu ediyordu ve bu yüzden devletin idaresini vezirlerine bıraktı.

Vezirlerin alçaklığı ve yetkilerini kötüye kullanmaları, zulüm gören tebaada saltanata karşı mütemadiyen büyüyen bir öfke husule getirdi. İran'ın yeni hükümdarı şiî Şah İsmail fanatik ordu grupları ile, dinî bir heyecan içinde zaferden zafere koşuyordu. Şah İsmail'in şiî propagandası, artık koyu sünnî Osmanlı Devleti'ni de istilâ etmeye başlamış olup istismar edilen kütlelerin olduğu yerlerde yeşerebileceği bir ortam buldu. Değişik inançtaki akidelerin tehdit edici bir şekilde yayılması Balkan eyaletlerindeki gibi, Anadolu'da da vardı. Ve bu suretle Osmanlı Devleti'nde en geç 1492 yılında Makedonya'da, kendinden geçmiş bir dervişin Bayezid'e karşı girişmiş olduğu ve Bayezid'in kıl payı kurtulabildiği suikast teşebbüsünden beri Osmanlı Devleti'nde bir iç savaş tehlikesi ortaya çıktı. Bu suikast teşebbüsünden sonra başlatılan soruşturmalar ve bunu takip eden Yunanistan'a sürgün olayı, için için alevlenen krizi bertaraf edemedi. Nitekim 1507 yazında Şah İsmail Osmanlı sınırını aşarak Doğu Anadolu bölgesini işgal etti; fakat hemen tekrar geri çekildi. Onun henüz Bayezid'le bir savaşa girmek istemediği açıktı. Ancak 1511 Şubatında Şah'ın taraftarları olan Kızılbaşlar güneybatı Anadolu'da bir ayaklanma çıkardılar. Bu ayaklanmada Anadolu eyaletinin geniş bölgeleri katliam ve yangınla tahrip edildi. Fakat veziriâzam Ali Paşa'nın şehit düştüğü bu savaşta, Osmanlı kuvvetleri birçok yenilgiye ve ağır kayıplara uğradıktan sonra ayaklanma bastırıldı.

İran'ın genç şahı ile kaçınılmaz bir savaşın üstesinden ne şimdi ağır hasta olan Bayezid, ne de ona benzeyen Şehzade Ahmed gelebilirdi. Devletin kritik durumunu gerçekçi bir değerlendirme ile, şimdi üç şehzadenin en küçüğü olan enerjik ve atılgan Selim, icabında babasına karşı ayaklanarak devletin idare dizginini kuvvetli ellerine almaya karar verdi. Kırım hanı tarafından desteklenen Selim, Tatar ordusu ile 1511 yazında Rumeli'ye geçti. Korkmuş olan babası Bayezid'den Rumeli'de bir valilik kopardı (şehzadelere Rumeli'de asla valilik verilmezdi). Selim'in kendisinin taht varisi olması

şeklindeki ikinci talebi, babası tarafından şiddetle reddedilince, o sonunda babasının Çorlu yakınındaki ordugâhına hücum etti. Baba-oğul arasındaki savaş Selim'in Tatar ordusunun yenilgisi ile son buldu ve âsi şehzade mağlup olarak güç belâ Kırım'a kaçabildi. Fakat şimdi yeniçeriler sonbahar başlarken, babalarına karşı ayaklanarak tahta geçmek isteyen Ahmed ve Korkut'a karşı Selim'in yanında yer aldılar ve ertesi ilkbaharda, uzun zamandır Selim'e karşı olan Bayezid'e, onu orduya serdar tayin ettirdiler. Zafer şenlikleri ile Selim İstanbul'a getirildi ve yeniçerilerin baskısı altında Bayezid istemeyerek 24 yahut 25 Nisan 1512'de saltanatı Selim'e terketmek zorunda kaldı. Ölüm derecesinde hasta olan yaşlı Bayezid saltanattan çekilip Dimetoka'ya gitmek isterken yolda birdenbire 26 Mayıs 1512'de öldü. Batılı kronikçiler onun oğlu Yavuz Sultan Selim tarafından tahtını kesin olarak emniyete almak için, zehirlenmiş olduğunu ileri sürerler[3].

Saltanatının başında kardeşi Cem ile düşman olan, daha sonra oğlu kudretli Selim'in isyanı ile tahttan feragata zorlanmış ve pek çok acıyı yaşamış ve fazla olarak halkının sadece veba, deprem ve idarenin baskısı ile cezalandırılmasını değil, aynı zamanda da kanlı mezhep çatışmasında insanların birbirlerini nasıl yokettiklerini de yaşamış olan, aşağı yukarı altmış dört yaşındaki mülâyim, dindar Sultan Bayezid'in hayatı böylece mutsuz ve şöhretsiz bir şekilde son buldu.

Çağdaş Osmanlı kronikçileri, malumat ve izan eksikliğinden ve ekseriyetle sadece üstünkörü, çoğu kere bölük pörçük ve anlatılan hadiselerin anlatım şeklini tahrif etmeye istidatlı olduklarından Sultan Bayezid'in psikolojik hâlini yeterli bir açıklığa kavuşturamamışlardır. O, fevkalâde kudretli babası Fatih Sultan Mehmed ve oğlu Selim gibi fütuhat erbabı padişahlar arasında çok silik kalmaktadır. Zoras'ın yazarı bilinmeyen halk Yunancasıyla yazılmış anonim kroniğinin şu söyledikleri tamamıyla doğru olsa gerektir[4]: "Sultan Bayezid savaştan çok barışa meyilli idi. O mütevazi biri idi. Felsefeye düşkün olup geçmiş hükümdarların faaliyetlerini okumayı severdi. Yaradılış olarak iyi biri idi." Venedik'in o zamanki elçisi (daha sonra doç) Andrea Gritti 1503 yılı sonuna doğru İstanbul'da görgü tanığı olarak elli beş yaşındaki Bayezid'i şöyle tasvif ediyor: "Dolgun yüzlü, ne sert ne de korku veren görünüşlü, melankolik, hurafeye inanan ve ruhen tembel idi; cimrilikten de uzak değildi. Söylenenlere bakılırsa o ayrıca, taş oymacılığı ile gümüş işlemek ve tornalamak gibi el sanatlarıyla uğraşmaktan zevk alırdı. Astroloji ve teoloji ile sürekli meşgul olurdu ve iyi bir okçuydu. Uzun yıllardan beri şarap

3 Şimdi artık Ş. Tekindağ, "Bayezid'in Ölümü Meselesi" (*Tarih Dergisi*, XXIV (1970), s. 1-6) adlı makalesinde, Osmanlı kaynaklarına dayanarak Bayezid'in zehirlenmesi ile ilgili iki ya da üç delil zikrediyor. Zehirlenmesi şayiası ikna edici biçimde teyit edilemez. Bunun, daha sonraki zamanda tamamıyla batılı haberlerden alınmış olduğu ihtimal dahilindedir.

4 *Leben und Taten der türkischen Kaiser* (=*Osmanische Geschichtsschreiber*, VI, Graz 1971), s. 190.

içmekten vazgeçmiş ve tamamen mazbut bir hayata geçmeye gayret sarfetmiş, şu var ki cinsi münasebetten kaçınmamış ve şehvetin hiçbir şeklinden çekinmemiştir. Bu yüzden zâtı şahâneleri şimdi çok yaşlandığı halde sağlıklı görünüyor[5]."

II. Bayezid'in şahsî karar verme hürriyetinin ne derece olduğu, muhtemelen çok fazla, onun saltanatının başarı veya başarısızlıkları ile ihmalkârlıklarının ne kadarının (muhtemelen birçoğunun) vezirlerine yüklenebileceği hususunda bizim henüz yetersiz kaynaklarımızla şu anda hüküm verecek durumda değiliz. Vezirlerin birçoğunun ebeveyni hristiyan olup Bayezid'in çevresinde iç oğlanı hizmetinde büyümüşlerdir. Mülâyim Sultan Bayezid tahta çıkışından epeyce zaman sonra, 1482 Kasımında yeğeni Oğuzhan'ın idamı için verdiği ve kendi elyazısıyla yazmış olduğu[6] ve bugün orijinali muhafaza edilen emri vermesinde müşavirlerinin de büyük tesirleri olduğu görülmektedir. Ve eğer Bayezid gerçekten kardeşi Cem'i zehirletmişse, öyleyse açıkça gecikmiş olarak görülebilecek bu kararı vermede uzun yıllar tereddüt göstermiş olsa gerek. Her iki tedbir de o zamanki devlet anlayışına uygun olup, halkın gözünde ahlâka aykırı görünmüyor ve zaten öyle olsaydı sonradan gelen nesiller II. Bayezid'e *velî* olarak hürmet etmezlerdi. İslâmda velîler her şeyden önce tarikat kurucuları olarak karşımıza çıkarlar. Dervişler ekseriya çok kanlı savaşçılar idiler. Ve onların kendi müritlerinden bile, kendi otoritelerine karşı en küçük bir şüphede dahi öc almaktan kaçınmadıkları malumdur. Savaştan hoşlanmayan bu sultanın lâkabı olan *velî*ye gelince -bu durum aslında Bayezid'in kendi zamanına ait eserlerde ve bizim her iki kroniğimizde de *velî* kelimesi geçmemektedir- şüphesiz hâkim karakter hususiyeti olan kendisini islâmî mistike vermesi, sünnîliğin katı ve müsamahasız doğma ve vazife şuuru, sünnîliğe nazaran karşılaştırılamayacak kadar serbest duygu ve fantaziye önem veren heterodoks sufizmin düşünce dünyasından kaynaklanmaktadır ki bu, o zamanlar her yerdeki düşünce tarzına şekil veriyordu ve komşu İran'da Şah İsmail, ataları tarafından geliştirilen mezhebi, özel biçimdeki şiiliğe hatta devlet dini haline dönüştürmüştür. Sultan Bayezid-i Velî, Osmanlı hanedanının sünnî geleneği bakımından şiî İran şahı ile mahzursuz olmayan bir düşünce akrabalığı göstermektedir; bu daha sonraki nesillerin düşüncesinde II. Bayezid, IX. yüzyılın büyük sûfî-velî Bayezid-i Bistamî (İran'daki Bistam'dan) ile birbirine karıştırılmıştır. Onun mucizeleri pek çok efsane ve fıkraya konu olmuştur. Bu efsane ve fıkraların aynı isimdeki İranlı mistikçiden kaynaklanmış olduğunu bugün ispat edebiliriz.

Çok kısa bir sürede büyük bir güç haline gelen devletin sağlamlaştırılması, Avrupa'daki toprak kazancı ve ordunun güçlendirilmesi yanında, II. Bayezid saltanatı bundan başka Osmanlı düşünce hayatı için özel bir kazanç getirmiştir. Meselâ bu dönemde sistemli bir Osmanlı tarih yazıcılığı başlamıştır[7].

5 GOR (VI, 625)'daki İtalyanca orijinal metne göre, sayfa 366'ya dair not.

6 Bu dipnot için bk. R.F. Kreutel, Oruç tercümesi, s.30, not 11.

Yukarıda tercümesi verilen batılı kaynaklara göre Sultan Bayezid mütemadiyen araştırıyor ve geçmiş hükümdarların faaliyetlerini okumayı seviyordu. O, İbn-i Kemal, İdris-i Bitlisî gibi büyük âlimlere Osmanlı tarihini araştırmaları, güzel ve anlaşılır bir dille anlatmaları görevini vermişti. Bu vazife için onlardan İbn-i Kemal'in, orijinal Oruç kroniğinden esaslı bir şekilde faydalanmış olduğu aşağıda tespit edilecektir.

Hâlihazırda Sultan Bayezid-i Velî tarihi hakkında kitap biçiminde iki monografi bulunmaktadır: Sidney Nettleton Fisher'in *The Foreign Relations of Turkey* (1481-1512) (Urban 1948) adlı eseri ile, Selâhattin Tansel'in *Sultan II. Bâyezit'in Siyasî Hayatı* (İstanbul 1961) isimli eseri. Fisher Avrupa, Tansel ise Osmanlı kaynaklarını bir araya getirmiş ve bu zengin geniş kaynak malzemeyi en iyi şekilde değerlendirmişlerdir. Tamamlayıcı okuma parçaları olarak, hâlâ esaslı bir kaynak olan J.v. Hammer'in *Geschichte des Osmanischen Reiches* (aşağıda kısaltması *GOR*) (Pesth 1828, II, 250-423) adlı eseri ile, N. Jorga'nın aynı isimdeki eseri (Gotha 1909, II, 233-314) ve de J.W. Zinkeisen'in *Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa* (Gotha 1854, II, 473-566) adlı eseri ve söz konusu tercüme serisinin 6. cildi olan *Leben und Taten der türkischen Kaiser* (Graz 1971, s. 165-191)'in ilgili bölümleri tavsiye edilir. Osmanlı tarihinin bu devri üzerindeki araştırmaya Münihte Hans Joachim Kissling[8], diğer ilgili eserlere de atıfta bulunarak özel araştırmalarıyla büyük bir katkıda bulundu.

Aşağıda takdim edilen metinleri sunarken söylenecek bir şey daha kalıyor ki, o da, burada mevcut çerçeve içersinde sadece aslına kelimesi kelimesine bağlı olan bir tercüme ile, söz konusu metinleri anlaşılır hale getirmeyi hedeflediğimizdir. Bu metinlerde bize nakledilen haber ve beyanları kritik bir gözle değerlendirmeyi düşünmedik. Çünkü nakledilen haber ve malumatın kritiğini yapmak görevi, ancak tercümesini birkaç misli aşacak bir kitapla başarılabilirdi. Burada verilen dipnotları sadece doğrudan doğruya metnin anlaşılmasına hizmet etmektedir. Meselâ bu dipnotları, konuya yabancı bir okuyucu açısından anlaşılmayan veya ona ters gelebilecek yabancı ifadeleri açıklamak veyahut islâm kültür alanına

7 Bu hususta H. İnalcık (*The Rise of Ottoman Historiography*) ve V.L. Ménage (*The Beginnings of Ottoman Historiography*) tafsilatlı şekilde bilgi vermekteler. Her iki yazı da B. Lewis ve P.M. Holt tarafından neşredilen derleme kitap *Historians of the Middle East* (London 1962, s. 152-167 ve s. 168-179)'da bulunmaktadır. V. L. Ménage'ın söz konusu makalesi S. Özbaran tarafından "Osmanlı Tarihçiliğinin Başlangıcı" (*Tarih Enstitüsü Dergisi*, IX (1978), s. 227-240) adı altında Türkçe'ye tercüme edilmiştir (Çeviren).

8 *Sultan Bâyezid's II. Beziehungen zu Markgraf Francesco II. von Gonzaga* (München 1965); "Betrachtungen über die Flottenpolitik Sultan Bâyezîds II." (*"Saeculum*, XX, München 1969, s. 35-43; bu makalenin müellifi tarafından yapılan Türkçe tercümesi için bk. *Türk Kültürü*, VII/84 (1969), s. 894-906) (Çeviren); "Quelques problèmes concernant Iskender-Pasa vizir de Bâyezîd II" (*Turcica*, II, Paris 1970, s. 130-137); "Zur Personalpolitik Sultan Bâyezîd's II. in den westlichen Grenzgebieten des Osmanischen Reiches" (*Beiträge zur Südosteuropa-Forschung*, München 1970, s. 107-116). Diğer makaleler dipnotlarda gösterildi.

ait özelliklere işaret etmek suretiyle, metinlerin anlaşılmasını sağlarlar. Sadece o da, önemli görülen metin yerleri kritik bir gözle ele alınarak ve bu yerler anlaşılabilecek şekilde diğer bölümlerle irtibatlandırılmıştır. Şahıs ve yer isimlerinin -bunlar metinlerde bazen değişik imlâ ile yazılmış bulunmaktadır- doğru belirlenmesi ve terim, unvan ve yabancı kelimelerin açıklandığı bir indeks bulunmaktadır. Birkaç parçadan meydana gelen şahıs isimlerinde esas, özel ismin alfabetik düzenine dair şekli geçerlidir ki, bu doğrudan unvanın önünde (meselâ *Paşa* yahut *Beğ*); unvan yoksa sonda bulunuyor. Meselâ *Gedik Ahmed Paşa* ve *Uzun Hasan Beğ* isimleri indekste *Ahmed Paşa, Gedik* ve *Hasan Beğ, Uzun* şeklinde bulunuyor.

Sözlerimi bitirirken lütfen şunları da söylememe izin veriniz:

Eğer ulaşılması güç inceleme malzemesini hiçbir karşılık beklemeden bana sağlayan ve en ücra köşedeki literatürden bana gerekli bilgileri aktaran ve bu suretle çalışmamın gelişmesine büyük ölçüde katkıda bulunan birçok dostumun fiili yardımları ve teşvikleri olmasaydı, ki özellikle Oruç yazmalarının açıklanması, Almancaya çevrilmesi ve düzenlenmesi vazifesi Afganistan'daki görevim sırasında çok zor ve zaman alıcı olduğundan, asla böyle bir çalışmaya teşebbüs edemezdim. Bunun için Münih'te Bayan Hedda Reindl'a, Londra'da Sayın Victor L. Ménage'a, İstanbul'da Fikret Işıltan ve Erich Prokosch'a, Viyana'da Andreas Tietze'ye, Münih'te Klaus Kreiser'e ve Castricum (Hollanda)'da Machiel Kiel'e kalbî şükranlarımı arz ederim.

R.F. KREUTEL

GİRİŞ

Türkçe metni ile değil, sadece Lâtince tercümesi ile önümüzde bulunan şu eski Osmanlı kroniğinin yazarının kim olduğu meselesi, Osmanlı araştırması için çözülemez bir bilmece olarak görülmektedir. Bu eser, Westfalyalı hümanist Hans Lewenklaw von Amelbeuren'in[1] *Historia Musulmana Turcorum e monumentis ipsorum exscripta* adlı meşhur eserinin iki temel kaynağından biri olarak 1591 yılında Frankfurt Main'de basılmıştır.

Bu anonim kronik hakkında biz sadece şunları biliyoruz:

(İmparatorluk elçisi olan Baron von Eytzing'in sekreteri olarak 1584 yılında İstanbul'da kısa bir süre kalmış olan Silezyalı asilzade Philipp Haniwald von Eckersdorf, içkiye olan müptelâsı yüzünden gözden düşmüş ve bunun sonucu tamamıyla fakirleşmiş bir durumda bulunan eski Divân-ı Hümâyun tercümanı Macar dönmesi yaşlı Murad Bey'e[2] düşük bir ücret karşılığında eski bir Osmanlı kroniğini Türkçeden Lâtinceye tercüme ettirdi)

"Haniwaldanus Nüshası" denilen bu tercümeyi, o zamanlar aynı şekilde Türkiye'ye gelmiş olan Lewenklaw aldı ve ülkesine geri döndüğünde, eseri dil bakımından değiştirdikten ve şüphesiz kendi açıklayıcı ilâveleriyle genişlettikten sonra, tercümenin yanında ikinci bir eski Osmanlı kroniği "Verantianus Nüshası"nı (sahibi olan piskopos ve eski elçi Anton Vrančić'e göre böyle isimlendiriliyor) kendi *Historia*'sında bastırdı.

1 Lewenklaw, bu Lâtince tercümeyi 1590'da çıkan *Neuwe Musulmanische Histori Türkischer Nation* adlı kitabında Almanca olarak neşretti. Lewenklaw (Leunclavius ve Löwenklau da deniliyor) hakkında bk. Franz Babinger, "Herkunft und Jugend J. Lewenklaus" (*Westfälische Zeitschrift*, Yıl II, 1944, s. 112 vdd.) ve "J. Lewenklaus Lebensende" (*Baseler Zeischrift für Geschichte und Altertum*, Yıl 1, 1951, s. 5-26)

2 Onun hakkında F. Babinger, "Der Pfortendolmentscher Murad und seine Schriften" (*Literaturdenkmaler aus Ungarns Türkenzeit*, Berlin 1927, s. 33-54'de) adlı yazısında bahsediyor.

Sonuncu metin ile Haniwaldanus'a ait metnin II. Mehmed'in ölümüne kadarki anlatımı, bizim bildiğimiz pek çok "Osmanlı kroniği" ile, genel olarak benzer olduğu halde, *Haniwaldanus Anonimi*'nde ilâve edilen II. Bayezid ve I. Selim devirleri hakkında şimdiye kadar hiçbir Osmanlı kroniğinde bulunmayan malumat yer almaktadır. Her ne kadar ilk mütercim Murad'a değil de, aksine Lewenklaw'ın çalışmasına atfedilmesi gereken hümanist zarafet ve Lâtin üslûbunun tumturaklı ifade biçimleri, batılı düşünce tarzına[3] kısmen intibak ve 75 yaşındaki Murad'ın Türkçesinden kaynaklanmayıp ancak onun, Lâtince kelime hazinesi noksanlığından ileri gelebilecek bazı tercüme hataları[4] varsa da, Lâtince tercümenin Türkçe bir kaynaktan yapılmış olduğu kesin.

Osmanlı literatürünü tanıyan, Lâtince tercümedeki göz kamaştırıcı parlak cilânın altında Haniwaldanus nüshasını incelerken popüler Türkçe kroniklerden birini keşfettiği yanılgısına düşebilir. Bunlar anonim, yahut az veya çok Oruç seviyesindeki müelliflerin bizce malum eserleridir. Fakat Haniwald metninin son iki bölümünün Türkçe orijinalini kaleme alan kişinin ismini öğrenmeyi ancak şansa bırakabiliriz.

Haniwaldanus Anonimi, Oruç kroniği ve diğer bazı eski Osmanlı kroniklerinin aksine manzum parçalar ihtiva etmemektedir. Bunun Türkçe orijinalinde de böyle olduğu son derece ihtimal dışı olup, sadece Murad tarafından yapılan Lâtince tercümesinde ihmal edilmiş olabilir. Çünkü onun kaleminden çıkmış Türkçe, Macarca ve Lâtince, kesinlikle acemi olmayan paralel mısraların yer aldığı daha uzun bir şiir kitabı hakkında malumat sahibiyiz. Haniwald kroniği bununla beraber Oruç'tan başka olarak nisbeten daha az tarih vermekte ve onları da sadece yıl olarak ifade etmektedir. Her iki eserde, birbirinden çok farklı olan tarihlemelerin ne derece birbirlerinin karşılıkları olduğu hususu, konuyla ilgili yanlışlıkların bulunup çıkarılmasını amaçlayan bir çalışmanın yanında, Sultan II. Bayezid'in saltanatının henüz tam kesinleşmemiş kronolijisi dolayısıyla, muhakkak ki hiç te kolay olmayacak bir çalışmaya bırakılmalıdır.

Bizce henüz bilinmeyen Türkçe orijinalin muhteviyatını Lewenklaw'ın metin içindeki anlaşılabilir ilâvelerinden ayırmak için, söz konusu olan bu ilâveler Almanca tercümede yuvarlak parantezler arasında gösterildi. Bu suretle işaretlenen yerlerin hepsi büyük hümanist tarafından ilâve edilirken Lâtince metnin açık boşlukları Almanca tercümede en azından yaklaşık olarak kapatılmak zorunda kalındı ve bunlar köşeli parantez içinde gösterildi. Lâtince metinde yer alan Osmanlıca kelimeler ve ifadeler, orijinalin dilinden iktibas ya da darkenar olduğu düşünüldü ve bunlar modern Türkçe yazı ile neşredildi ve italik olarak belirtildi.

3 Krş. tercümeye dair not 4, 45 ve 56.

4 Meselâ krş. tercümeye dair not 5, 6, 10, 11, 13, 14, 34 ve 36.

(METİN)

Bayezid-Cem mücadelesi.

Sultan Bayezid saltanata geçtiğinde[1] kardeşi Cem'in bir ayaklanma için harekete geçmek istediğini öğrendi ve bu yüzden ordusu ile Anadolu'ya yürüdü. Cem Sultan da kuvvetleriyle Karaman'dan hareket ederek onun üzerine yürüdü ve Yenişehir yakınında kardeşinin karşısına otağını kurdu.

Gedik Ahmed Paşa'nın Pulya'dan hareketi.

Her ikisi de savaş yapmadan Yenişehir'de birkaç gün bekledikleri sırada Bayezid, fethedilen bölgelerin[2] korunması için yeterli kuvveti geride bırakmış olan Gedik Ahmed Paşa'nın Pulya (Apulien)'dan kendisine doğru yola çıktığı haberini aldı. Bu habere sevinen Bayezid onu yanına çağırttı. Ahmed Paşa, sultanın yanına vardığında herkesin gözü önünde atından indi; sultanın huzuruna çıktı, uygun bir şekilde elini öptü ve hükümdarlığını tebrik etti.

Otlukbeli Savaşında (1473) Şehzade Bayezid ile Gedik Ahmed Paşa arasında geçen olay.

Fakat vaktiyle yıllarca önce Sultan Mehmed, Uzun Hasan'a karşı sefere çıktığında[3] oğulları Bayezid ve Mustafa da bu sefere katılmışlardı. Bu savaş sırasında Bayezid'in kumanda ettiği sağ cenahta şu olay vuku bulmuştu: Sultan Mehmed, Bayezid'in kumanda ettiği tarafın savaş düzenine baktı ve oradaki alayların ve safların bazısında düzensizlik ve karışıklık bulunduğunu

---

1 Haniwald kroniğinde II. Bayezid'in tahta çıkışına dair zikredilmeyen tarih, Vrančić kroniğinde (*Historia Musulmana Turcorum*, sütun 593 vd.) görünüyor. II. Bayezid'in saltanata geçişi için Lewenklaw (*HMT*, sütun 618)19 Rebiülevvel 886 salı/18.5.1481 tarihini gösteriyor. Ancak bu tarihin milâdi karşılığı cuma günüdür. Aşağıda zikredilen Bayezid'in kardeşi, o vakitler Karaman valisi olan Cem Sultan'dır.

2 Krş. Oruç tercümesinde 886 yılına dair not 3.

3 Uzun Hasan'ın II. Mehmed tarafından kesin olarak mağlup edildiği Otlukbeli savaşı (11.8.1473) kastediliyor.

fark etti.(Bu yüzden Sultan Mehmed, Gedik Ahmed Paşa'ya oraya gitmesini, Bayezid'in savaş düzenini daha iyi tanzim etmesini ve kendi kumanda gücüyle düzene sokmasını buyurmuştu. Bunun üzerine Ahmed Paşa elinde *bozdoğanı* (gürz) ile birlikte mezkûr sağ cenahın sevk ve idaresini üzerine aldı ve kendisi de Sultan Bayezid'in yanına geldi. Bayezid, Ahmed'e ne istediğini ve kendi cenahında işinin ne olduğunu sorduğunda, aynı şekilde Ahmed de ona karşılık verdi ve bu şekilde bir savaş düzeninin kurulamayacağını ve alayların tanziminin bu şekilde olamayacağını hiç de yumuşak olmayan bir ifadeyle şehzadeye karşılık verdi. Bunun üzerine Bayezid kendisinin tehditkâr bir şekilde sorguya çekilmesine çok içerlerdi ve Gedik Ahmed'le yeri ve zamanı geldiğinde hesaplaşacağını ona söyledi. Gedik Ahmed Paşa Bayezid'e şu karşılığı verdi: "Bana ne yapabilirsin? Günün birinde hükümdar olursan ben de bu kılıcımı artık kuşanmam!" Ahmed Paşa, Sultan Bayezid'in elini öpmeğe geldiğinde aralarında geçen o hâdiseyi ve onun o zamanki sözlerini unutmamış ve kılıcını atının eyerine asmıştı. Sultan Bayezid bu durumu görünce Ahmed'in eski hâdiseyi henüz unutmamış olduğunu anladı.)

Sultan II. Bayezid'in Gedik Ahmed Paşa'ya işbirliği yapmaları gerektiğini söylemesi.

(Nihayet bunun üzerine Ahmed'e atı tekrar getirildi ve atına bindi. Fakat Sultan Bayezid hükümranlığının bir işareti olarak elinde taşıdığı asâyı (Grekler buna Szepter diyor) Gedik Ahmed Paşa'ya doğru uzattı ve şu sözleri söyledi: "*Lala*, uzun süre birbirimizi görmedik! Hâlihazırdaki gidişat yeniden birbirimize bağlı olarak müşterek işe koyulmamızı gerektiriyor. Kılıcını al, kuşan ve vaktiyle olup bitenleri unut!")

Gedik Ahmed'in yeniçerileri savaş düzenine sokması.

Bunun üzerine Ahmed sağına soluna baktı ve savaş saflarının çok iyi bir şekilde düzenlenmemiş olduğunu gördü. O, paşalara şöyle bağırdı: "Düşmana karşı böyle gidilemez! Böyle bir savaş düzeni olmaz ve ordu böyle idare edilmez. Sizin hükümdarınıza hizmetiniz bu şekilde mi olmalı?" Böyle konuştuktan sonra bizzat atıyla safların ve alayların arasından geçerek sonunda yeniçerilere ve kapıkullarına kadar geldi. Onlar Gedik Ahmed'i görür görmez bir sevinç çığlığı attılar ve onun bu gelişini kutladılar. Bunun üzerine Gedik Ahmed: "Hey yoldaşlar, şimdi merasime vaktimiz yok. Fakat biz eskiden birçok

seferde birlikte olduk. Memleketimizin selâmeti ve hükümdarımızın saadeti[4] için şimdi de gözümüzü kırpmadan canımızı ortaya koyalım! Bu sözlerle o, yeniçerileri gerçek bir savaş düzenine soktu. Arkasından Rumeli askerlerinin savaş saflarına gitti ve oradaki alay ve safları da münasip şekilde düzenledi. Gedik Ahmed'in gelmesine bütün ordu o kadar büyük bir sevinç duydu ki, herkes onun gelişini kutladı ve büyük bir cesaret kazandılar.

Cem'in askerlerinin moralinin bozulması.

Şimdiye kadar Cem Sultan'ın askerleri Bayezid'inkilere üstün gelmiş ve onları birçok kere bozguna uğratmış ve mağlup etmişti. Fakat onlar şimdi Gedik Ahmed Paşa'nın Bayezid'in karargâhında olduğunu öğrendiklerinde cesaretlerini kaybettiler ve Cem'e Gedik Ahmed Paşa'nın Bayezid'in ordusunda serasker olarak bulunduğunu bildirdiler. Bunun üzerine Cem: "*Hay kahpezen*[5] bu nereden çıktı?!" diye haykırdı.

(O andan itibaren Cem Sultan'ın ordusu Bayezid'in ordusu karşısında artık tutunamadı. Cem, yeniçerilere karşı dört-beş bin *azeb* hazırladı. Onlar yeniçeriler tarafından tek bir *azeb* hayatta kalmayacak şekilde imha edildi. Cem Sultan ordusunun vaziyetinin ne durumda bulunduğunu, mağlup edildiğini ve parçalandığını görünce acı bir şekilde ağladı.)

Gedik Ahmed'in tavsiyesinin yerine getirilmesi.

(Muzaffer Sultan Bayezid düşmanı yendiği yere otağını kurdu ve bütün esirlerin huzuruna getirilmesini emretti. Söylenen yapılarak bütün esirler getirildi. O şimdi esirlerin tekrar serbest bırakılmasını buyurdu. Fakat Gedik Ahmed buna şu sözlerle itirazda bulundu: "Saadetli hünkârım, sen ancak kısa zamandan beri

4 Haniwald kroniği mütercimi, "Pater patriae" (*HMT*, sütun 620, satır 8) tabirini şüphesiz Lâtinceye olan tutkusundan dolayı kullanmıştır. Osmanlılar, Romalıların "anavatan babası" kavramını anlatan bir tabir bilmediklerinden, bunun Türkçe metni burada tamamıyla değişik bir ifadeyi gösterme durumundadır. Bu değişiklik, *Newe Musulmanische Histori*'nin çağdaş Almanca tercümesinin müellifini de düşündürmüş ve bundan dolayı klâsik deyim "bizim sevgili prensimiz" (*NMH*, s. 370, satır 20) olarak tamamıyla serbest bir şekilde tercüme edilmiştir.

5 Metindeki (*HMT*, 620/27) *Hai Cadıpezne* her halde bir baskı hatası yüzünden, doğrusu *-zen* yerine sehven son üç harf yanlış dizilmiş. Arapça-Türkçe birleşik bir kelime olan bu ikinci tamlayıcı parça *Kahpe* ("Huren-")yi Haniwald kroniği mütercimi yanlışlıkla Farsça cins ismi olarak "kadın" düşündü ve öyle tercüme etti ("Hem meretrix illa mulier" = *NMH*, 370/36: "O hoppa cadaloz ve kahpe." Buna mukabil gerçekte Farsça *-zeden* fiilinin ismi faili *-zen* söz konusudur. Bu küfür sözü diğer eski Osmanlı kroniklerinde de mevcuttur (Meselâ bk. *Giese Anonimi*, 46/9 ve *Lutfi Paşa Tarihi*, 59/15).

saltanat sürüyorsun. Sana karşı suç işleyeni ağır şekilde cezalandırmalısın. Beni dinlersen, onların hepsini katlettir!" Böylece Ahmed'in tavsiyesi yerine getirilerek hepsinin başı vuruldu.)

Cem'in Konya'ya oradan da Mısır'a gitmesi.

Bunun arkasından Sultan Bayezid doğrudan Konya'ya giden Cem'in takibine başladı. Cem orada üç gün kaldıktan sonra gümüş, altın, nakit ve külçe halinde ne varsa bütün hazinesini götürmek için hazırlattı. Annesini, oğlunu ve kızını beraberine alarak *Mısır* sultanına gitmek üzere yola koyuldu. Cem Konya'dan ayrılır ayrılmaz Bayezid de oraya ulaştı.

Cem'in Mekke'ye gitmesi.

Lâkin Cem Sultan, kardeşinin kurduğu tuzaklardan ve kendisini yakalama teşebbüslerinden kurtularak Mısır sultanından Mekke'yi ziyaret için izin istedi. Bu isteği Mısır sultanı tarafından memnuniyetle kabul edildi. Böylece Cem aynı yıl içinde, geleneğe göre bütün mukaddes yerleri ziyaret edip göreceği Mekke'ye hac yolculuğuna çıktı.

Cem'in Bayezid'e karşı tekrar silâha sarılması.

Cem, Mekke'den döndükten sonra kardeşi Bayezid'e karşı yeni bir savaş için niyetlendi. Kendisini bu karardan vazgeçirmek isteyen Mısır sultanını dinlemedi. Buna mukabil Cem annesi ile birlikte oğlunu ve kızını sultanın yanında bıraktı.

Bazı vezirlerin Cem'e gizlice mektuplar göndermesi.

Sultan Bayezid, Cem'in ordusu ile kendisine karşı bir sefer hazırlığında olduğunu öğrendi. Bu arada Bayezid'in vezirlerinden bazıları Cem'e gizlice mektuplar göndererek onun gelmesini istemişler ve kendisine yardım vaadinde bulunmuşlardı. Cem bu sebepten *Mısır*'dan bir ordu ile yola çıkmış ve bu sefere başlamıştı.

Yahya Paşa'ya *berat* verilerek Rumeli'ye gönderilmesi.

Cem savaş için harekete geçtiğinde, Sultan Bayezid kendi yokluğunda devletinin herhangi bir tehlikeye maruz kalmaması için tedbir olarak Yahya Paşa'yı Rumeli'ye gönderdi ve muhtemel bütün düşmanlara karşı Rumeli'yi koruması için ona *berat* vererek yetkili kıldı. Ayrıca da mansıb ve pâye dağıtma yetkisi ile birlikte Yunanistan'ın bütün idaresini ona verdi. Yahya Paşa bu suretle kendisine emanet edilen bölgelerin idaresini üzerine almak için Sofya'da bir merkez kurdu. Bütün *beğler* ve ileri gelenleri Rumeli askerleri ile birlikte yanına çağırttı. Onlar şimdi Rumeli *beğlerbeğisi* olan

Yahya Paşa'nın yanında bütün bir yılı Sofya'da geçirdiler. Uhdesine verilen resmî görevi yerine getirmek için Yahya Paşa, Sultan Bayezid'in *beratı* ile her şeyi istediği gibi yapma yetkisine sahip olduğundan bazı kişilere pâyeler, mansıblar, *timarlar*, mülkler, tarlalar ve yıllık gelirleri ile birlikte çiftlikler ihsan ederken bazı kişilerin de malını mülkünü elinden aldı.

Bayezid'in kardeşi Cem'e karşı sefere çıkması.

Bu arada Sultan Bayezid kapıkulu ve Anadolu askerleri ile kardeşi Cem'e karşı sefere çıktı. Fakat Bayezid'in ordusunda türlü türlü şayialar ortaya çıktı ve her şeyden önce bazı ileri gelen kişiler tarafından Cem'in hükümdarlığa getirildiği konuşuldu. Bu hususta sonunda nifak ve şikak zuhur etti. Sultan Bayezid kendi durumu için şüphe etmeye ve korkmaya başladı. Mevkiini sağlamlaştırmak için askerlerine çok para dağıttı.

Cem'in Bayezid ve Gedik Ahmed'e mektup yazması.

Fakat nihayet Cem kendi tarafını tuttuğunu ileri sürenlerden hiçbirinin onu tutmadığını, Bayezid tarafına geçtiklerini, Bayezid'in onların hepsini sınırsız rüşvetlerle kendisine kazanmış olduğunu fark etti. Bunun üzerine Cem kendini emniyete almak için Taşeli'ne[6] çekildi ve oradan denize yönelerek gemiyle Rodos'a gitti. Bazı haberlere göre Sultan Cem önce Bayezid ve Gedik Ahmed Paşa'ya birer mektup yazdıktan sonra, gemiye binerken kendi isteğiyle bütün adamlarını serbest bıraktı ve onlara istedikleri yere gidebileceklerini söyledi. Söylenenlere göre Sultan Cem sadece maiyetindeki yedi adamıyla deniz yoluyla Rodos yolculuğuna çıkmıştır. Fakat Rodos hâkimi[7] onu hemen esir aldı ve Sultan Bayezid kardeşinin iâşesi için ona her yıl büyük miktarda altın gönderdi. Daha sonra aynı Rodos hâkimi Cem'i Frank ve İtalyan kralına gönderdi (Türklerin bununla kastettiği Fransa ve daha sonra Napoli (Neapel) kralı olan VIII. Karl'dır).

Cem'in Rodos'a gitmesi.

6 Metne (*HMT*, 622/12) göre "in rupem quamdam" orijinalin yanlış anlaşılmasına dayanabilir. Türkçe orijinalde muhtemelen burada *Taşeli*'ne bulunuyor. *Taşeli*, "Taşlık Kilikya"nın (Yunancası, Kilikia tracheia) Türkçe adıdır. Gerçekte Cem vaktiyle Kilikya sahillerindeki Silifke'nin kuzeydoğusundaki Görgös (eski çağlarda Korykos, bugün harabe halinde) limanından gemiye bindi (Meselâ krş. *GOR*, II, 262).

7 Rodos şovalyelerinin o zamanlardaki hâkimi Pierre d'Aubusson.

Bayezid'in Gedik Ahmed Paşa'ya güvenmemesi.

Sultan Bayezid kardeşine karşı zafer kazandıktan sonra İstanbul'a döndü. Kardeşinin mektubunu buldu ve onu okudu. Birdenbire Gedik Ahmed Paşa'ya güvenmemeye ve onun Cem'in tarafında bulunduğundan şüphelenmeye başladı. Bu yüzden Bayezid ona acele ulaklar göndererek derhal ordu ile birlikte geri dönmesini buyurdu.

Gedik Ahmed'in İshak Paşa ile arasının açılması.

Gedik Ahmed Paşa vaktiyle İshak Paşa'nın kızı ile evlenmiş ve sonra Sultan Mehmed'in oğlu Mustafa ile yapmış olduğu zinadan dolayı onu boşamıştı (bundan, başka bir yerde[8] bahsedildi). Bu mesele yüzünden İshak Paşa Gedik Ahmed'e karşı büyük bir kin besliyordu. Fakat Gedik Ahmed hiç kimseye de en ufak bir şekilde taviz vermeyecek kadar sert tabiatlı biri idi. İshak Paşa tarafından kendisine karşı hakaretamiz bir söz sarfedildiğinde ziyadesiyle mukabelede bulunarak onu hiçe saydı.

İshak Paşa'nın Gedik Ahmed'den intikam almak istemesi.

İshak Paşa Gedik Ahmed'den intikam alma fırsatını yakaladığında, zaten evhamlı olan ve bilinen sebeplerden dolayı Ahmed'e asla teveccüh göstermeyen Sultan Bayezid'i Ahmed'e karşı kışkırtmaya ve sürekli olarak Gedik Ahmed'i ihanetle suçlamaya başladı. Er geç bu hiyanetin ortaya çıkacağını söyleyerek Gedik Ahmed Paşa'ya zarar vermek için akla gelebilecek bütün desiseleri kullandı.

Bayezid'in bütün vezirleri, ekâbirleri ziyâfete davet etmesi.

Gedik Ahmed seferden geri döndükten sonra, Sultan Bayezid bütün vezirlerini ve ekâbirlerini bir ziyafete davet etmeye karar verdi. Davetliler geldikleri zaman onları büyük bir ihtişam ve debdebe ile karşıladı ve onlarla şarap içmeye başladı. Sadece *Mihaloğlu* Ali Beğ sultandan şu sözlerle özür diledi: "Sultanım, ben ömrümde hiç şarap içmedim. Kadeh kaldırmaktan ve şarap içmekten beni mazur görünüz. Bunun üzerine sadece ona şarap içmeme izni verildi.

Gedik Ahmed Paşa'nın başına gelenler.

Bayezid şaraptan sarhoş olunca orada bulunan vezirlere güzel renkli hil'atler giydirtti ve her birine altınla doldurulmuş yaldızlı gümüş bir kadeh hediye etti. Sadece

8 *Pandectes Historiae Turcicae* (*Annales Sultanorum Othmanidarum*'un Eki'nde, 2. Baskı, Frankfurt 1596, s. 175 vd.)nın 143. bölümündeki yorumunda Lewenklaw, İtalya'ya kaçan Bizanslı T. Spanduginos Cantacusinos'un bir haberine dayanarak II. Mehmed'in oğlu Mustafa'nın, Gedik Ahmed Paşa'nın son derece güzel olan zevcesine âşık olduğunu ve ona bir gün banyoda saldırarak tecavüz ettiğini ve bu rezaletinden dolayı Mustafa'nın babası tarafından daha sonra boğdurtulduğu nakledilmektedir.

Ahmed'e altın sırmalı siyah bir hil'at giydirtti. O, siyah elbisenin uğursuz bir şeyin ön habercisi olması gerektiği şüphesine kapıldı. Ve bu yüzden birdenbire hiddetlenerek: "Ey *kahpeoğlu*, senin şimdi bana karşı böyle bir gizli maksadın vardı da, o halde bu rezalet şarabı içmeye beni niçin zorladın?" diye bağırdı ve o andan itibaren eğik başı ile olduğu yerde kaldı.

Fakat vezirler şaraptan ağırlaşmış bir halde önce Türk geleneğine göre yer öpmek ve Sultan Bayezid'i övmek suretiyle ona veda ettiler. Ve çok içtikleri şaraptan dolayı sultandan özür dilemeden ve onun tarafından bağışlanmadan hiçbiri huzurdan ayrılmadı. Ancak Bayezid onları sarhoş oldukları için bırakmak istemedi. Bunun üzerine onlar *kapıcıları* tarafından dışarıya çıkarıldılar ve atlarına bindirilerek evlerine götürüldüler.

Gedik Ahmed'in hapsedilmesi. Hadım Ağası'nın onun idam edilmesi kararına itiraz etmesi.

Herkes gittikten sonra Ahmed de ayrılmak istedi, fakat Sultan Bayezid onu şu sözlerle alıkoydu: "*Lala*, yerinde kal! Seninle bir şeyi halletmeliyim." Diğer vezirler gittikten sonra bu şekilde Bayezid'in adamları Ahmed'i orada tuttular ve hemen hapsettiler ve ona çok şiddetli işkence yaptılar. Sultan Bayezid gerçi onun öldürülmesini emretti. Fakat Bayezid'in itimat ettiği Hadım *Ağası* ona, o kadar acele hareket etmemesini tavsiye etti ve şu sözleri söyledi: "Sultanım, kapıkulu askerlerinin ve yeniçerilerin sevip saydığı bu adamın idamı konusunda aceleci olma. Önce bakalım bunun sonuçları ne olacaktır!" dedi. Böylece o Ahmed'in idamını engelledi ve onu bilinmeyen bir yerde gizledi.

Gedik Ahmed'in oğlunun babasının hayatından endişe etmesi.

Fakat Gedik Ahmed'in dışında bütün vezirler Sultan Bayezid'in verdiği ziyafetten evlerine döndüklerinde Gedik'in oğlu babasının hayatından endişe etmeye başladı ve babasının ne olduğunu sormak için bir vezirden diğerine koştu. Nihayet o, babasının Sultan Bayezid'in emri ile ölümle cezalandırılmak için hapsedilmiş olduğunu öğrendi ve aynı haberi o *saray*dan da aldı. Bu yüzden hemen bulunduğu yerden çıkarak daha vakit gece yarısı iken acele yeniçeri kışlalarına gitti ve orada bir çığlık kopararak: "Ah ben bu bahtsızın başına gelenler!" diye bağırdı. "Sultan, babamı *saray*da hapsetti ve onu yakında öldüreceğini haber aldım. Böyle insafsız bir suçun işlenmesine siz cesur askerler nasıl izin vereceksiniz? Sizler babamla aynı tuzu ve ekmeği birlikte paylaşmadınız mı?"

Bundan sonra Sultan Bayezid Edirne'ye gitti. Orada kaldığı sürede, İshak Paşa eski kininden dolayı iftiralarla Gedik Ahmed Paşa'ya karşı hükümdarı yeniden tahrik etmeye başladı. Sultan Bayezid sonunda Gedik Ahmed'i gecenin birinde idam ettirdi. Tarihçiler, Sultan Mehmed zamanında vezirler arasında Mahmud Paşa'nın zekâ ve dürüstlüğü ile temâyüz ettiğini, buna karşılık Gedik Ahmed Paşan'nın ise cengâverlik, ordunun sevk ve idaresi ve ülkelerin fethedilmesi bakımından diğer bütün vezirlerden çok daha üstün olduğunu haber veriyorlar.

Gedik Ahmed Paşa'nın idamı.

Yeniçeri ağalarına karşı tedbirler alınması.

Sultan Bayezid ile kapıkulu askerleri arasında bu ihtilâf ortaya çıktıktan sonra Bayezid'e, bu kargaşalıkların asıl faillerinin ve suçlularının her şeyden önce babası Sultan Mehmed'in ölümünden sonra Mehmed Paşa'yı öldüren ve şehri yağma etmiş olan bazı yeniçeri ağalarının oldukları bildirildi[12]. Bu yüzden o, bu musibete sebep olanları birbiri ardına yakınından uzaklaştırarak her birini bir *timara* gönderdi. Onları uzaklaştırdıktan sonra arkalarından bu bölgelerdeki *sancak beğleri* ve *kadılara* onları idam ettirmeleri fermanını gönderdi.

Yeniçerileri ortadan kaldırma düşüncesinin gizli tutulması.

Bayezid'in yeniçerileri kırdırmayı düşünmesi.

Fakat kapıkulu askerleri Bayezid'in bu fermanının farkına vardıklarında yeni huzursuzluklara sebebiyet verdiler. Bu vesile, şimdi Bayezid'e bütün vezirlerini bir araya toplaması için bir fırsat oldu. Onlara, bazı düşünceler taşıdığını, bunları şimdi gerçekleştirmek istediğini açıkladı. Bayezid vezirleri ayrı ayrı huzuruna kabul ederek onlarla görüştü. Her birine gizli maksadını açıyor ve yeniçerilerin hepsini son adamına varıncaya kadar kırdırmayı düşündüğünü açıklıyordu. O aynı zamanda bu niyetini gerçekleştirirken onların kendisine yardım edip etmeyeceklerini ve bunu başarıp başaramayacaklarına dair düşüncelerini de sordu. Bayezid şimdi her şeyden önce onların yardımı ile yeniçerileri ortadan kaldırmak için *akıncı* kuvvetlerini bir araya toplamıştı. Fakat o, yeniçerilerin kulaklarına gitmesin diye, bu hususta görüşüp danıştığı *vezir*lerin her birine bu niyetinin gizli tutulması yolunda emirler verdi.

12 Krş. Oruç tercümesi, Giriş s. 11. Burada, Fatih'in ölümünden bir gün sonra, 4 Mayıs 1481, yeniçeriler tarafından hunharca katledilen Veziriâzam Karamanî Nişancı Mehmed Paşa kastediliyor (Çeviren).

Yeniçerileri kırdırma düşüncesine karşı tepkiler.

Bu gizli görüşmeler esnasında yeni ağaların mütemadiyen sultanın huzuruna girip çıkmaları ve böyle bir şeyin cereyan etmiş olmasından yeniçeriler endişe etmeye başladılar. Onlar aralarında kendileri hakkındaki bu tehditkârane durumu görüşmeye başladılar. Nihayet bütün mesele ortaya çıktı. Sultan Bayezid'in bütün vezirleri bu niyete rıza gösterdiklerini açıkladıkları halde, *Mihaloğlu* Ali Beğ ve İskender Beğ ona bu işi yapmamasını tavsiye ettiler: "Devletlü hünkârımız, senin düşündüğün mümkün değildir, bu yanlıştır ve akla aykırıdır. Biz gerçekte senin onları ortadan kaldırdığını bir an için farz edelim. Fakat senin kalelerin ve hisarların yeniçerilerle doludur. O halde sen bu düşüncene nasıl ulaşabilirsin? Sen bunları öldürdüğün anda öbürleri isyan edecekler ve bu arada senin devletin bundan büyük bir zarar görecek. Ayrıca onların ortadan kaldırılması zannedildiği kadar kolay değildir. Üstelik onlar silâhlı olup kendilerini savunmayı iyi bilirler! Böyle bir durumda hiçbir *akıncı* onlara hücum etmeye cesaret edemez ve sonuçta sadece senin ismin karalanmış olur. Bu kararından vazgeçersen çok daha iyi edersin." Bayezid, *Mihaloğlu*'nun ileri sürdüklerini enine boyuna tarttıktan sonra niyetinden vazgeçti.

Bayezid'in düşüncesinden vazgeçmesi.

Mihaloğlu Ali Beğ'in saldırıya uğraması.

Ali Beğ, şimdi Sultan Bayezid'in huzurundan çıktığında yeniçeriler onun üzerine saldırdılar ve ona "*Bre köftehor*"[13] diye hakaret ettiler ve: "Sen bizi öldürtmek istiyorsun!" diye bağırdılar. Fakat Ali Beğ: "Ah yoldaşlar, babamın ruhu için size yemin ederim. Size karşı kötü bir maksadım olduğunu söylemeyin! Kafanızdan böyle şüpheleri çıkarın! Şüphe ettiğiniz şey hiçbir zaman vuku bulmayacak. Bunlar sadece boş lakırdılardır. Size boynum ve başımla teminat veriyorum!" diye cevap verdi. Bu sözlerle Ali Beğ onlardan bazılarını inandırdı ve böylece daha fazla onun üzerine gitmediler.

Bayezid'in ordunun merkezine alınmaması.

Yeniçerilerin ortadan kaldırılması düşüncesinin kötü bir sonuç vereceğini Sultan Bayezid de fark etti. Vezirler ve ağalar yeniçerileri yatıştırmak ve onların dikkatini Bayezid'in bu düşüncesinden uzaklaştırmak için, ona yeni bir sefer düzenlemesini tavsiye ettiler. Bu suretle

13 Her iki anlam da yanlıştır: *Köftehor*= "hilebaz, iki yüzlü, alçak herif."

Bayezid yeniçerilere mümkün mertebe acele savaşa hazırlanmalarını emretti ve bütün gücü ile bu savaşın idaresini üstleneceğini belirtti. Fakat Sultan Bayezid Edirne'den yola çıktığında, yeniçeriler kendileri için ayrı bir ordu düzeni teşkil ettiler ve böylece kendi başlarına buyruk bir şekilde hareket ettiler. Ve onlar, savaş düzeninde hükümdarın yeri olan ordunun merkezine bu defa onu almayı reddettiler. Bayezid'in niyeti onları öldürtmek ve imha ettirmek idi. O zaman Bayezid yeniçerilerin yanına giderek onların halini hatırını sordu. Yeniçeriler buna mukabil ona: "Sen bizi mahvetmek ve yoketmekle meşgulsün! diye bağırdılar. Fakat biz hücumu karşılamaya ve geri püskürtmeye hazırız. Gelsinler bakalım bizi öldürmek isteyenler karşımıza!" Arkasından onlar silâhlarını Bayezid'in gözleri önünde pervasızca salladılar. Fakat Bayezid onları yatıştırmak için: "Yoldaşlar, siz benim elim ayağımsınız. Babamın aziz ruhu için yemin ederim ki, şüphelendiğiniz şeyler asla olmayacak. Şimdi benim burada bir savaş sevk ve idare etmem lâzım. Bunun için de sizin yardımınıza ihtiyacım var" dedi.

Bayezid'in ordunun merkezine kabul edilmesi.

Bayezid böyle konuştuktan sonra derhal bütün vezirler ve *divan* erkânı bu meseleyi bertaraf etmek ve Bayezid'den yeniçerilere hiçbir tehdidin olmayacağına onları inandırmak için arabulucuk yaptılar. Bunun üzerine yeniçeriler hükümdarı geleneğe göre tekrar ordunun merkezine kabul ettiler.

Karaboğdan seferi, Kili ve Akkerman kalelerinin fethi.

Bayezid şimdi ordu ile birlikte *Karaboğdan*'a yürüdü, Tuna'yı geçti ve Kili kalesini kuşattı. Kale teslim oldu ve burası Bayezid tarafından fethedildi. Bayezid oraya kale savunma birlikleri yerleştirdikten sonra yeniden yola koyuldu ve Akkerman kalesi önüne geldi ve aynı şekilde ordusu ile orayı da çember içine alarak muhasara etti. Kuşatma tam bir ay sürdü. Kalenin kulesi tahrip edildi ve çevresindeki hendekler toprakla dolduruldu. Hristiyan ahali kalenin savaşla düşmanın eline geçeceğini anlayınca barış istediler ve teslim oldular. Yerli ahali yerinde bırakıldı. Fakat yabancılar İstanbul'a götürülerek burada mecburî iskâna tâbi tutuldular. Bayezid bu yerleri Hz. Muhammed'in ölümünden sonra[14] 889 yılında fethetti.

14 "Hicretten sonra" yerine yanlışlıkla. Çünkü islâmî takvim Hz. Muhammed'in ölümü ile değil, onun Mekke'den Medine'ye hicreti ile başlar ki bu milâdî 622 yılına tekabül etmektedir. Hicrî 889 yılı milâdî 30.1.1484-17.1.1485 yılına rastlamaktadır.

Vezirlerin Bayezid'i Macaristan seferinden vazgeçirmeleri.

Sultan Bayezid İstanbul'a döndükten ve orada bir süre kaldıktan sonra ülkesinin her tarafına nâmeler ve ulaklar göndererek Macaristan'a akın yapmak ve Macar krallığının ahalisini tedip etmek için hem Anadolu hem de Rumeli askerlerini silâh altına çağırdı. Aynı zamanda toplanan bu kuvvetler Sofya'ya vardıklarında vezirler meclisi toplandı ve başta İshak Paşa, İbrahim Paşa ve Davud Paşa olmak üzere Bayezid'in bütün ileri gelen vezirleri bu Macar seferinin yapılmamasını tavsiye ettiler. Sultan Bayezid mülâyim ve iyi bir hükümdardı ve bu yüzden onların kararlarına kulak verdi. Mezkûr seferden niçin vazgeçilmesini tavsiye ettiklerine dair Bayezid'in vezirleri tarafından aşağı yukarı şu sebepler ileri sürüldü: Onlar, bazılarının Cem Sultan'a meylettiklerini, ileri gelenler arasında bir ittifakın olmayışını, Cem'in bizzat İtalya'da kaldığını ve sonra ne olup biteceğinin bilinmediğini söylediler.

Arnavutluk seferi.

Bu şekilde bir endişe hâsıl olunca Bayezid niyetini değiştirdi. O, Macaristan seferinden vazgeçerek ordusunu Arnavutluk'a sevketti. Oradaki bazı köyleri ve bölgeleri yakıp yıktılar. Yeniçeriler bu seferde alınabilecek çok az ganimet olduğunu görünce, düşmanın dışında normal vergisini ödeyenlerin de mallarını talan ettiler.

İshak Paşa'nın Bayezid'e bazı tavsiyelerde bulunması.

İstanbul'a döndükten sonra Bayezid bir süre dinlendi. İshak Paşa artık yaşlanmış ve bu yüzden emekliliğini istemişti. Bunun üzerine emeklilikteki geçimini sağlamak için İshak Paşa'ya *oturak* olarak Selânik şehri verildi. İshak Paşa oraya hareket etmeden önce Bayezid'e, saltanatta uzun süre kalmak istiyorsa, bunda en önemlisi İstanbul'da kalmak ve oradan, çok önemli bir sebep olmadıkça ayrılmamasını tavsiye etti. İshak Paşa daha sonra Selânik'te öldü.

Adana, Külek ve Tarsus'un fethi.

Bayezid İstanbul'da kaldı. Nihayet o, şimdiye kadar Mısır hükümdarına ait olan Adana, Külek[15] ve Tarsus şehirlerini zaptetmek suretiyle elini Mısır sınırlarına doğru uzatmaya başladı. Bayezid zaptettiği bu yerlere kendi kuvvetlerini yerleştirdi.

---

15 Metinde (*HMT*, 629/9) aşağı yukarı doğrusu "O. Gulecense" yerine yanlışlıkla "Oppidum Guderense".

Karagöz Paşa ve Mihal-oğlu İskender Beğ'in Mısır ordusu üzerine gönderilmeleri.

Fakat Mısır sultanı da kaybedilen şehir ve kaleleri geri almak için ordusunu gönderdi. Bayezid buna mukabil Anadolu *beğlerbeğisi* Karagöz Paşa'yı Anadolu askerleri ile, aynı şekilde *akıncıların* beği *Mihaloğlu* İskender Beğ'i büyük bir kuvvetle Mısırlıların üzerine, onların arazilerini ve sınır bölgelerini tahrip etmek için gönderdi.

O zamanlar Alâeddevle Beğ ve Sultan Bayezid arasında düşmanlık hüküm sürüyordu. Bu yüzden Karagöz Paşa ve İskender Beğ müşterek bir ordu ile Alâeddevle Beğ'in topraklarına ulaştıklarında İskender Beğ beş yüz kişi ile ordunun önünden gitti. Birçok artçı teşkil edildi[16]. Geri kalan kuvvetlerle Karagöz Paşa ordunun merkezinde yer alarak sefere karar verdiler.

Alâeddevle'nin Osmanlılara karşı Memluklerle işbirliği yapması.

İskender Beğ'in önden hareket ettiğini Alâeddevle öğrendikten sonra, kendi kuvvetleriyle İskender Beğ'in arkasından ilerleyerek *Mısır* sultanı tarafından gönderilen üç yüz *cündiyi*[17] gizli bir yerde tuttu. İskender Beğ beş yüz adamı ile Alâeddevle'nin kurduğu pusuya ulaşınca o, düşman tarafından mezkûr pusuda çember içine alındı. Ancak *akıncı*lar pusudaki düşmanı fark eder etmez sağa sola kaçışmaya başladılar. Buna mukabil İskender Beğ ise iki oğlu ile birlikte yerinde kaldı. Büyük oğlu Mihal cesur ve güçlü bir kişi idi. O, pusudan dışarı çıkan birini atından alaşağı ederek yere serdi. Fakat diğer taraftan hem bizzat kendi hem de kardeşi ile babası düşmanın eline düştüler. Fakat Alâeddevle'nin adamları İskender Beğ'in büyük oğlu Mihal Beğ'i zincire vurulmuş olarak çadırına getirdiklerinde, Mihal Beğ'in önceden öldürmüş olduğu kişinin kardeşi tesadüfen onu burada görür ve şöyle bağırır: "Sen benim kardeşimi öldürdün ha, bunun cezasını ödeyeceksin!" Ve derhal kılıcını çekti, onun başını kesti ve Alâeddevle'ye götürdü.

Yahşi Beğ'in serbest bırakılması.

Oğlunun kesik başı, esir alındığı yerde, acısı daha da artsın diye babası İskender Beğ'e gösterildi. Bunun üzerine İskender Beğ sonunda dayanamayarak Alâeddevle Beğ için hakaret dolu çok ağır sözler sarfetti. İskender'in sözlerinden tahkir olan ve hiddetlenen

---

16 Sonuncu malumat yanlış görünüyor. Çünkü bir artçı daha önce zikredilmişti.

17 Mısır sipahisinin bu ismi, metinde (*HMT*, 629/35) benzer üç alternatif şekli ile tercüme edildi: "Zindi", "Zingi", "Isingi".

Alâeddevle elindeki terlik ile onun kafasına vurdu. Fakat sonra Alâeddevle tekrar merhamet ederek İskender'i ve diğer oğlu Yahşi Beğ'i zincirden kurtararak serbest bıraktı. O, İskender'i dört yıldan daha fazla bir zaman esaret içinde kaldığı Mısır'a gönderdi.

Karagöz Paşa'nın Bayezid'e bilgi sunması.

Fakat Karagöz Paşa, Alâeddevle ile Türk öncü birliklerinin kumandanı İskender arasındaki bu savaşta İskender'in başına gelenleri görünce o, geri kalan ordu ile daha ileriye gitmek istemedi ve Sultan Bayezid'e elçiler göndererek bu hadiseler hakkında bilgi verdi. Bayezid şimdi adamlarının hiçbir işe yaramadıklarını anlayınca onlara geri dönmelerini emretti. Bu olay Hz. Muhammed'in ölümünden sonra 890 yılında vuku buldu[18].

Hersekoğlu Ahmed Paşa'nın Mısırlılara karşı gönderilmesi.

Bundan sonra Bayezid gerek Rumeli ve gerekse Anadolu askerlerini yeniden silâh altına çağırdı ve onlarla birlikte üç yüz yeniçeriyi ve ayrıca Hersekoğlu Ahmed Paşa'nın kuvvetlerini Mısır sınırına gönderdi. Aynı şekilde *Mısır* ordusu da hareket ederek Çukurova denilen yerde Hersekoğlu Ahmed Paşa'ya hücum ederek bir meydan muharebesi oldu. Fakat adamları Ahmed Paşa'yı yalnız başına bıraktılar. Bu yüzden onun bütün sipahileri darmadağınık edildi ve o, kapıkulu askerleri ile tek başına Mısırlılarla çarpıştığı savaş meydanının ortasında kaldı.

Hersekoğlu Ahmed Paşa'nın esir düşmesi.

Onlardan birkaçını Ahmed Paşa kendi *bozdoğanı* ile attan düşürdü. Fakat sonra iki parmağı kesilmek suretiyle Mısırlılar tarafından elinden yaralandı. Bundan böyle Mısırlılar ona daha şiddetle saldırarak esir aldılar.

Yeniçerilerin Mısır cündileri karşısında yenilgiye uğramaları.

Yeniçeriler savaş meydanında *Mısır* ordusuna karşı geri çekilmeden sürekli savaştıkları sırada, onlar sonunda Mısır ordusu tarafından sarıldılar ve daha önce belirtildiği üzere sadece üç yüz kişi olduklarından düşmanın üstün kuvveti karşısında ağır kayıplar verdiler. Buna rağmen *cündi*ler (Mısır sipahileri) bu küçük grubu imha edemedi. Sonunda yeniçeriler takatlarının sonuna geldiklerinden Mısırlılar onlara teslim olmalarını söylediler ve yemin billah ederek canlarına dokunmayacaklarına dair söz verdiler. Bunun üzerine *cündi*ler onların silâhlarını alarak serbest bıraktılar. Bu olay Hz. Muhammed'in hicretinden sonra 892 yılında vuku buldu[19].

18 Yukarıda not 14'teki gibi. 890 H.=18.1.1485-6.1.1486 M.

19 =28.12.1486-16.12.1487.

Hadım Ali Paşa'nın Mısır seferine serdar tayin edilmesi.

Fakat Sultan Bayezid Rumeli ve Anadolu askerlerini tekrar topladı ve onları dört bin yeniçeri ile birlikte Ali Paşa'nın emrine verdi. Sultan Bayezid düşmanı mağlup edebilmek için onu çeşitli savaş araçlarıyla, her şeyden önce hem tekerlekli ve hem de arabayla nakledilen toplarla teçhiz etti. Ayrıca Ali Paşa'ya, düşmana karşı cesurane savaşacak olan askerleri taltif etmek üzere kendi hazinesinden üç yüz de hil'at verdi. Bundan başka Sultan Bayezid bir donanma hazırlayarak onu çok sayıda askerle teçhiz etti. Bu donanmayı, Mısır kuvvetlerinin arkadan yolunu kesmek ve onların topraklarını yerle bir etmek için İskenderiye(Alexandria)'ye gönderdi.

Ali Paşa'nın istişareye önem vermemesi.

Ali Paşa emri altındaki ordu ile Mısır üzerine yürüdü. O, Adana şehri önündeki ovada Mısır ordusu ile karşılaştı. Ali Paşa burada kumandanların ve ileri gelenlerin sözlerine kulak asmayarak, inatla kendi düşüncesinde ısrar etti ve bizzat tam bir kibir ve azametle hareket ederek kendi kendini aldattı. Mısır ordusu Anadolu askerlerinin muharebe saflarına hücuma geçince bunlar kaçmaya başladı. Bu esnada Rumeli askerleri de Anadolu askerlerine yardım etmeden kaçtılar ve Ali Paşa bizzat tam bir şaşkınlık içinde artık ne yapması gerektiğini bilmiyordu.

Hububat yüklü bir Mısır gemisinin ele geçirilmesi.

Mısır cündilerinin yanılgıya düşmeleri.

Fakat diğer taraftan *cündi*ler de şimdi Osmanlıları bozguna uğratabilecekleri hâlde, bir yanılgıya düşerek, onları galip kendilerini de mağlup zannederek kaçtılar. Aynı gece onlar Bakraz Dağı'na (Bu dağı Türkler Bakraz[20], eski Grekler Taurus, yeni Grekler ise Mavros veya Nigros diye adlandırıyor) kadar kaçtılar. Ve hiç te azımsanamayacak sayıda *cündi* de Haleb'e kadar gittiler ve orada ordularının Türkler tarafından mağlup edildiği haberini verdiler. Bakraz Dağı'na gelen ve orada demir atan Sultan Bayezid'in gemileri top ateşiyle kaçmakta olan *cündi*lerin birçoğunu imha ettiler. Türkler ayrıca Mısır hükümdarının buğday ve hububat çeşitlerinin yüklü olduğu bir gemiyi ele geçirdiler.

Osmanlı ordusunun bozguna uğraması.

Fakat Ali Paşa bu muharebeden kaçınca, kendini emniyete almak için Osmanlı ordusu da kaçmaya başladı. Hem Alâeddevle Beğ hem de Varsaklar, Osmanlı

20 Yani meşhur *Bakraz* (yahut *Bağras*, eskiçağdaki Pagrai-Haçlılar gastonu) kalesine göre *Bakraz dağı* İskenderun'un aşağı yukarı 20 km. güneydoğusunda olup, Amanos dağının *Belen* geçidinden Haleb'e giden yola hâkim durumdadır.

ordusunun kaçış yolu kendi bölgelerinden geçtiği için, kalelerden ve savaştan buraya gelen bütün Türklerin mallarını gasp ettiler; buna karşı koyanları ve mallarını vermek istemeyenleri öldürdüler.

Mısır serdarı Özbek'in Bakraz Dağı'nda karargâh kurması.

Diğer taraftan Mısır serdarı Özbek adamlarıyla birlikte Bakraz Dağı'na çıktı ve orada karargâhını kurdu. Özbek orada da düşman korkusu içinde beklemeye koyuldu. O sırada Alâeddevle Beğ ona bir ulak göndererek Osmanlıların kaçmış olduğunu bildirdi. Özbek gene de bu haberi yeterli bulmadı. Bunun üzerine o, öncü birlikleriyle düşmanın durumunu görmek için saklandığı yerden çıktı ve onlardan geride hiç kimsenin kalmadığını, karargâhın boş olduğunu tespit etti.

Osmanlıların ağır kayıplar vermeleri.

Mısır ordusu böylece mağlup olup kaçtıktan sonra Ali Paşa'nın cesaretsizliği ve korkaklığı yüzünden, zafer Türklerin tarafında olduğu halde, onlar bundan yararlanmayıp kaçıp gittiler. Böylece Sultan Bayezid'in pek çok hazinesi ve teçhizatı devletin zararına kaybolup gitti ve Osmanlıların başına böyle bir rezalet geldi. Bu ağır kayıplardan sonra sadece çok az birlik Anadolu'da kaldı. On sekiz *sancağın* bayrağı Kahire şehrindeki *Mısır* sultanına götürüldü. Bu olay hicrî 894[21] yılında vuku buldu.

Davud Paşa'nın Mısır seferi ile görevlendirilmesi.

Bundan sonra Sultan Bayezid, Rumeli ve Anadolu'dan yeniden leşker topladı ve onlara kapıkulu askerlerinden dört bin yeniçeri kattı. O, Davud Paşa'ya bu ordu ile Mısır'a sefere çıkmasını ve Mısırlıdan başa gelen rezaletin intikamını almasını buyurdu. Kudretli ve âlicenap bir kişi olan Davud Paşa bu sefere çıktığı sırada Alâeddevle'ye haberciler gönderdi ve onu kendisine davet etti. Bu davetine icabet edilince, Davud Paşa Alâeddevle'ye kıymetli hediyelerle birlikte bir de hil'at verdi ve ona, Osmanlı sultanı Sultan Bayezid ile Mısır sultanı arasındaki savaşın ortadan kaldırılması için, her ikisinin de gayret sarfetmek zorunda olduklarını söyledi. Böylece bu anlamda Sultan Bayezid'e ve aynı şekilde Mısır kumandanları ve ileri gelenleri tarafından kendi sultanlarına acele ulaklar gönderildi. Bu arada, iki taraftan cevap beklendiği sırada, hiçbir düşmanlık meydana gelmesin diye her iki tarafın askerleri değişik bölgelere dağıtıldı.

21 =5.12.1488-24.11.1489.

Osmanlı devleti ile Mısır arasında barış yapılması.

Önce Mısır sultanı elçisini Sultan Bayezid'e gönderdi ve arkasından barış yapıldı. Buna göre Mısırlılar, Mısır'da hapiste bulunan *Hersekoğlu* Ahmed ve *Mihaloğlu* İskender ile, diğer bütün esirleri serbest bıraktılar. Buna karşılık Osmanlı sultanı Adana ile birlikte zaptedilen diğer şehir ve kaleleri ve daha önce bahsettiğim el konulmuş olan gemiyi Mısır'a geri verdi. Böylece hicrî 896[22] yılında iki taraf arasında tekrar bir ittifak yapılmış oldu.

Cem hakkında değişik şayiaların ortaya çıkması.

Sultan Bayezid ve Mısır sultanı arasında savaş yapıldığı sırada Bayezid'in kardeşi Cem Sultan İtalya'da bulunuyordu. Onun hakkında o zamanlar değişik şayialar ortaya çıkmıştı. Bazıları Cem Sultan'ın hristiyanların desteğiyle kardeşi Bayezid'e karşı bir savaşa girişeceği ve savaşın hazırlığında olduğu, kapıkulu askerleri ve yeniçeriler[23] tarafından sevildiği ve Cem'in ileri gelen beğler tarafından devletin başına geçmesinin desteklendiği haberleri yayılıyordu. Benzer şeylerin halk arasında da konuşulduğu ve herkesin dilinde olduğu için, bir şeyler olabilir korkusuyla Bayezid devamlı surette İstanbul'da kaldı ve hiçbir sefere de kalkışamadı. Çünkü o, böyle bir sefer yapmaya kalkışsaydı saltanatı için tehlikeler ortaya çıkabilirdi.

Komşu ülkelerden elçiler gelmesi.

Fakat şimdi her yerde savaş sona erdirilmiş olduğundan, bütün komşu ülkelerden Bayezid'e Osmanlı devleti ile kendi aralarındaki ihtilâflar hakkında müzâkerelerde bulunmak ve eski andlaşmaları yenilemek için elçiler geldi.

Cem'in zehirlenmesi.

Bayezid bir savaş korkusundan ve kardeşinin entrikalarından kurtulmak için, Bayezid'in Sultan Cem için taahhütte bulunduğu yıllık meblağı götürme bahanesiyle, kardeşi Cem'i zehirleyerek ortadan kaldırmak üzere *kapıcıbaşı* Mustafa Beğ'i İtalya'ya gönderdi. Mustafa'nın becerikliliği sayesinde böyle bir suikastin işlenmesi Bayezid'in işine yaradı.

Cem'in cesedinin Bursa'ya götürülmesi.

Fakat ayrıca bunda İtalya kralının[24] (Türkler papaya İtalya kralı, ya da *Frenk beği* veya *Rum beği* adını veriyorlardı) rızasının da önemli bir rol oynadığı söylenenler arasında. İtalya kralı, Mustafa Beğ'in Cem'in cesedini yanına alıp Bursa'ya götürmesine izin verdi.

22 =14.11.1490-3.11.1491.

23 "Yeniçeriler" için burada metinde *(HMT, 633/23)* Lâtince "praetoriani" ifadesi bulunmaktadır. Bunun dışında her yerde "Ganitzari" (Türkçesi *yeniçeri*) geçmektedir.

24 Fakat kelimesi kelimesine: "Frankenfürst" ve "Fürst von Rom" olacaktır.

Cem, geleneğe göre Bursa'da atalarının mezarına Hz. Muhammed'in hicretinden sonra 897[25] yılında gömüldü.

Yakub Paşa'nın Bosna akını.

Bundan sonra Hadım Ağası Ya'kub Paşa Bosna'ya gönderildi. O, Bosna'ya gittiğinde değişik yerlere akınlar yaptı ve hristiyan topraklarını tahrip etti. Mevsim sonbahar olduğu için o, nehirlerden ve sulardan fazla uzaklaşmıyordu. Ya'kub Paşa'nın arkadaşı olarak Ali Beğ'in oğlu Hasan Beğ de bu sefere katıldı ve Ya'kub Paşa ona bizzat hristiyan toprağına akın yapmasını ve ganimet getirmesini de emretti.

Hasan Beğ'in Kupa suyunu geçmesi.

Ganimet hırsına bürünmüş olan Hasan Beğ hemen yola koyuldu, Kupa suyunu geçti ve askerlerini yağmaya gönderdi ve onlar da sayısız ganimet aldılar. Sonra onlar tekrar kendi adamlarına katılmak istediklerinde, Kupa suyundaki geçidin bulunduğu yere geldiler. Fakat bu arada onlar yağma için gittiklerinde, pek çok ırmakla beslenmiş ve suyu yükselmiş olan nehri geçemediler. Hemen kendilerine verilen öğüt üzerine, suyun akış istikametinin tersine, yani suyun mecrasına doğru yürümeye ve geçişi bu noktadan gerçekleştirmeye karar verdiler.

Hasan Beğ'in pusuya düşürülmesi.

Fakat hristiyanlar o çevredeki yolları, kestikleri ağaçlarla geçilemez yaparak, artık Türklerin ormana varışını pusuda beklemeye başladılar. Bu suretle kendi silâh arkadaşlarıyla bu bölgeye yanlışlıkla gelen ve pusuya düşen Hasan Beğ, tek çare olarak hristiyanlara hücum etmek zorunda kaldı. Bunun üzerine düşman tarafından ok yağmuruna tutuldular. Bazıları ölü bazıları canlı olarak düşman eline geçti. Sadece pek azı atla kaçabildi, diğerleri atlarını orada bırakmak zorunda kaldılar. Düşmanın elinden sağ kurtulan bütün gaziler tekrar Hasan Beğ'in etrafında toplandılar.

Fakat Türkleri mağlup eden hristiyanlar, ayrıca Türklere hücum etmek üzere daha önceden bir araya gelmiş olan kendi adamlarına Türkleri bozguna uğrattıklarını, çok azının kaçabildiğini ve bunları da kendilerinin halledebileceğini söylediler. Ban *Kraloğlu*'nun (Türkler, Dük Johannes Corvinus'un yakın bir geçmişte ölen ve o zamanki Hırvatistan, Dalmaçya ve Bosna kralı Mathias'ın oğlunu bu şekilde adlandırıyorlar) topladığı ordu bir pusuda Türk

25 =4.11.1491-22.10.1492. Bu tarihleme yanlıştır. Çünkü Cem Sultan 1495 yılında öldü.

ordusunun bakiyesini beklemeye koyuldu.

Hasan Beğ'in pusudan kurtulması.

Türkler pusu kurulan mıntakaya geldiklerinde, saklandıkları yerden çıkan hristiyanlar tarafından çembere alınıp esir edildiler. Dinlenmiş ve iyi silâhlandırılmış bir düşmana karşı silâhsız, atsız ve daha öncesinden hristiyanlar tarafından bir kez daha yenilgiye uğratılmış Türkler ne yapabilirdi ki? Bu yüzden sadece Ali Beğ'in oğlu Hasan Beğ, maiyetindeki iki ya da üç kişiyle kaçmayı başararak sarp dağlık araziye ancak sığınabildi ve orman orman, dağ dağ dolaşarak sonunda sağ salim düşmanın elinden kurtuldu. Onların dışında herkes hristiyanlarca tutsak edildi, bütün bunlar hicrî 898[26] yılında vuku buldu.

Yakub Paşa'nın Bosna'ya yeni bir akın düzenlemesi.

Müteakip ilkbaharın başlamasıyla birlikte Ya'kub Paşa, bir evvelki yılda ağır kayıplara neden olan bu olayın intikamını almak için silâh altına toplayabildiği *sipahi*lerden, *akıncı*lardan (*gönüllü*lerden[27]) ve *voynuk*lardan (bunlar aslı Rum olan köylüler olup Bosna krallığı sınırına yakın bir bölgede mukim idiler ve hristiyan dinine bağlı olmakla beraber köle gibi yaşıyorlar ve Türkler tarafından kendilerine emredilen herşeyi yapmak zorundaydılar) oluşan bir savaş gücü meydana getirdi. Bu ordu mükemmel teçhiz edilmiş 4.000 askerden oluşuyordu; her türlü ihtiyacı karşılanmıştı ve gerektiğinde her an ve her yerde düşmanla baş edebilecek bir duruma gelmişti.

Kırbova savaşı.

Hristiyanlar Ya'kub Paşa'nın hareketini ve niyetini öğrendiklerinde, Türk Bosna *beğ*inin büyük bir ordu ile ülkelerine akın yaparak ağır kayıplar verdirmek istediğini Macar kralına bildirdiler. Bu yüzden Macar *kralı*, Türklere komşu krallık bölgelerinin idaresiyle görevli *ban*ına yani *beğlerbeğ*ine Türklerin istilâsına karşı hazırlanmaları talimatını verdi. Macar kralı aynı zamanda huduttaki sınır birliklerini, kısmen saray askerleri kısmen de eyaletlerden toplanan askerler ile takviye etti. Böylece, ilerleyen Türklerin karşısına toplam elli bin kişi çıkarıldı. Kırbova adındaki bir ovada Türklerle karşılaştılar.

26 =23.10.1492-11.10.1493.

27 Mecâzi anlamında böyle, fakat aslında "akıncılar"; bunlar gönüllüler olup yağma akınlarına maaşsız olarak katılırlar; fakat ele geçirilen ganimetten hatırı sayılır bir pay beklerler.

Kazanılan zaferin Bayezid'e bildirilmesi.

Her iki taraf bu savaşı kabul etti. Dört bin türk, on beş bin hristiyana cesaretle hücum ettiler ve öylesine cesaretle savaştılar ki, hristiyanlar bu hücum karşısında tutunamadılar ve ilk önce atlıları kaçmaya başladı. Onlar, Türkler tarafından takip edilerek kısmen kılıçtan geçirildi, kısmen de esir edildiler. Hristiyan süvari birlikleri yok edildikten sonra geride savaş alanında daha yedi ya da sekiz bin piyade vardı. Onlar hiçbir yerde emin bir çıkış yolu görmediklerinden saflarında kaldılar. Ancak bunlar da Türkler tarafından ağır bir yenilgiye uğratıldılar. Türkler zaferden sonra hristiyanları yedişer yahut sekizer ve ekseriya daha çok esiri birbirlerine bağlı olarak götürdüler. En seçkin esirlerden bazıları, aralarında bizzat Derencil Ban da olduğu halde, zafer müjdesini bildiren mektuplarla Sultan Bayezid'e gönderildi.

Derencil Ban'ın Karahisar'da hapsedilmesi.

Bayezid bunları görünce ziyadesiyle sevindi. Ban'ı zincire vurulmuş olarak deniz yoluyla Karahisar kalesindeki hapse gönderdi. O, bu savaşta üstün yararlık gösteren bütün gazilerin maaşlarını artırdı ve onlara *timar*lar dağıttı. Zaferle sonuçlanan bu savaşın haberini Bayezid hicrî 899[28] yılında aldı.

Sultan Bayezid'in oğulları.

Sultan Bayezid'in sekiz oğlu vardı. Bunların isimleri sırasıyla Sultan Abdullah Çelebi, Alemşah, Şehinşah, Ahmed, Korkut, Mahmud, Selim ve Mehmed. Abdullah Çelebi babasının sağlığında bir cinayete kurban gitmişti.

Rusların Türklere karşı Karaboğdan'la işbirliği yapması.

Sultan Bayezid İstanbul'da bulunduğu kısa sürede Rus kralı ve *Karaboğdan* kralına bir elçi göndererek ya müşterek bir ordu ile Türklere hücum etmek için kendisi ile bir ittifak yapmasını, ya da kendisinin bizzat savaşla cezalandırılacağını hesaba katmasını bildirdi. Bunun üzerine *Karaboğdan* kralı, Türklerin eskiden Karaboğdan'a ait olan bazı kaleleri aldığını, Rus kralı isterse bir ordu ile gelerek kısa zaman önce kaybedilmiş olan Akkerman ve Kili'yi geri alabileceğini, bunu yaparsa onun emirlerine bizzat severek itaat edeceğini ve bundan böyle onun itaatkâr bir adamı olacağı cevabını verdi. Bu cevap üzerine Rus kralı askerlerini topladı ve *Karaboğdan*'a hareket etti.

28 =12.10.1493-1.10.1494.

Ruslara karşı Karaboğdan-Türk ittifakı.

Fakat *Karaboğdan* kralı enine boyuna düşünüp taşındı ve sonunda Rus kralının Türklere karşı hiçbir şey yapamayacağını tespit ederek, bu yüzden Türklerle asla bozmamak üzere bir barış yapmaya karar verdi ve Türklere karşı düşmanca hareketlere girişilmemesini tavsiye etti.

Moldavya kralının Türklerden yardım istemesi.

Mesih Paşa o zamanlarda Silistre *sancağı*[29] beği idi. Moldovya kralı ona habercilerini göndererek Rus kralının bir ordu topladığını ve maksadının Moldavya toprağına hücum olduğunu haber verdi. O, Mesih Paşa'dan andlaşmalara göre yardıma gelmesini ve böyle güç bir durumda kendilerini yüzüstü bırakmamalarını istedi.

Türklerin Ruslara karşı Karaboğdan'a yardım etmeleri.

Mesih Paşa başka meseleler yüzünden kendisinden istenilen yardımı yapamadı. Bununla beraber o, yedi sekiz yüz gaziyi bir araya topladı ve onlara kumandan olarak *Nasuh Beğ-oğlu*'nu tayin ederek *Karaboğdan*'a gitmelerini ve Ruslara karşı *Karaboğdan* kralına yardım etmelerini emretti.

Moldavya-Rus yakınlaşması.

Rus ordusu Moldavya sınırlarına ulaşınca, tamamen savaş düzeninde olarak Moldavyalılar onlara karşı yürüdüler. Aynı zamanda Moldavya kralı, adamlarından birini Rus kralına göndererek, Türk kuvvetlerinin Ruslara saldırmak için yaklaşmakta olduğunu ve neredeyse Moldavya kapılarına dayandıklarını ve tasavvur edilemeyecek kadar büyük bir ordu bulundurduklarını, bütün ordusu ile, sağ salim kalmak istiyorsa, zamanında kendisini emniyete almasını bildirdi.

Rus kralının Moldavya kralına cevabı.

Bunun üzerine Rus kralı şu karşılığı verdi: Ben Moldavya kralına yardım etmek için geldim. O halde niçin Türkleri çağırdınız ve onları bana karşı gönderdiniz? Moldavya kralı bunu kendisinin yapmadığını, aksine Rus kralının seferini haber aldığında, Türklerin kendiliğinden bir ordu ile yardıma koştuğunu açıkladı. Bu yüzden vakit geçirmeden bu bölgeyi terketmesini, çünkü sadece bir gece dahi burada

29 Metinde (*HMT*, 637/2) burada aşağıdaki gibi birçok kere geçen "sanzacus" ile, idarî bölge olarak işaret edilen Türkçe *sancak* değil, kısaltılmış ifade olarak onun valisi yani *sancak beği* kastediliyor. Bu kavram karışıklığı Osmanlı devleti hakkında malumat veren Batı kaynaklarında sıkça bulunur. "Fürsten von Russland" ile Polonyalı Johann Albert (Jan Olbracht) kastediliyor.

kalsa, büyük bir zarar ve sıkıntıya düşmeden Türklerin elinden kurtulamayacağını söyledi.

Rus kralının Moldavya kralından ricada bulunması.

Moldavya kralının bu sözleri Rus kralını korkuttu. Bu tehkileden başka hiçbir çıkış yolu göremeyen Rus kralı Moldavya kralına ricada bulunarak, her ikisinin de aynı dine sahip olduklarını, hristiyanlığın barbar düşmanlarına karşı kendisine ihanet etmemesini, kendisi güvenlik içinde geri çekilinceye kadar Türkleri hücumdan alıkoymasını istedi.

Moldavya kralının Rus kralından büyük bir meblağ talep etmesi.

Moldavya kralı, Rus kralının korktuğunu görünce ondan külliyetli bir meblağ talep etmek suretiyle ortaya çıkan bu fırsattan faydalanmayı düşündü ve aksi takdirde Türkleri Rusların üzerine salıvermekle tehdit etti. Bunun üzerine Rus kralı, içinde bulunduğu büyük tehlikeyi göz önünde tutarak vakit kaybetmeden tamamıyla para ve diğer hediyelerle dolu bir arabayı *kapıcıbaşısı* vasıtasıyla Moldavya kralına gönderdi. Ve ondan kendisi ve askerlerinin Türkler tarafından kılıçtan geçirilmesine izin vermemesini ve geri çekilmeleri için süre tanımasını istedi ve müteakiben hemen ordusuyla birlikte bölgeyi terketti.

Türklerin Moldavya kralından Ruslardan aldığı parayı talep etmeleri.

Bu arada öbür taraftan Türkler bu bölgeye ulaştılar ve neler olup bittiğini farkettiklerinden Moldavya kralına giderek, ondan almış olduğu parayı talep ettiler. Moldavya kralı ise müşterek düşmanın cezalandırılmadan kaçıp gitmesinde yalnız Türk yardımcı kuvvetlerinin değil, aynı zamanda, zamanında kaçarak emniyetli bir yere sığınmada bizzat kendisinin etkili olduğu şeklinde saygısızlık edince, Türkler Rusların ganimetinin kendilerine ait olduğunu, bunun ittifaka sadakatsizliğin bir cezası olduğu karşılığını verdiler. Moldavya kralı da, Rus ordusunun çok büyük olduğunu, kendisinin bir avuç savaşçısı ile hiçbir savaşı kabul edemeyeceğini ve çok kuvvetli bir düşman karşısında zafer çok daha az ümit edilebilirdi, diye karşılık verdi ve kendisinin Rusları silâh gücüyle yenemediğinden onları hileyle kandırmaktan başka bir şey yapamadığını belirtti. Türklerin isterlerse kaçan Rusları bizzat takip etmelerini ve zaten korkudan tir tir titreyen düşmandan kendileri için talep ettikleri ganimeti silâh yoluyla alabileceklerini söyledi.

Türklerin Rusları takibe koyulmaları.

Bunun üzerine Türkler Rusları takibe koyuldular. Ruslar ise ağırlıkları ile geçmek zorunda oldukları bir *derbente* ulaştılar. Tam bu sırada Türkler birdenbire onların üzerine yürüdüler. Yolun çetin oluşu Rusları engelledi. Türkler onlara arkadan hücum ederek tahmin etmedikleri bir baskınla, genelde korku içinde bulunan Rusların bazı arabalarını ellerinden aldılar. Rus kralı mümkün olduğu kadar acele arabaları bir araya toplatarak askerlerini bunların gerisinde siperde emniyete aldı. Böylece askerleri engel sayesinde Türklere karşı daha emin bir mücadele edebilirlerdi.

Karaboğdan kralının Rusları mağlup etmesi.

Fakat Türkler çok az sayıda, sadece yedi yüz ya da sekiz yüz kişi idiler ve kuvvetli bir orduyu yenebilmek için onların bu kuvveti çok yetersizdi. Bu yüzden *Nasuh Beğ-oğlu*, adamlarından bazı kayıplar verdikten sonra cesaretini kaybetmeye başladı. O, kazanamayacağını gördüğünden muharebeden vazgeçti ve geldikleri yolla, yurduna dönmek üzere ricat işaretini verdi. Sonuçta *Karaboğdan* kralı böyle bir desise ile Rusları Hz. Muhammed'in ölümünden sonra[30] 901 yılında dağıttı.

Malkoçoğlu Balı Beğ'in Silistre sancak beğliğine getirilmesi.

Sultan Bayezid Rusların çekildiğini öğrenince, Silistre *sancak* beği Mesih Paşa'yı görevinden uzaklaştırdı ve yerine *Malkoçoğlu* Balı Beğ'i tayin etti. Bayezid ona, Rus arazisine akın yapmasını ve bütün her yeri tahrip etmesini emretti. Böylece eyalet askerlerini toplayan Balı Beğ Eflak'dan geçerek Rus arazisine akın yaptı. Muazzam bir ganimet aldı ve gaziler ganimete gark oldu. Düşman arazisi ateş ve kılıçla tahrip edildi ve Türk kuvvetleri en küçük bir zarara uğramaksızın hicrî 903[31] yılında tekrar geri döndüler.

Balı Beğ'in Rus arazisine yeni bir akını.

Balı Beğ bundan sonra Rus arazisine yeni bir akın yapmak için Sultan Bayezid'den izin istedi. Bayezid sadece onun bu isteğini yerine getirmekle kalmadı; aynı zamanda *Mihaloğlu* Ali Beğ'e de bütün Rumeli *akıncıları* ile birlikte *Malkoçoğlu* Balı'nın bu seferine katılması gerektiğini buyurdu. Emredildiği şekilde herkes Balı Beğ'in yanında toplandı.

30 Yukarıda not 14'teki gibi. 901 H.=21.9.1495-8.9.1496.

31 =30.8.1497-18.8.1498.

Akıncı beğleri arasındaki nüfuz mücadelesi.

Fakat *Mihaloğlu* Ali Beğ mansıb hırsı yüzünden, *Malkoçoğlu*'nun emri altında olmayı, onun sancağı altında onun şerefi uğruna savaşmayı gururuna yediremedi. Bu yüzden o sadece bizzat bu sefere iştirak etmekten kaçınmakla kalmadı, aynı zamanda kendi leşkerlerini de yanında alıkoydu ve onların *Malkoçoğlu* ile gitmelerine izin vermedi. *Malkoçoğlu*'nun sefer girişimi bu yüzden kâfi derecede büyük sayıda bir orduyu bir araya toplayıncaya kadar önemli bir zaman boşu boşuna geçtiğinden geniş ölçüde engellerle karşılaştı.

Malkoçoğlu Ali Beğ'in gecikmiş Rus akını.

Nihayet Ali Beğ tavsiye edilenden daha geç ve uygun olmayan bir mevsimde ordusu ile birlikte hareket etti. Tekrar *Karaboğdan* toprağından geçerken ora ahalisine büyük zararlar verdi. Sonra emrindekilerle birlikte Rusya'ya akın yaparak orayı korkunç bir şekilde yakıp yıktı. Ali Beğ sonunda ganimet yüklü ordu ve çok sayıda esirle birlikte dönüş için yola koyuldu. Fakat o, söylendiği gibi, sefere çok geç çıktığı için o çevrelerde genelde çok soğuk geçen kış, onun askerlerinin üzerine gelip çöktü. Bu kötü havaya yiyecek sıkıntısı gibi bir başka belâ daha eklendi. Onlar *Karaboğdan*'dan geçerek geldikleri yoldan geri dönmeye karar verdiklerinde *Karaboğdan* kralı ordusunu toplamış ve kısa bir süre önce ülkesi tebaasına ağır zararlar vermiş olan Türklerin yeni bir tahribat yapmamaları için ordusuyla birlikte onların karşısına çıkmıştı. O sadece Türklerin geçişine engel olmakla kalmadı; aynı zamanda geçmeye çalışanları da öldürdü. Üstelik *Karaboğdan* kralı Türklerin gıda maddeleri satın almalarına da izin vermedi. O kadar ki, bu büyük ordu çok feci bir açlık sıkıntısına düşerek en korkunç ıztıraplarla mahvolmak durumunda kaldı.

Karaboğdan kralının Türklere karşı çeşitli tedbirler alması.

Arkasından dönüş yolunda sert ve şiddetli fırtınalar çıktı ve Türkler o derece dağıldılar ki, bir kısmı sahil boyu giderlerken rüzgârla denize, diğerleri başka sulara ve kirli bataklıklara, büyük ölüm tehlikelerine sürüklendiler. Atların hepsi, kısmen yem kıtlığından kısmen de dondan telef oldular. Açlığını gidermek için veyahut başka bir sebepten arkadaşlarından ayrılanlar kayboldular. Bir kısmının soğuktan ayak parmakları, diğerlerinin ise parmakları hatta elleri, burnu ve kulakları donarak yavaş yavaş öldüler. Kısaca çok kötü

Akıncıların büyük kayıp vermeleri.

uğursuzluklara duçar kaldılar ve o derece çaresizliğe düştüler ki, onlardan sadece pek azı sağ salim geriye dönebildi. Bu uğursuz sefere Türkler Hz. Muhammed'in hicretinden sonra 905[32] yılında teşebbüs etmişlerdi.

Polonyalı tarihçi Martin Kromer'e göre bazı olaylar.

(Biz bu üç seferi akışı içinde tasvir ettikten sonra -onlardan birini Rus kralı, *Karaboğdan* voyvodalarına karşı ve diğer ikisini haksız tutumlarından dolayı öç almak için Türkler Moldavyalılara karşı yaptı. Türk tarihçileri tarafından biraz belirsiz olarak verilen bazı ayrıntılara az da olsa ışık tutmak ve daha kolay anlaşılır hale getirmek için kısa bir açıklama ilâve etmek istiyoruz: Türk tarihçiler Rusya kralı ile, Polonya kralı ve *Karaboğdan* arazisine sınır olan Rusya ve Podolya dükü Johannes Albertus'u kastederler. Fakat *Karaboğdan* ve Moldavya kralı olan Stefan, Türkler tarafından da bizimkiler tarafından da mağlup edilemeyen büyük bir kral idi. Bilhassa Polonya kralı Ruslar ve Polonyalılarla birlikte, birkaç yıl önce Bayezid'in Stefan'dan zorla almış olduğu Akkerman (Moncastrum) ve Kili kaleleri arasında deniz kıyısında bulunan Moldavya'yı silâh zoruyla ele geçirme ve Stefan'ı öldürdükten ya da uzaklaştırdıktan sonra, kardeşi Sigismund'u onun yerine geçirme düşüncesini örtbas ediyordu. Fakat çok kurnaz bir adam olan Stefan, kralın gizli maksadının ne olduğunu hemen fark etti. Bu yüzden Stefan onların tutumlarına karşı kısmen açıktan güç ile, kısmen de desise ve hile ile tedbirler aldı. *Derbent* veya dar boğaz diye adlandırılan yer *Bukowina* olarak ifade edilen balta girmemiş kayın ormanıdır. Bu bölge Martin Kromer (Martinus Cromerus)'in 30. ve son kitabında kaydettiği gibi, iki Polonya milli genişliğinde, dağlar arasında, dar ve sarp ve yalçın kayalar arasında uzanır. Kromer bu olayları milâdî 1496 yılı arasında ve şüphesiz hiç azımsanmayacak sayıda -ki biz burada ayrıntıya girmek değil sadece okuyucunun Kromer'e dikkatini çekmek istedik- Türklerin anlatımından ayrılıyor. Yine Kromer ikinci seferi, yani Türklerin Rusya'ya ilk akınını müteakip yılda, Türklerin yaptığı gibi 1497'de değil, öbür yılda yani 1498'de gösteriyor. Fakat bence Türklerin yazdıkları doğrudur. Ayrıca Cromerus, yüz binin üzerinde Rus'un Türkler tarafından esir alınıp

32 =8.8.1499-27.7.1500.

götürüldüğünü bildiriyor. Kromer üçüncü seferden -Türklerin Rusya'ya yaptıkları ikinci sefer- bahsederken, Türklerin müsait olmayan bir mevsimde 70.000 kişilik büyük bir ordu ile, 1498 yılı Kasım ayı sonuna doğru hareket etmiş olduklarını ve onların tam 40.000 yahut daha çok sayıda Rusu öldürmüş olduklarını kaydeder. Türkler bu olayın hicrî 905 yılında vuku bulduğunu kaydediyorlar. Elbette onlar bunu kendilerine göre seferin bitişi ve ordunun geri kalanı ile birlikte dönüşlerine dayandırıyorlar. Şüphesiz bu geri dönüş 1499'un başına tesadüf eder. Çünkü Türkler de Kromer de onların sefere çok geç çıktıklarını sağlam gerekçelere dayanarak anlatıyor. Genelde detaylı anlatımı olan Kromer'in Polonya tarihine herkes ulaşabileceği için bu kadar kâfi. Biz yeniden geriye, İslâm tarihinin akışına dönmek istiyoruz).

Osmanlı-Venedik mücadelesi ve Eynebahtı'nın fethi.

Kardeşi Cem Sultan(ki onun akibetini yukarıda kendi devrinde anlatmıştım)'ın korkusundan nihayet kurtulan Sultan Bayezid büyük düşmanı Venediklilere karşı savaşa başladı. O, büyük bir ordu ile sefere çıkarak Hz. Muhammed'in ölümünden sonra 905[33]'te Eynebahtı (eskiden Rumca Naupaktos olarak adlandırılıyordu) şehrini bütün yakın çevresi ile birlikte fethetti.

Sultan Bayezid'in Mora seferi.

Bundan sonra Bayezid yeniden Rumeli ve Anadolu leşkerlerini topladı ve Mora(Peleponnes)'ya hareket etti. Bu ülkedeki bir çok şehri yani Moton (eskiden Methone), Koron ve komşu şehir Anavarin[34] (Türkler tarafından bu şekilde isimlendiriliyor; İtalyan denizcileri Navarino diyor. Bugünkü Yunancada Avarinos ve eskiden Pylos da denirdi)'i ele geçirdi. Büyük bir kısmı Bayezid'in kumandası altında gerçekleşen bu olay Hz. Muhammed'in hicretinden sonra 906[35] yılında vuku buldu.

Moton, Koron ve Anavarin'in fethi.

Mirza Beğ'in Bayezid'e sığınması.

Daha sonra Sultan Bayezid İstanbul'da bulunduğu ve başka meşgalesi bulunmadığı bir sırada, İran hükümdarı Uzun Hasan'ın oğlundan torunu Mirza Beğ firarî olarak Bayezid'e sığındı. Bayezid onu çok dostane bir şekilde karşıladı ve ona geçimi için gündelik yüz

33 =8.8.1499-27.7.1500. Krş. yukarıda not 14.

34 Metinde (*HMT*, 642/25) yanlış olarak "lauarinum" (Györ şehrinin Lâtince ismi, Almancası Raab olup kuzeybatı Macaristan'da).

35 =28.7.1500-16.7.1501.

akçe verdi. Nihayet Bayezid ona kızını da verdi. Mirza Beğ'in kaçışı için sebep aşağıdaki gibiydi: Uzun Hasan'ın oğlu Ya'kub babasının yerine İran hükümdarı olarak tahta geçmişti. Karısı evlilik sadakatini bozarak, yasak bir aşkla bir adama gönlünü kaptırmış ve bu çılgınlığı sürdürürken öldürücü bir zehir hazırlayıp içki ile karıştırarak kocasına sunmuştu. Ya'kub, kendisine sunulan bardağı sonuna kadar içti. Ara sıra içsin diye bu bardağı yanında bulunan oğluna da uzattı. Babası emrettiği için oğlu bu emri yerine getirdi. Fakat oğlu henüz içerken Ya'kub zehirin tesirini hissetti ve bu yüzden bardağı içsin diye karısına uzattı. Karısı içemeyeceğini, o anda içkiden niçin kaçındığını açıklayarak değişik bahaneler ileri sürmeye başladı. Fakat Ya'kub derhal elini kılıcının kabzasına koydu. Kılıcını çekti ve karısını içmeye zorladı. Aynı zamanda ihanet eden karısının kafasını uçurduğu da söylenir. O zaman aynı anda üç ceset bir defada mezara koyuldu; hem karısı hem de Ya'kub bizzat oğulları ile birlikte ölmüşlerdi. Fakat Ya'kub Beğ öldükten sonra geride hiçbir oğul bırakmamıştı. Bu yüzden devlette büyük karışıklıklar ve ayaklanmalar baş gösterdi. O kadar ki, biri saltanatı ele geçirmek istediğinde hemen başka biri tarafından öldürülüyordu. Son olarak Uzun Hasan'ın İran ve başka yerdeki bütün sülâlesi ortadan kaldırılmış ve sadece geride böyle bir katliamdan, tam zamanında kaçarak emin bir yere sığınmış olan Mirza Beğ kalmıştı.

Yakub Beğ'in zehirlenmesi plânları.

Yakub Beğ'in zehirlenmesi.

İran'da iç karışıklıklar.

İran'dan Sultan Bayezid'e elçiler gelmesi.

Bu karışıklıklardan ızdırap çekmiş ve gına getirmiş olan İranlılar bütün halk adına ricacı olarak Sultan Bayezid'e elçiler göndermişlerdi. Elçiler Bayezid'den çok sayıdaki oğullarından birini kendi devletlerinin tahtına oturtmasını istediler. Fakat Bayezid bu isteği hem bilinmeyen sebeplerden hem de öz oğlundan birini, sadakatine güvenmediği âsilere teslim etmeye gönlü razı olmadığından geri çevirdi. Bayezid ayrıca, kızını verdiği meşrû miras sahibi Mirza Beğ'i milletlerarası hukuku zedeleyerek ve ortaya çıkan bu yeni akrabalık bağını hiçe sayarak, baba mirasından mahrum bırakmayı düşünmüyordu.

İran ileri gelenlerinin Mirza Beğ'in kendilerine hükümdar olarak verilmesini istemeleri.

Böylece elçiler bu beklenmeyen durum karşısında eli boş olarak geri döndüler. Sultan Bayezid'in cevabını kendi ileri gelenlerine bildirince bunlar elçilere tekrar sultana gitmeleri emrini verdiler ve sultanın, bir oğlundan vazgeçildiği zaman, hükümdarlarının halefi ve Uzun Hasan'ın torunu ve aynı zamanda Bayezid'in damadı olan Mirza Beğ'i kendilerine hükümdar olarak göndermesini rica ettiler. Bayezid, Mirza Beğ'i geleceğin hükümdarı olarak İranlılara gönderdiğinde en güçlü iki millet arasında daha sıkı bağlar kurulabilir ve onun kızından doğmuş torunu, gelecekte İranlılar üzerinde hüküm sürebilirdi.

Mirza Beğ'in kayınpederi Bayezid'den talepleri.

Mirza Beğ elçilerin bu isteğini öğrendiğinde o, kayınpederi Sultan Bayezid'den ısrarla sadece ona ait olan ve kendi isteğiyle teklif edilen hükümdarlığı kazanmaya değil, aynı zamanda kendisine askerler de vermesini, bu sayede büyük bir vakarla ve güvenlik içinde hükümdar atalarının ülkesine dönebileceğini rica etmeye başladı. Fakat Bayezid bunu da reddetti. Çünkü onun söylediği gibi, Mirza Beğ geriye döndükten sonra âsiler tarafından hemen bertaraf edilebilirdi. Bu yüzden Mirza kendi yanında kalmalı. Böylece kendi ve eşinin hayatını tehlikeye atmamış olur. Mirza şimdi ilerde daha emin ve daha az düşünülen bir fırsatı elde ederek İran saltanatını kazanabilir, işte o zaman Bayezid baba olarak kızının şerefi ve kayınpeder olarak da Mirza'nın menfaati ve yeminin yüceliği için bizzat her şeyi severek yapacaktır.

Mirza Beğ'in değişik yollara baş vurması.

Bunları duyan Mirza Beğ, kayınpederinin İran'a gitmesine kendisine izin vermeyeceğini anladı. Arzu ettiği hedefe ulaşmak için, bu yüzden kendisine başka bir yol aramaya karar verdi. Bütün yalvarmalarına rağmen kayınpederi Bayezid'den seyahat izni alamamış olan Mirza Beğ bu hususta Davud Paşa'ya güvendi. Ondan ısrarla kendisine yardım etmesini ve gerekli olan seyahati sağlamasını rica etti. Davud Paşa Mirza'nın düşüncesine rıza gösterdi ve onu, veziriâzam olarak sahip olduğu en geniş yetkiye dayanarak, İran'daki saltanat hakkını elde etmesi için en geniş yetki ile donattı. Mirza Beğ babasından hususî değeri olan çok kıymetli bir kemerle, değişik güzellikte özel değeri olan çok kıymetli taşlarla tezyin edilmiş bir *hançer* tevarüs

Davud Paşa'nın Mirza Beğ'e destek olması.

etmişti. Davud Paşa her ikisini Mirza Beğ'den seyahat izni için satın almıştı.

Mirza Beğ'in posta süvarisi kılığına girmesi.

Fakat Mirza Beğ beklenilmeyen seyahatiyle kayınpederini gafil avlamak ve onun yoluna bir engel koymasına mani olmak için posta süvarisi kılığında sık sık kıyafet değiştirerek mümkün olduğu kadar acele İran sınırına ulaşabilsin diye, hanlarda her gün özel olarak hazırlanmış atlar bulunduruldu.

Mirza Beğ İran'da.

Mirza Beğ bir gece kaçmak üzere yola koyuldu ve söylediğimiz gibi, yol boyunca hazırlanmış atlarla dedesi Uzun Hasan'ın devletine varmayı başardı. Onun ulaştığı haberi yayılır yayılmaz ülkenin bazı ileri gelenleri ona gittiler ve ülkenin meşrû hükümdarı olarak icabeden sadakati ve itaati göstereceklerine dair teminatta bulundular. Onların yardımıyla hemen bir ordu toplandı. Böylece Mirza Beğ onların koruması altında ilerlemesine devam etti ve ülkenin diğer vilâyetlerinde de düzen kurulabildi. Bu arada her gün giderek daha çok beğ ve İran'ın ileri gelenleri onun yanında toplandı ve sonunda ekseri Acem beğlikleri onun yüksek hâkimiyetini kendi arzularıyla tanıdılar.

Mirza Beğ'in Sultan Bayezid'e elçi göndermesi.

Mirza Beğ bu şekilde kendi halkının hükümdarı olarak iktidarı ele alınca kayınpederi Bayezid'e başarısını bildirmek için bir elçi gönderdi. O, nihayet bu suretle atalarının saltanatını tevarüs etmiş oluyordu ve bu saadeti kayınpederine borçlu olduğunu biliyordu. Tebaasının büyük bir kısmı ona henüz bağlılık yemini ile bağlanmamış olan pek azı istisna olmak üzere kendi arzularıyla biat etmişlerdi. Biat etmeyenleri mümkün olduğu kadar acele silâh zoruyla itaat ettirmek istiyordu. Şüphesiz bunu temin için kendisinin de açıkça gördüğü gibi, her şeyden önce kayınpederinin desteğine ihtiyacı vardı. Yani savaşı idare etmek için gerekli olan para ve araç gereçlerden mahrumdu. Kendi gücü olmadan saltanatı kazanmaya girişemezdi. Böylece şimdi karar saatinde o, mütemadiyen Bayezid'den kendi meselesine tamamıyla uygun yaklaşmasını ve damadını yarı yolda bırakmamasını rica etmekteydi. Mirza Beğ, Bayezid'e hükümdar olarak da hizmette bulunmak istiyordu. Savaşı sona erdirebilmek ve bütün ülkeyi idaresi altına alabilmesi için, kayınpederinden sadece kızını ve para göndermesini istiyordu.

Bayezid damadının durumunu öğrenince hemen kızını büyük bir meblağ ve değerli hediyelerle Mirza Beğ'e gönderdi.

Bayezid'in kızının kocası Mirza Beğ'e gitmek üzere yola koyulması.

Bayezid'in kızı muhteşem maiyeti ile birlikte kocasına gitmek için yolda iken, Mirza Beğ ülkenin bütün ileri gelenlerini hangi tarz ve şekilde bir yemek bahanesiyle bir araya getirebileceğini, böyle bir hile ile onları itaata alacağını yahut bertaraf edebileceğini düşünmeye başladı. Yani Gedik Ahmed Paşa'nın yaptığı mel'anetin aynısını taklit etmek istiyordu. Gedik Ahmed Paşa, Bayezid'in gözde bir serdarı olmazdan çok uzun zaman önce, Karaman beğini benzeri hile ile bir tuzağa düşürmüş ve öldürmüştü[36]. Çünkü Mirza, ziyadesiyle güçlü olan ileri gelenleri ortadan kaldırmadığı sürece hiçbir zaman saltanatı kesin olarak eline alamayacağını anlamıştı. Onlara karşı duyduğu kini asla renk vermeden ve onları dostane bir şekilde kararlaştırılan yemeğe davet ederse, o bunu tamamıyla kolay bir şekilde gerçekleştireceğe benziyor.

Mirza Beğ'in gizli plânlarının açığa çıkması.

Fakat beklenilmeyen bir olay vuku buldu ki, Mirza Beğ'in bu plâna sırdaş ettiği iç oğlanlarından biri, sırrı ifşa ederek beğleri bu tehlikeden haberdar etti. Böylece Mirza'nın suikastini önlemek için hepsi aynı anda hücum ederek onu ağır şekilde yaraladılar. Mirza'nın düşünmüş olduğu suikasti onlar gerçekleştirdiler.

Mirza Beğ'in öldürülmesinden sonraki gelişmeler.

Sultan Bayezid'in kızı olan Mirza'nın zevcesine ve beraberindeki hazinelere İran'a refakatle görevli bulunanlar, yolda Mirza Beğ'in öldürüldüğü haberini aldıklarında yollarına devam etmeye cesaret edemediler ve canlarını ve mallarını tehlikeye atmamak için kurtuluşu yakın bir kaleye sığınmakta buldular. Neler olup bittiğini ve damadının başına İran'da neler geldiğini, kızının yanındakiler oradan Sultan Bayezid'e bildirdiler. Kızının hayatından endişe eden Bayezid pek çok *sancak beğini* onu emin bir şekilde geri getirmek için gönderdi.

Davud Paşa'nın Bayezid tarafından zehirletilmesi.

Kendi adamları tarafından öldürülen Mirza Beğ'in sonu da bu şekilde gelmiş oldu. Fakat Sultan Bayezid, Mirza Beğ ile Davud Paşa arasında yapılan pazarlığın ne olduğunu ve Mirza'nın özellikle kendi iradesine karşı

36 Gedik Ahmed Paşa'nın böyle bir fiilinden diğer Osmanlı kaynaklarında hiçbir şey bahsedilmiyor.

Davud'un yetkisi ile açıkça hayatî tehlike altında İran'a gitmiş olduğunu öğrendiğinde onun Mirza'dan aldığı paha biçilmez kemer ile *hançeri* geri aldı ve onu zehirleterek bertaraf etti. Bu olay, Hz. Muhammed'in hicretinden sonra 912[37] yılında vuku buldu.

Sultan Bayezid'in nikri:.en muztarip olması.

Sultan Bayezid artık yaşlanmıştı ve nikristen o kadar muztaripti ki, sefere çıkmak ona zor geliyordu. Rahatsızlığı yüzünden sürekli İstanbul'da kalmak zorunda idi. Fakat bu arada o, çoğu zamanını yatakta geçirdiği sırada, bir taraftan vezirleri ve divan üyeleri, diğer taraftan geri kalan erkânı ve *sancak beğleri* ülkenin gelirlerine pervasızca el koyup israf ettiler. Beğler,

Vezirlerin ve diğer idarecilerin keyfî harcamaları ve halka kötü davranmaları.

masum zavallı halkı, haksız bir şekilde ve ceza görmeden tâciz etmekte idiler. Ve halkın şikâyeti, kuvvetle baskı altında tutulduğundan ne Bayezid ne de devletin diğer yetkilileri bundan haberdar idiler. Hemen hemen sınırsız yetki ve güce sahip olan üç vezir şunlardır: Ali Paşa, *Hersekoğlu* Ahmed Paşa ve Yahya Paşa. Bunlar Bayezid'in düşüncesini ve duygularını çok iyi bildiklerinden, bu yüzden akıllarına geleni istedikleri gibi yapıyorlardı.

Şehzade Mahmud Çelebi'nin ortadan kaldırılması.

Kendi hâkimiyetini kurmaya başlayan Sultan Bayezid'in oğlu Mahmud Çelebi, artık genellikle babasının emirlerine itaat etmiyor ve herkese karşı serkeşçe davranıyordu. Oğlunun tehlikesine maruz kalan Bayezid bu yüzden onu ortadan kaldırttı.

İran'da iç karışıklıklar.

Osmanlı devletinin işlerinin iyi gitmediği sırada, İran devleti de şiddetli karışıklıklar ve isyanlarla büyük sarsıntılar geçiriyordu. Ayaklanmalar birbirini takip etti. Zira Uzun Hasan'ın soyundan tahta meşrû temsilci olarak artık hayatta hiç kimse bulunmuyordu. Bu yüzden ileri gelenler arasında, hükümdarlık için nifaklar ve savaşlar vuku buldu ve çeşitli gruplaşmalar hem İran halkını hem de saltanatı fesada sürükledi.

Gilân'da Erdebil beğinin oğlu İsmail'in isyan etmesi.

Sonunda ülkenin Karabağ ismiyle maruf memleket parçasının öbür tarafındaki Gilân eyaletinde tanınmış din adamı Erdebil beğinin oğlu İsmail denilen birisi isyan etti. Erdebil beğinin Allah'a olan sevgisi samimi idi ve bunu başkalarına da öğretiyordu. Onun asıl adı Haydar olup dini inancı gereği, ahlâk bakımından

37 =24.5.1506-12.5.1507.

kusursuz bir hayat tarzı olduğundan halk tarafından ona *şeyh* denirdi. Babası Cüneyd aynı sebeplerden dolayı *şeyh* lâkabını almıştı. Fakat Cüneyd, Karakoyunlu (Türkler sülâlenin Şehid Osman[38] zamanında son bulduğuna işaret etmekteler) soyundan gelmektedir.

Osmanlı padişahlarının Şeyh Cüneyd'e "çırağ akçesi" göndermeleri.

Bu suretle Cüneyd, Uzun Hasan'ın tebaası, maiyetinde bir kişi yahut yakın adamı idi. O derece meşhurdu ki, bütün küçük prensler ve Türk beğleri ona karşı derin bir bağlılık içinde olup hediyelerle onun gönlünü alırlardı. Osmanlı sultanları her yıl Cüneyd'e aşağıdaki haber ile hediye göndermeye ihtimam gösterirlerdi: "Osmanlı sultanı, falan filânla velî *Şeyh* Cüneyd'e *çırağ akçesi* gönderdi." Rivayete göre Tatarların Temür Han'ı da onu bizzat ziyaret etmek istemiş ve bu velî kişiye kudsiyeti ve hakkaniyetine duyduğu derin hürmet sebebiyle otuz bir esir hediye etmişti. Fakat Türk sultanı II. Mehmed saltanata geldiğinde, *Şeyh* Cüneyd'e atalarının geleneğine göre, gönderilen parayı artık göndermemeye karar verdi. Cüneyd, Mehmed'in bu karara vardığını bilmiyordu. O, Osmanlı hükümdarlarının, kendisine göndermekte ihtimam gösterdikleri hediyenin mutad süresinin geçmiş olduğunu ve uzun yıllardan beri alınan akçenin ulaşmamış olduğunu görünce, adamlarından birini Sultan Mehmed'e gönderdi ve ona, mutad şekilde gönderilen paranın tekkesine niçin teslim edilmediğinin sebebini bilmeyi arzu ettiğini, padişaha iletmesini söyledi. Bunun üzerine Mehmed kendi dilinde: "*Vallahi tekkenin kocası ölmüştür!*" (Bu, "Vallahi, tekkenin

Fatih'in Şeyh Cüneyd'e para göndermemesi.

38 Metinde (*HMT*, 647/39 vd.: "Osmanis sancti sive Sehidi Muhametani tempore") bana karanlık kalan bu yerler, Türkçe örneğinin yanlış anlaşılmasına dayanmış gözüküyor. Her halde Akkoyunlu hanedanının kurucusu Karayülük Osman kastediliyor. O, 1389 yılında Karakoyunlu hükümdarı Kara Mehmed'i bir savaşta mağlup etti ise de, bu mağlubiyetle Karakoyunlu hanedanı son bulmadı. Bu ancak, 1467'de Akkoyunlu hükümdarı Cihanşah'ın Uzun Hasan tarafından kesin bir şekilde mağlup edilmesi ve kaçarken öldürülmesiyle meydana geldi.

yaşlı reisi şimdi öldü!" demektir)[39]. Ve Mehmed, Cüneyd bizzat kendisine bir şeyler göndermek isterse bunu memnuniyetle kabul edeceğini söyledi. Mehmed'in bu sözü Cüneyd'e bildirilince, Cüneyd bunu çok kötü bir cevap olarak kabul etti ve haksızlığı öğrendiğinde bütün meseleyi İran hükümdarı Uzun Hasan'a bildirdi. Önceden de bahsettiğimiz gibi, Gilân ve Erdebil'e hükümdarlık eden Cüneyd'in arazisi de Uzun Hasan'ın yüksek idaresi altında idi.

İşte bu Uzun Hasan, Akkoyunlu (Türklerin dilinde, daha önce söylendiği gibi *Akkoyunlular*, Greklerde (Rumlarda) bugün bile hâlâ kullanılan "*Asproprovatades*" denilen kelime olup beyaz koyun demektir) devletinin hükümdar soyundan gelmektedir. Uzun Hasan bizzat Sultan Mehmed'in Şeyh Cüneyd'e reva gördüğü zillete o derece hiddetlendi ki, Sultan Mehmed'e karşı silâha sarılması sebeplerine bu olay ayrıca tuz biber ekti. Zira Uzun Hasan, Osmanlı ülkelerinden her yıl büyük bir meblağın ve çok sayıda insanın *Şeyh* Cüneyd uğruna bizzat kendi topraklarına akın ettiğini, halkın bu rağbeti sayesinde kendisinin de bizzat şan ve şeref kazanmış olduğunu biliyordu. Her halde tahmin edilebildiği gibi, gelecekte inatçı ve mağrur Mehmed yüzünden bu itibarın kısmen kaybedilmiş olması Uzun Hasan'ı çok kızdırdı. Bu garazla o, Mehmed'e karşı hemen silâhla hücuma karar verdi. İkbal-perest kişilerin, bir zamanlar kazanılmış güçlerinin başkaları tarafından zedelenmesi, yahut onların hakaretle küçük düşürülmesi durumunda olduğu gibi, Cüneyd de bizzat bu ateşi alevlendirdi.

Uzun Hasan'ın kızını Cüneyd'in oğlu Haydar'a vermeyi vaad etmesi.

39 Bu anlamı mümkün kılmak için metindeki (*HMT*, 648/17 vd.) *Vallahe tekesin cozza ulmistur* olarak tercüme edilen Türkçe cümle, yukarıdaki biçimde (muhtemelen o vakitler *Vallahi tekkenün kocası ölmiştür* şeklinde söylenmiş olabilir) düzeltilmeli. Bu düzeltme ile *tekesin: tekkenin* ve *cozza: kocası*. Fakat bu söyleyiş şekli ile sanki II. Mehmed'in ifadesi maksada tam uygun görünmüyor. Mütevaffa "eski tekke şeyhi" ile kastettiği babası II. Murad'dır. Gerçekten de II. Murad dervişvari mazbut bir yaşayış tarzına sahip olmalı (Meselâ krş. *Osmanische Geschictsschreiber*, VI- *Leben und Taten der türkischen Kaiser*, Graz 1971, s. 94, ve 96). Fakat metinde, Arapça *tekye* kelimesinden türetilmiş *tekke* kelimesi ve II. Mehmed'in konuşmasını kendi ana dilinde yani Türkçede yaptığı gerçeği bir araya gelince insan ister istemez, Arapça *tekke* ve Türkçe *teke* kelimesinin bir kelime oyunu teşkil ettiklerini düşünüyor ve şu küçük bir düzeltme gereğini hissediyor: Eğer *tekesin* yerine *tekenin*, *cozza* yerine *koçı* getirildiğinde o zaman cümle şöyle oluyor: *Vallahi tekenin koçı ölmüştür.* Osmanlı sultanının İranlı dervişi baştan savdığı bu nükteli cümle şuna dayanıyor: Sultan, dervişin mesajındaki tekke kelimesini alıyor ve buna aşağıdaki anlama gelecek şekilde kendi sözlerini ekliyor: "Ne tekkesi? *Tekenin* (Cüneyd) *koçı* (Murad) *öldü!*" Rakibe bu tür kelime oyunlarıyla üstünlük sağlama ve onunla matrak geçmek Osmanlı Türk halk komedi tarzının tipik bir unsurudur.

Bunun üzerine Uzun Hasan ve Mehmed arasında Erzurum şehrinin on Yunan mili ötesinde, bugün *Pasin Ovası* (orada etrafta çok sayıda kaz uçtuğundan[40]) denilen yerde savaş husule geldi. Fakat Uzun Hasan bu savaşta mağlup oldu ve perişan bir halde kaçtı. O ne kadar büyük bir tehlike içinde olduğunu görünce, bu güç durumdan sağ salim kurtulup da yakınlarına ulaşırsa, kızını Cüneyd'in oğlu Haydar'a vermeyi vaad etti. Bu, ona gerçekten nasip oldu ve tekrar ülkesinde olduğunda vaadini hatırlayarak kızını Cüneyd'in oğlu Haydar'a verdi. Bu evlilik sayesinde her iki hükümdar neslinin (Haydar Karakoyunlu, Uzun Hasan Akkoyunlu soyundan geliyor) mutlu birleşmesi ile, bugün meşhur *sûfîlerin* ortaya çıkışına sebep oldu. Uzun Hasan bundan böyle bir daha silâha sarılmadı, savaştan kaçındı ve ordusunun idaresi ile savaş işlerini Cüneyd'in oğlu Haydar'a havâle etti. Zamanla Haydar'ın oğulları ve ahfâdı, babalarının meziyet ve liyakati sayesinde, bütün İran devleti üzerinde saltanatı elde etmeyi başardılar. Ve onlar arasında ilki, hükümdarlık tahtında olan Haydar'ın oğlu Cüneyd'in torunu olan İsmail idi.

Şah İsmail'in şöhrete ulaşması.

İşte bu İsmail, yukarıda zikredilen Gilân bölgesinde oturuyordu ve henüz gençlik çağında idi. O, yaşının üzerinde akıllı ve olgun idi. Uzun Hasan devletinin pek çok ayaklanma ve iç savaşlar yüzünden zayıfladığını gördü. Ve devleti parçalanmadan tekrar düzene, sarsıntılardan huzura, tehdit edici bozulmadan yeniden eski refahına götürebilecek bir liderin eksikliğini fark etti. Sonunda devlete yarar ve kendisini bizzat şahlığa ve şöhrete eriştirecek bir şeylere teşebbüs etmesi gerektiği kararına vardı. Ülkesinin bütün halkı hem ibadette, hem de dedesi *Şeyh* Cüneyd ve babası Haydar tarafından öğretilen dinî kurallara uyduklarından ve dinî hayatın müstesna kişileri olan meşhur bu iki kişiye olan derin hürmetlerini muhafaza ettiklerinden, bu işi rahatlıkla başaracağını anladı. Bu büyük iki adamın torunu ve oğlu olan İsmail'i onlar şayanı hayret bir sadakâtle seviyor ve ona, ellerinden gelen hizmeti yapmaya her zaman için büyük bir zevkle hazır

40 *Pasin Ovası* (Erzurum'un doğusunda) isminin "Gänsefeld" olarak tefsir edilmesi (*HMT*, 649/14: planicies sive campus anserinus) yanlıştır: *Pasin* özel isminin *kazın* olarak yanlış anlaşılması mümkündür; fakat "Gansfeld" yahut "Gänsefeld" Türkçe yer ismi olarak (birçok defa geçiyor, ancak Erzurum civarında değil) *Kaz ovası* anlamına gelmektedir.

olduklarını gösteriyorlardı. Çünkü o, sadece babasının ve dedesinin şöhreti sayesinde itibar kazanmış değil, aynı zamanda kendi meziyeti sayesinde de üzerine aldığı bütün görevlerde, hatta övgüye değer bir takdirle, onları geçti. O kadar ki, delikanlılık yaşına rağmen, henüz çocukluk çağını atlatmış olmadığı halde, kendisine duyulan saygı ve hürmetten dolayı ona *Şeyh* unvanı verildi; zira her şeyden önce bu unvan ona, dedesinin ve babasının izinden giderek onların düşüncelerine göre, insanlara gerçek ve doğru yolu, Allah yolunu gösteriyordu.

Böylece saltanatını onların önceden koydukları temel esaslara isnat ettirerek etrafında bir ordu toplamaya koyuldu ve bu birliklerle gövde gösterisine başladı. Ve bundan sonra bayrağı ve sancağı açtı. Bütün halkı bir araya topladı ve devletin menfaatini isteyen ve kendisine bağlı olan herkese ordusuna katılmasını ve idaresini takip etmesini tavsiye etti. Siz nihâyet kendi gayretinizle sefâletten kurtulmak istiyorsanız, öyleyse bana ve kararlarıma itaat etmelisiniz, dedi.

Şah İsmail'in adamlarını ülkenin değişik kesimlerine göndermesi.

İsmail adamlarını ülkenin değişik kesimlerine gönderdi ve kararlarını her yere bildirdi. Bu yüzden her gün gittikçe daha çok insan onun yanına akın etti. Sonuçta etrafında kısa bir müddet zarfında yaklaşık 10.000 kişilik silâhlı bir güç toplandı ve bu insanlarla bir sefer düzenledi. Böylece o, İlâhî kanuna ve dine sıkı sıkıya riâyet eden babası ve dedesinin geleneği ile hareket ederek yola koyuldu. Fakat ayrıca o, kazanılmış itibarını emniyete almak ve adamlarını itaatte tutmak için yeni bir mezhep ve inanç şekli buldu ve bunları kendi düşünce, niyet ve arzularına uydurdu. Bundan sonra kendine hükümdar unvanını taktı ve *şah* dedirtti.

Fakat İsmail topladığı ordu ile Uzun Hasan'ın devletine yürüdü ve onu yenilgiye uğrattı. Kendisine karşı mukavemet eden askerî gücü büyük bir başarı ile imha etti. Artık ileri gelenlerden hiçbiri ona karşı koyamazdı. Başarılı teşebbüslerinde her zaman talihi yaver giden İsmail'in bütün İran'ı hükmü altına almasına hiç kimse engel olamazdı. Çünkü İsmail'in bu başarısını bütün tebaası görünce ve bazı İran prenslerinin İsmail'in başarısına engel olma gayretlerinin boşa çıktığı anlaşılınca, onlar kendi iradeleriyle İsmail'in

hasımlarından ayrılarak, onun himâyesine sığındılar ve saltanatına boyun eğdiler. Şah İsmail, kendi isteğiyle emri altına girenlerin hepsini yeniden memnuniyetle maiyetine kabul ederek onları tekrar eski görevlerine tayin etti.

Şah İsmail Tebriz'de.

Şah İsmail bundan sonra ülkenin başşehri Tebriz'e hareket etti ve orada tahta çıktı. O sadece Uzun Hasan'ın devletini hâkimiyeti altına almak ve kendi düşüncelerine göre idare etmekle kalmadı, aynı zamanda buna, zaten şimdi çok büyük olan devlete sınır bulunan bölgelerin birçok önemli eyaletini de kattı. İran devletine, Hazar denizi kıyısındaki *Temürkapı*'nın öte tarafında bulunan ve prensi *Yeşilbaş* olan bir hanlık komşu idi. Şah İsmail devletini daha da büyütmek için elini o bölgeye kadar uzattı. Şah İsmail'in niyet ve saldırılarına karşı durmayı düşünen bu prens bir ordu topladı ve İsmail'e karşı iktidar için kararlı bir mücadeleye girişti. Fakat Şah İsmail *Yeşilbaş*'ı mağlup etti ve onun çok sayıda askerini bozguna uğrattı.

Şah İsmail'in Prens Yeşilbaş'ı mağlup etmesi.

İsmail'in başarı haberinin dünyanın bütün ülkelerine yayılmasıyla o, büyük bir şöhrete ulaştı ve hemen hemen o zamanın en kudretli hükümdarı telâkki edildi. Ülkesindeki bütün tebaasına, maiyetinde ve sarayında devlet idaresi ve savaş ilmi görevlerinde bulunanlara babasının ve dedesinin inançlı taraftarlarına, hristiyan ve müslüman herkese, kırmızı çuhadan taçlar giymeyi emretti. İsmail böylece adamlarına *Kızılbaş* adının verilmesini sağladı ve güya Osmanlılardan bu alâmetle tefrik edildi.

Şah İsmail'in, herkese kırmızı çuhadan taç giymeyi emretmesi.

Bütün halk Şah İsmail'e karşı o kadar büyük bir sevgi besliyordu ki, herhangi bir şeyi yeminle doğrulamak istediklerinde Şah'ın başına yemin ederek bizzat doğruluğunu temin ederlerdi. Ve Şah nâmına çıkan bir kanuna erkek, kadın, çocuk, yaşlı herkes itaat eder ve kendilerine ne emredilirse emredilsin her şeyi büyük bir istekle yerine getirirlerdi. Birine saadet temenni edilmek istendiğinde, "*Şah*, arzunu yerine getirsin ve kalbindeki dileği ihsan etsin!" sözünden başka bir şey söylemeye gerek yoktu. Şah İsmail, Hz. Muhammed'in sünnetine aykırı olarak ibadeti yeniden düzenledi. İranlılar da onun emirleri doğrultusunda

Peygamber'in ilk üç halefine[41] artık hürmet etmedikleri gibi, aksine kin beslediler. Onun altın ve gümüş olarak darbettirdiği paraların bir yüzünde *Lâ ilâhe illâllâhu Muhammedün resulu'llâhi* ve diğer yüzünde *İsmailün halifetu'llâhi* ibaresi yer almaktadır.

Şah İsmail'in Alâeddevle Beğ'e elçi göndermesi ve Alâeddevle'den istekleri.

Bundan sonra Şah İsmail, Alâeddevle Beğ'e bir elçi gönderdi ve ondan kızını kendisine vermesini istedi. Ve Şah İsmail elçisine Alâeddevle Beğ'e ikna edici sözler söylemesini emretti. Ya kızını kendisine vermesini, ya da bilmiş olsun ki, Şah İsmail pek yakında ordusu ile birlikte Alâeddevle'yle bütün gücü ile savaşmaya hazırdır. Lâkin Alâeddevle sadece İsmail'in bu isteğini reddetmekle kalmadı, aynı zamanda onunla ittifak ve dostluğu istemediğini açığa vurmayı da gizlemedi.

Alâeddevle'nin Şah İsmail'e yenilmesi.

Bu yüzden ikisi arasında meydana gelen savaşta Şah İsmail'in ordusu Alâeddevle'nin ordusunu yenilgiye uğrattı ve ordunun serdarı da şehidler arasındaydı; ayrıca kendi oğullarından biri de öldürüldü. Bunun üzerine Alâeddevle, ordusunun pek işe yaramadığını, İsmail'le asla boy ölçüşemeyeceğini anladı ve barış istemek için elçi gönderdi. Elçiden kendi adına İsmail'den çok acil olarak küçük bir süre vermesini, kızını ona vereceğini ve kırmızı taç giymek gibi kararlaştırılmış meseleler hakkında ricada bulunmasını, barışla onun hâkimiyetini tanıyacağını, ancak kendisini o kadar sık boğaz etmemesi gerektiğini söylemesini şiddetle rica etti. Alâeddevle bizzat kızının çeyizini ve düğün için gerekli her şeyi hazırlamak istediği sırada, büyük hükümdarlara yaraşır bir şekilde, kızın İran'a götürülebilmesi maksadıyla İsmail'in paytahtına gelmesini rica etti. Şah İsmail, Alâeddevle'nin bu sözlerine güvenerek ona çeyiz katkısı olarak büyük bir meblağ ile kendi adına giymesi için bir de kırmızı taç gönderdi.

Alâeddevle'nin Şah İsmail'e elçi göndermesi.

Alâeddevle Beğ, böyle bir hile ile kendine çok üstün Şah İsmail'in ordusundan kurtulduktan sonra, bir adamı ile Bayezid'e mektup gönderdi. O bu mektubunda, Şah İsmail'in hâkimiyetine girmeyi, ona kızını vermeyi ve kırmızı bir taç giymeyi reddettiği için Şah İsmail'in

Alâeddevle'nin Şah'a karşı Bayezid'den yardım talebinde bulunması.

41 Şiiler, Hz. Muhammed'den sonra, onun halefi olma ve bütün müslümanları idare etme hakkının yeğeni Ali'ye ait olduğunu, ancak bu hakkın Halife Ebubekr, Ömer ve Osman tarafından gasp edildiğine inanırlar.

büyük bir ordu ile ülkesine yürüdüğünü, hazırlıksız bir halde, birdenbire hücuma uğradığını yazmıştı. Kısaca Alâeddevle Bayezid'e, sadece ne olup bittiğini göstermedi, aynı zamanda ona durumunu da inceden inceye tasvir etti. O, mektubunun sonunu kendisini üstün düşmana karşı savunması için Bayezid'den olabildiği kadar çabuk yardım göndermesi ricasıyla bitirdi. Bayezid bunu yapmadığı ve bu isteği yerine getirmediği takdirde çok güç bir duruma düşeceğini ve İsmail'in gücüne pes edeceğini ve şüphesiz böylece İsmail'in güçlerinin yakında Osmanlıları kolayca tenkil edecek derecede kuvvetlenmiş olacaklarını bildirdi.

Sultan Bayezid'in Alâeddevle'ye cevabı.

Alâeddevle'nin bu mektubuna Sultan Bayezid verdiği cevapta; İsmail ile dostluk kurmamasını ve ne onun hâkimiyeti altına girmesini ve ne de kızının evliliği ile İsmail'i damatlığa kabul etmesini, İsmail tarafından kendisine gönderilen kırmızı tacın pislikle doldurularak ona geri gönderilmesini ve ayrıca İsmail ne yaparsa yapsın Alâeddevle'nin ona kızını asla vermeyeceğini ve İsmail'in adamı olmayacağını ona bildirmesini söyledi.

Alâeddevle'nin Şah İsmail'e karşı tavrı.

Alâeddevle, Sultan Bayezid'in cevabını mektuptan ve şifahî olarak Bayezid'e gönderdiği elçiden öğrendikten sonra Şah İsmail'e hemen bir elçi ile, kendisinin İsmail'i ne hükümdar olarak tanıyacağı, ne de ona kızını vereceği şeklindeki kararını bildirdi. Aksine o, kendisini Sultan Bayezid'in adamı olarak gördüğünü belirtti. Alâeddevle'nin bu cevabı üzerine Şah İsmail kandırılmış olduğunu gördüğünde muazzam şekilde öfkelendi. Derhal ordusunu toplayarak Alâeddevle'nin ülkesine yürüdü.

Şah İsmail'in Alâeddevle üzerine yürümesi.

Diğer taraftan Alâeddevle, Şah İsmail'in ordusu ile düşmanca ülkesine doğru ilerlediğini öğrenir öğrenmez, Sultan Bayezid'e acele ulak göndererek *Kızılbaş*'ın silâhla karşısında durduğunu, yakında kendisine vaad edilen yardımı göndermesini, yalnız bırakılmamasını, çünkü Bayezid'in sözüyle İsmail'le her türlü bağlantıyı reddettiğini, sadece onun yüksek hâkimiyetini reddetmekle kalmayıp aynı zamanda çok utanç verici sözlerle onun öfkesini üzerine çektiğini, şimdi Bayezid'e sığınmayı kabul ettiğini, diğer hükümdarlardan daha çok Bayezid'i tercih ettiğini, ona itaat borcu olduğunu belirterek onun hükümdarlığına hizmet edeceğini söylettirdi.

Yahya Paşa'nın serdar tayin edilmesi.

Sultan Bayezid, İsmail'in saldırısını ve Alâeddevle'nin tehlike haberini alır almaz, Rumeli ve Anadolu'dan bir ordu topladı ve bu orduya kendi kapıkullarından dört bin yeniçeriyi de kattı. Bütün orduya serdar olarak Yahya Paşa'yı tayin ederek Şah İsmail'e karşı durmasını ve onun saldırılarını boşa çıkarmasını, Alâeddevle'yi savunmasını ve onu İranlı düşmanından kurtarmasını buyurdu. Bunun üzerine Osmanlı devletinin her tarafına asker toplamak için adamlar gönderilerek, onların diğer orduya katılmaları için olabildiğince çok acele etmeleri ve dost hükümdar Alâeddevle ve halka zarar veren düşmana karşı birleşilerek yola koyulmaları emredildi.

Yahya Paşa'nın Alâeddevle'ye yardım için hareket etmesi.

Ulaklar bu gibi emirlerle gönderildiği sırada, Yahya Paşa da yanındaki hazır bazı kuvvetlerle Alâeddevle'nin ülkesine hareket etti. Yürüyüş esnasında yolda karşılaşılan çoğu *sancak beğlerinin* çadırları bu askerler tarafından başlarına yıkıldı[42], düşmanın yakınında hiçbir gecikmeye tahammül olmadığı halde, emredilen sefere geciktikleri ve pervasızca atalet içinde bulundukları için azarlanıp tahkir edildiler. Bayezid'in adamları yürüyüşü mümkün mertebe büyük bir gayretle hızlandırdılar.

Şah İsmail'in Bayezid'le hiçbir meselesinin olmadığını açıklaması.

Diğer taraftan İsmail de ordusuyla ilerleyerek adamları ile birlikte Kayseri[43] (Caesarea) şehrinin önüne otağını kurdu. Bununla beraber İsmail bazı sebepler yüzünden hiçbir şekilde Bayezid Han'ın ordusuna hücum etmedi ve daha ziyade Bayezid'le hiçbir meselesinin olmadığını, aralarında hiçbir uyuşmazlığın mevcut bulunmadığını, sadece Alâeddevle'ye karşı hareket ettiğini, onun kendisine birçok kere haksızlık yaptığını, niyetinin yalnız onu yola getirmek olduğunu, Osmanlıların kendisinden hiçbir şekilde düşmanlık beklememeleri gerektiğini açıkladı.

Şah İsmail nâmına Bayezid taraftarlarına bu bildirilince, onlar İsmail'e, Alâeddevle'nin ülkesinin Osmanlıların hâkimiyeti altında bulunduğu ve bu yüzden kendisinin o bölgeden geri çekilmesi gerektiği, aksi takdirde İran ordusu ile cesurca bir savaşa hazır olduklarından emin olmasını ve kendilerini beklemesi cevabını gönderdiler.

---

42 Bu, Osmanlı ordusunda alışılmış bir hoşnutsuzluk nümayişi yahut cezası idi; krş. *Osmanische Geschichtschreiber*, III = *Vom Hirtenzelt zur Hohen Pforte* (Graz 1959), s. 240 vd. ve 287 (143. Bölüme ait not).

43 Metinde (*HMT*, 655/27) tahrif edilmiş olarak "Kasrie".

Osmanlılarla İranlılar arasında savaşa doğru giden gelişmeler.

Şah İsmail iki taraf arasında her gün pek çok huzursuzluk ve sürtüşmelerin husule geldiğini, eski andlaşmaların bozulduğunu ve her şeyin Osmanlılarla kendisi arasında açık bir savaşa doğru gittiğini, savaşı istemediğini ve birçok sebeplerden dolayı bundan özenle kaçındığını fark etti. Bayezid tarafından serdar tayin edilen Yahya Paşa da zaten ordusu ile henüz o bölgeye ulaşmış değildi ve böylece iki taraf arasında düşmanlık husule gelmeden önce İsmail o bölgeden çekilerek ülkesine hareket etti. Bu arada Osmanlı ordusunun serdarı Yahya Paşa Ankara'ya kadar ilerlemişti. Şah İsmail'in otağını kaldırdığını öğrenince aynı şekilde o da geri çekildi. Bu olay, Hz. Muhammed'in hicretinden sonra 914[44] yılında vuku buldu.

İstanbul'da şiddetli bir zelzele olması.

Sultan Bayezid yukarıda gösterilen sebeplerden dolayı İstanbul'da kaldığı sırada, şiddetli sarsıntılardan her yerin sarsıldığı bir deprem vuku buldu. Özellikle İstanbul'un her yerindeki kilise, cami[45] gibi büyük yapıların kuleleri, minareleri ve duvarları sarsıntıdan çatladı, birbirinden ayrıldı ya da yıkıldı. Sultan Bayezid'in kendi yaptırdığı cami de yıkıldı, minareleri çatladı ve yıkıldı. Ayrıca Sultan II. Mehmed camii de zarar gördü. Ekseri camiler büyük zarar gördüler ve onların yıkılan minarelerinden pek çok insan hayatını kaybetti. Yer sadece bir kere sallanmadı, devamlı hareket halinde sarsıntılar dinmek bilmedi.

Bayezid'in zelzele yüzünden Edirne'ye gitmesi.

Sultan Bayezid ayağından muztarip olmasına rağmen korkudan İstanbul'u terkederek Edirne(Adrianopel)'ye gitti. Fakat yer sarsıntıları orada da vardı. Tarih kitaplarında anlatıldığı gibi, bu yüzden Sultan Bayezid tehlikeden sakınmak için güvenle girip çıkabileceği, uzun direk ve mertekleri olan ahşap bir bina inşa ettirdi. Çünkü mertekler birbirlerinden kolayca ayrılmayacak şekilde alt alta bağlanmış olup taş duvarlar gibi çatlama ve çökme ihtimalleri yoktur. Bayezid bu ahşap evde otururken bile asla zelzeleye itimat etmedi. Sarsıntı tam bir ay boyunca mütemadiyen şiddetini alçaltmadan ve kesilmeden sürdü.

44 =2.5.1508-20.4.1509.

45 Burada, müslümanların ibadethanesinden kastedilen "cami", kuleden kastedilen ise "minare"dir. Burada sözü edilen ve Türkler tarafından *küçük kıyamet* olarak isimlendirilen bu çok şiddetli deprem Ağustos yahut Eylül 1509'da meydana gelmiştir.

Bayezid'in tanınmış âlimleri toplaması.

Yer sarsıntıları bir ölçüde dinince Bayezid, tanınmış astronom ve tabiat âlimlerini bir araya toplayarak arzın böyle hareket etmesinin gizli sebeplerinin ne olduğunu ve böyle bir alâmetin anlamının ne olabileceğini sordu. Bu soru onlar tarafından gelecek yıllarda bütün dünyada korkunç savaşların olacağını ve çok kan akacağını, başka musibetler ve kötü hava şartları ile birlikte, insan neslinin cezalandırılacağı şeklinde cevaplandırıldı.

İstanbul'un yeniden imar ve inşası.

Bu kışı Sultan Bayezid tamamıyla Edirne'de geçirdi. Fakat ilkbahar gelir gelmez ülkesinin her yerine amele, mermerci ve diğer sanat ehli kişilerin, şehrin yeniden inşası için İstanbul'a gönderilmesi hususunda emirler gönderdi. *Serehor* yahut *sarhor*[46] özelliğindeki insanlardan o zamanlar kırk bin kişinin İstanbul'a akın ettiği ve son derecede yıkılmış ve harap olmuş şehri yeniden imar ve inşa ettikleri rivayet olunur. Bu zelzele, Hz. Muhammed'in hicretinden sonra 945[47] yılında vuku buldu.

Bayezid'in yerine oğlu Ahmed'i geçirme gayreti.

Fakat Sultan Bayezid kendisinin şimdi çok yaşlandığını, ayağındaki nikris ağrılarından ıztırap çektiğini, zayıfladığını ve bacağını artık genellikle kullanamadığını görünce, bunun üzerine yerine oğlu Ahmed'i geçirmeyi, hayatta iken oğlunun "Sultan" unvanını kazanmasını ve kendi yerine devleti idare etmesini düşündü. Ve Bayezid saltanat hakkının henüz hayatta bulunan oğulları arasında doğum sırasına göre ilki olan Ahmed'in bu yüzden tabiî olarak tahtta hak sahibi olduğunu ileri sürdü. O, böylece bütün vezirlerden ve *sancak beğlerinden*[48] ve de *subaşılardan* bir seçim toplantısı için Edirne'ye gelmelerini isteyerek onlara, kendisinin yerine oğullarından hangisinin tayininin en münasip olacağına ve kendisi ağır hasta olduğundan Osmanlı devletini idare etmesi ve ölümünden sonra ona biat edilmesi konusunda müşterek karar verileceğini bildirdi. Fakat sonuçta Bayezid'in, oğlu Ahmed'i kendi yerine saltanata geçirme gayretlerinin ne denli yetersiz kaldığı aşağıdaki bölümlerde daha çok açıklık kazanacak.

46 Bu iki kelime *cerahor* (= "gündelikçi, angarya işçisi")un az kullanılan şekillerdir.

47 =21.4.1509-9.4.1510.

48 Krş. yukarıda not 29.

Anadolu'da Şah İsmail taraftarlarının artması.

O vakitler Osmanlı devletinde de, büyük devletlerde genelde değişiklik yapılan zamanlarda görüldüğü üzere, her şey tamamıyla karmakarışıktı. Sonunda Şah İsmail, İran'ın büyük eyaletlerini inanılmaz bir hızla itaat altına alıp çok büyük bir zafer kazanınca, özellikle bütün komşu ülkelerdeki halklar görülmemiş bir başarı karşısında telâşe düştüler. Bunun üzerine Anadolu'nun her yerinden Türkler (bu kitabın başında onlardan "yörükler" diye bahsettik) ve aynı şekilde çapulcu olarak yaşayan diğer pek çokları kütleler halinde İsmail'e koştular. Elbette İsmail'in yerleştirdiği yeni ve çok rahat din şekli onlar tarafından benimsendi. Ayrıca şimdi bahşedilmiş olan hürriyet ve hatta kendini bilmezlik, müslüman geleneğine aykırı olarak oruç ile birlikte her gün eda edilen namaz terk edildi. Her şeyden önce bu sebeplerden dolayı Osmanlı vilâyetlerinden çok sayıda insan Şah İsmail'in etrafında toplandılar.

Bayezid'in Şah taraftarlarına karşı tedbirler alması.

Bu kötü durum karşısında vaktinde tedbirler almak için Sultan Bayezid hem Anadolu *sancak beğlerine* hem de *kadı*lara emirnâmeler göndererek, her tarafa nöbetçiler konularak yolların kesilmesini ve İsmail'e katılmak isteyen herkesin öldürülmesini buyurdu. Sancak beğleri ve kadılar Bayezid'in emrini bir süre yerine getirerek hiç de azımsanmayacak sayıda firariyi yakalayıp öldürdüler. Lâkin sonunda firar edenlerin çılgınlığı artık hiçbir ceza ile dizginlenemeyince, Bayezid'e ulaklar göndererek bu takibat ve cezaların pek fazla işe yaramadığını bildirdiler.

Şah taraftarlarının idamı. Pek çoğunun Mora'ya sürülmesi.

Bunun üzerine Bayezid bu kötü duruma başka bir çare buldu. O, Anadolu bölgesini inceden inceye arattırarak ele geçen kırmızı taçlı herkesi yakalatıp idam ettirdi. Fakat henüz kararsız olan ve açıkca *sûfîler*in mezhebini kabul etmiş görünmeyenler karıları, çocukları ve taraftarları ile birlikte Mora'ya sürülerek burada deniz kıyısında ikamete mecbur tutulacak; böylece düşmandan gelecek baskınlara her an maruz kalacak biçimde silâh altında bulundurulacaklardı. Bu maksatla Anadolu ve Rumeli'ye ulaklar gönderildi ve yakalananların çoğu idam edildi; ayrıca çok kişi de sürgüne gönderildi. Bunun sonucunda köyler ve kasabalar büyük ölçüde insandan arındırılmış hale bir getirildi.

Dobruca'da çok sayıda kılıç bulunması.

Fakat Bulgaristan'da Karadeniz'e doğru uzanan, başşehri Varna olan Dobruca (yanılmıyorsam Dobirum şehrinden adını alıyor) ovasında bir ayaklanmada çabucak bütün halkı silâhlandırabilecek sayıda kılıç bulundu. Bunları, her yerde Osmanlı tebaasını, Şah İsmail'in varış haberini alır almaz ona yardım etmek üzere, silâhlandırmaları yolunda kendilerini *şeyh* diye adlandıran adamlar gönderdi; çünkü Şah İsmail yakınlarda bir sefer düzenleyerek Osmanlı ülkelerini hâkimiyetleri altına alacaktı. Böylece onlar vaadleri üzerine halkı kendi yanlarına aldılar ve silâhların her an hazır tutulduğu depo meydana getirdiler.

Şehzadeler isyan hazırlığı içindeler.

Türk devleti bu şekilde en korkunç karışıklıklara maruz kaldığı sırada, Sultan Bayezid nikris hastalığından muztarip olarak ve belden aşağı hiçbir uzvunu kullanamayıp, bir kütük gibi, yatağında yatıyordu ve iyice zayıflamıştı. Buna ilâveten, babalarının ağır hastalığına rağmen oğulları itaatsizlik küstahlığını göstererek hepsi de sadakatten ayrılıp isyana kalkıştılar. Bayezid'in oğullarından Sultan Ahmed Amasya'da, Korkut Çelebi Aydıneli denilen bölgenin başşehri Ma'nisa(eskiden Magnesia denirdi)'da, Cihanşah Çelebi Denizli(Karaman'a ait Karya'da bir şehir)'de, Sultan Selim babası tarafından kendisine verilen Trabzon(yahut Trapezunt)'da oturmakta olup Kefe(biz bunu Capha olarak isimlendiriyoruz)de Sultan Mehmed'e aitti.

Şehzade Şehinşah'ın ve Mehmed'in boğdurtulması.

Oğullarının mel'un ve câniyâne entrikalarını Sultan Bayezid öğrendi. Sonunda Sultan Şehinşah'ı ve Sultan Mehmed'i yüreği acılar içinde olsa bile, boğdurttu. Fakat Şehinşah'ın Mehmed adında bir oğlu vardı. Dedesi ona babasının görev yaptığı sancağı vermişti. Bununla beraber Mehmed'in tayin edildiği Kefe'yi Bayezid başka bir torununa, yani Sultan Selim'in oğlu Sultan Süleyman'a verdi.

Bayezid'in oğlu Ahmed lehine yeniçerileri kazanma gayretleri.

Fakat Sultan Bayezid nihayet bedeninin gücünün tükendiğini görünce -elbette çok geç- büyük oğlu Sultan Ahmed'i tahta çıkarmayı düşünmeye başladı. Bunu daha kolay gerçekleştirebilmek için yeniçerileri bahşişlerle kazanmaya ve Ahmed'in hükümdarlığı için onların düşüncelerini anlamaya karar verdi. Fakat Bayezid yeniçerilerin haleti ruhiyelerini değişik tarzda anlamaya çalışınca Ahmed'in hükümdarlığına muhalif olduklarını

yüzden savaş idare etmeye asla uygun değildi. Fakat yeniçerilerin hepsinin kararına göre saltanatı üstlenmeye en lâyık olanı Sultan Selim idi. Onlar Selim'i aşırı derecede medhederek ona saadet ve başarı dilediler.

Bayezid'in yeniçerilere adam başına 1000 akçe sözü.

Ancak Bayezid, Ahmed için fevkalâde bir hayırhahlık gösterdi. Babasının rızası ile Ahmed, denizin öte tarafında yani Anadolu'da geniş yetkilerle hükmetme ve hatta daha ileri giderek buradaki vilâyetlerin babasına ait hükümranlık haklarını aldı; babası da buna ses çıkarmadı. Bayezid büyük oğlu Ahmed lehine yeniçerilerin ihsanını boşuna kazanmaya gayret sarfettikten sonra bundan sonuç alamayınca, sadece Sultan Ahmed'e saltanatı üstlenmesi için paytahta gelmesine izin verirlerse, işitilmemiş bir cömertlikle adam başı bin akçe bahşiş vereceğini vaad ederek yeniçerileri kazanmaya çalıştı. Fakat onlar düşüncelerinde ısrar ederek Ahmed'in emirlerine asla itaat etmeyecekleri karşılığını verdiler.

Selim'in Kefe'ye geçmesi.

İstanbul'da bunlar görüşüldüğü sırada, uzakta Sultan Selim, babasının saltanatı Ahmed'e havale etmek istediğini öğrendi. Selim, babasının halefini seçme işinde kendisini hesaba katmadığını işitince, şiddetle öfkelendi ve Kefe'ye geçebilmek için Karadeniz'de gemiler inşa ettirdi. Ayrıca Tatar hanı Murtaza Beğ[49] ile bazı şartlarla dostluk kurdu. Bunlar arasında Murtaza'nın kızının Selim'in oğlu Sultan Süleyman ile nişanlanması da vardı.

Selim'in Kefe sancağının bütün gelirlerine el koyması.

Selim büyük bir sayıda askerî yardım aldığı Tatar hanını kendi tarafına çektikten sonra, süratle Karadeniz'i geçerek oğlu Sultan Süleyman'ın, dedesi Bayezid tarafından vali olarak tayin edildiği Kefe'ye ulaştı. Bu sancağın bütün gümrük resmleriyle birlikte haraç ve vergilerine Selim el koydu ve bundan babasına bir kuruş bile göndermedi.

Osmanlı devletinde yeni isyanlar çıkması.

Durum bu ölçüde karıştığı ve bozulduğu ve Osmanlı devleti ağır sarsıntıların içine düştüğü sırada, yeni ve birbirinden az tehlikeli olmayan isyanlar da husule geldi. Şöyle ki, Tekeli yöresinde Elmacık şehrine yakın Pazarcık adlı kasabadan kendine *Şeyh* süsü veren bir adam ortaya çıkarak kendine *Şahkulu*[50]

49 Krş. Oruç tercümesi 889 yılına ait not 5.

50 ="Şah(İsmail)'ın kulu". Aşağıda tasvir edilen şiilerin Güneydoğu Anadolu'daki isyanını Ş. Tekindağ, "Şah Kulu Baba Tekeli İsyanı" (*Belgelerle Türk Tarih Dergisi*, İstanbul 1967, s. 34-39) adlı makalesinde incelemiştir.

lâkabını takmıştı. Bu adam o yöre halkının itibarına mazhar oldu. O kadar ki, Sultan Korkut bile onu ziyaret etmek ve ona sık sık hediyeler göndererek gönlünü almaktan geri kalmadı. Bundan başka Korkut'un babası Sultan Bayezid'in bizzat kendisi birçok odası olan bir zaviye inşa ettirdi ve kendi iâşesi için Bayezid'den her yıl büyük bir meblağ aldı. Ülkenin bütün halkı ona akın etti ve herkes servetine göre şeyhe başka hediyelerle birlikte, koyun ve sürü götürmeye itina gösterdi. Hediye olarak götürülen koyunların bir kısmı şeyhe kalırken, bir kısmı da fakirlere dağıtıldı. Çünkü bu *şeyhin imaretine* büyük bir insan akını vardı ve bu yüzden onlar için önemli harcamalar yapılması icabediyordu. Hem bu meşhur adamın şöhretine kapılarak zaviyeye gelenlerin, hem de artık büyük bir sayıya ulaşan maiyetinin geçimi için önemli harcamalar gerekiyordu. Herkesin fevkalâde bir şekilde hürmetini kazandığından şeyhin işleri tıkırında giderken sonunda şeytana uydu ve bir mel'anete yeltendi. Şeyh, taraftarlarının ve müridlerinin önünde hainane sözlerle yaptığı bir konuşmada kaderin Osmanlılara bahşettiği sürenin dolduğunu ve onların daha uzun süre insanlığın başında kalamayacağını, muazzam bir inkılâbın yakın olduğunu, bunun sonucu bütün yeryüzünün hâkimiyetinin kendisine ait olduğunu, kendisine gökten bir kılıç verileceğini, bu kılıçla bütün milletleri itaati altına alacağını, bununla ilgili olarak vuku bulacak genel inkılâbı halklara müjdelemenin zamanının geldiğini ilân etti. Bundan sonra da ona katılacak insanların eksilmeyeceğini ve kendi iradeleriyle mutlaka ona itaat edeceklerini belirtti.

Şahkulu isyanı.

Şahkulu'nun Osmanlı devleti hakkındaki düşünceleri.

Şeyhin taraftarları (Türklerde *ışıklar*, bizde keşiş ve münzevi denmekte) bunu işitince, onlar *şeyhin* bu cinnetini daha da arttırmaya ve herkesin sevinçle onun saltanatına itaat edeceğine dair teminat vermeye başladılar. *Şeyh* onlara bu sırrın her yerde açığa vurulmasını, halkı toplumdaki değişikliklere dair görüşmeye iştirak edebilmesi için gelecek panayırda toplanmalarını emretti. Bunun üzerine şeyhin taraftarları, herkese acilen bildirecekleri olduğunu ve herkesin gelecek panayırda şeyhin yanında toplanmalarını söylediler. Bütün halk şeyhin emrine uydu ve bölük bölük akın edip etrafında toplanınca da *Şahkulu* zaviyesinden çıkarak onların önüne geldi ve

onlara, bu istişarî mahiyetteki toplantıya çağırmasının sebeplerini şöyle anlattı: "Şimdiye kadar Allah'ın Osmanlılara bahşettiği saadetin şimdi artık süresi dolduğundan bunu, benim ağzımdan duyasınız diye sizi böyle bir toplantıya davet etmeye karar verdim. Şimdi onların devleti hitam buldu ve bu yüzden bizi büyük değişiklikler beklemektedir. Sultan Bayezid nikristen tam bir kütük gibi yatıyor, bütün bedenini ve uzuvlarını kullanmaktan mahrumdur. Oğulları kardeş sevgisi geleneğine aykırı olarak, birbirlerine karşı düşmanlık yapmaktalar. Bu arada devletin gücü nifak ve iç savaşlar yüzünden sarsıldı ve onların saltanatı daha uzun süre devam edemez. Allah dünyada yeni bir devlet kurmak için elime gökten bir kılıç verdi. Bu yüzden buraya gelin ve hükümdarınız olarak beni takip edin. Size büyük bir servet ve refah sağlayacak ve sizi mutlu edeceğim!"

Ustaclıoğlu'nun Şahkulu'na katılması.

Böyle aldatıcı sözlerle o, bayrağını da açtıktan sonra taraftarlarının gayretle silâha sarılarak kendisini takip etmelerini sağladı. Ona katılanlar arasında *sipahiler* de vardı. Tekeeli yöresinin bütün ahâlisi bölük bölük ona koştular. Anadolu *beğlerbeğisi* Karagöz Paşa tarafından görevinden azledilen ve ayrıca *timarı* da elinden alınan Ustaclıoğlu adında bir *subaşı Şahkulu*'ya giderek isyancılara katıldı ve kendisine yapılan haksızlığın öcünü Karagöz Paşa'dan uygun bir fırsatta mutlak almak için bu imkândan faydalanmaya karar verdi.

Kütahya'nın âsilerin eline geçmesi.

Böylesine güçlü bir ordu toplanınca isyancılar doğrudan doğruya Anadolu *beğlerbeğisi* Karagöz Paşa'nın merkezi durumundaki Kütahya'ya yürüdüler. Fakat bu isyancı sürüsünün kendisine karşı yürümekte olduğunu fark eden *beğlerbeği* derhal bütün kuvvetlerini topladı ve karşılaştığı yerde düşmanla bir meydan muharebesine girişmek üzere karşı yürüyüşe geçti. Fakat savaş talihi ona gülmedi. Çünkü Karagöz Paşa âsiler tarafından sadece mağlup edilmedi, aynı zamanda yakalanıp hapsedildi ve Kütahya âsilerin eline geçti.

Karagöz Paşa'nın idamı.

Şimdi aşırı derecede taşkınlık içinde bulunan âsiler büyük bir keyfilik içinde ve hadlerini bilmez bir şekilde kudurarak, vardıkları her yerde her şeyi yağma ederek büyük bir zarara sebebiyet verdiler. Onlar ilerlemeye devam ederek Karahisar'a ulaştılar ve bu hisarın kendilerine teslimini talep ettiler. Ve kaleyi daha kolay ele

geçirebilmek için Karagöz Paşa'yı bizzat bir eşeğe bindirip, türlü hakaretler yaparak hisarın etrafında dolaştırdılar. Fakat Karahisar'dakiler âsilerin isteğini kabul etmeyerek onlara, şiddetli top ateşleriyle karşılık verdiler ve onların hiçbir teslim sözüne kulak asmadılar. Bunun üzerine hiddetlenen düşmanları Karagöz Paşa'yı kazığa oturtup sonra da korkunç şekilde idam ettiler. Ayrıca, bütün kaleyi yağma edip feci şekilde tahrip ettiler.

Ali Paşa'nın Şehzade Ahmed'den yana olması.

Bunun üzerine Anadolu'nun maruz kaldığı bu ağır musibetleri haber vermek için Sultan Bayezid'e ulaklar gönderildi. Bayezid âsileri yola getirmek üzere mümkün olduğu kadar acele Ali Paşa'yı dört bin yeniçeri ile silâhlandırıp pek çok *sipahi* bölüğünü de yanına kattı. Aynı zamanda Bayezid bu fırsattan istifade ederek çok acil isteği olarak, Ali Paşa'ya bütün gayretini kullanarak seferin, birleşik bir ordu ile yapılması bahanesiyle oğlu Sultan Ahmed'in ordugâha davet edilmesi, yeniçerilerin desteğinin kazanılması ve bu şekilde oğlu Ahmed'in tahta halef olmasının garanti edilmesi şeklinde gizli bir görev verdi. Bayezid Ali Paşa'ya: "Ah keşke benim bu arzumu yerine getirebilsen! dedi. Şimdi gayretinle beni bu isteğime kavuştur, görelim!"

Bayezid'in oğlu Ahmed'e mektup göndermesi.

Ve Bayezid bu işi Ali Paşa ile kararlaştırmakla yetinmeyerek oğlu Sultan Ahmed'e bir mektupla birlikte acele ulaklar gönderdi. O, mektubunda Anadolu'daki ayaklanmaya karşı sürdürülen savaşı idare etmek için birçok askerle Ali Paşa'yı gönderdiğini, kendisinin de ordusuyla birlikte Ali Paşa'nın kuvvetleriyle birleşmesini ve aynı zamanda onun silâh arkadaşı olarak savaş meydanında onun emrine girmesini uygun gördüğünü yazdı. Böylece Ahmed ordunun teveccühünü kazanmış olarak, ordunun idaresini üzerine alabilecekti. Sultan Bayezid'in ise oğlu Ahmed'in kendi yerine saltanata geçmesini görmekten başka hiçbir arzusu yoktu.

Şehzade Ahmed'in Ali Paşa ile buluşması.

Bu işler Sultan Bayezid'in arzusuna göre gerçekleştikten sonra, Ali Paşa ordu ile Anadolu'ya hareket etti. Ali Paşa'nın ulaştığı haberi üzerine, Ahmet orduların birleşmesi bahanesiyle, fakat gerçekte babasının plânını gerçekleştirmek için derhal ona gitti. Ali Paşa tam bir sadâkat ve bütün gayreti ile Ahmed'i ordunun merkezine almaya çalıştı (Türk geleneğine göre sultan veya serdar ordunun merkezinde

bulunur). Bu durumda Ahmed ordunun rızası ile hükümdar olarak tanınacaktı. Bu maksatla Ali Paşa yeniçerilere bir hitapta bulunarak: "Sultan Ahmed hükümdarımız ve serdarımızdır" dedi. "Yoldaşlarım, bu suretle ecdad geleneğine göre onu ordunun merkezine kabul edin."

Yeniçerilerin Şehzade Ahmed'in serdarlığını kabul etmemeleri.

Yeniçeriler buna, Sultan Bayezid tarafından bu sefere serdar olarak bizzat Ali Paşa'nın verilmiş olduğunu ve Bayezid hayatta iken sultan olarak başka hiç kimseyi tanımak istemedikleri şeklinde itirazda bulundular. Ali'nin, Bayezid'in yokluğunda onun temsilcisi olarak kendine düşen, ordunun merkezinde bulunma mevkiini başka hiç kimseye devredemeceyeğini ve ne olursa olsun ordunun merkezine hiç kimseyi bırakmayacaklarını belirttiler. O halde Ali Paşa yerinde kalmalı, yeni bir gelenek peydâ edilmemeliydi. Çünkü aksi takdirde yeniçerilerin ona asla itaat etmeyeceklerine emin olabilirdi. Bu sözlerle yeniçeriler Sultan Ahmed'in serdar olarak kabul edilmesi talebini şiddetle reddettiler. Yeniçerilerin bu tutumları üzerine Ahmed çadırını yan tarafa kurdu.

Ali Paşa ile âsiler arasındaki mücadele.

Fakat Osmanlı ordusunda bu hadise vuku bulduğu sırada, diğer tarafta *Şeyh Şahkulu* Anadolu'da Türk devletine hem-hudut bölgeleri yağma ederek, yakıp yıkarak ve kılıçtan geçirerek her şeyi tahrip etti. Âsiler, Ali Paşa'nın dört bin yeniçeri ve ayrıca Sultan Ahmed'in de kendi kuvvetleriyle onlara karşı gönderildiğini ve pek yakında kendilerine ulaşacağını öğrendiklerinde, kendilerinden çok üstün olan bu birlikler karşısında geri çekilmeye ve kaçmaya karar verdiler. Osmanlılar kaçanları vakit geçirmeden takibe koyuldular, fakat isyancılar daha hareketli bir ordu donanımına sahip olduğundan onları yakalayamayacaklarını anladılar. Bunun üzerine Ali Paşa başka bir plân yaparak ordunun içinden en cesur, en güçlü ve en iyi atı olan üç yüz sipahi seçti. Ali Paşa onlara her birinin arasında yaya bir yeniçeri bulundurmalarını emretti. Bu suretle ek kuvvet 300 yeniçeri, zikredilen diğer üç yüz sipahi ile düşmana yetişebilir ve onların yürüyüşünü yahut daha doğrusu bütün ordu ulaşıncaya ve zahmetsizce onları mağlup ve imha edinceye kadar onların kaçışını durdurabilirdi.

Şahkulu'nun Şah İsmail'e kaçmaya karar vermesi.

Bu esnada *Şahkulu*, habercilerinden Ali Paşa'nın ordusunun bir kısmı ile peşinde ve kendisinden hiç de uzakta olmadığını öğrendi. Bunun üzerine doğrudan doğruya *Kızılbaş* Şah İsmail'e kaçmaya karar verdi. Fakat Ali Paşa adamlarından, kaçanların ara vermeden sabırla takip edilmesini istedi. Osmanlı davasına böyle zararlar vermiş olanlar cezasız sıvışamazdı. Ali Paşa kaçanlara yukarıda zikredilen üç yüz sipahi ve üç yüz yeniçeri ile yetişti. Bunun üzerine *Şahkulu* adamlarına durmalarını ve ordugâhlarını tahkim etmelerini emretti. Onun talimatı üzerine, develer otağın etrafına daire teşkil edecek şekilde çöktürüldü (develer yük yüklenmesi veyahut yolculuğun sonunda yükün tekrar indirilmesi anında devamlı bunu yaparlardı) ve at, katır gibi diğer hayvanlar da aynı şekilde otağın çevresine bağlandı ve böylece oluşturulan istihkâm duvarıyla âsi ordusu her taraftan muhafaza altına alınarak Osmanlı hücumuna karşı korundular.

Ali Paşa'nın şehit edilmesi.

Diğer taraftan Ali Paşa üç yüz sipahisi ve yine aynı sayıdaki yeniçerisiyle düşmanın önüne vardıklarında derhal cesur bir hücumla onları kuşatmalarını, baskınla korkuya kapılacak âsilere kendilerini savunmaya ve nefes almalarına fırsat verilmemesini sıkı sıkıya tenbih etti. Bunun üzerine sipahiler bütün kuvvetleriyle onlara hücum ettiler ve yeniçeriler de silâhlarıyla develeri öldürdüler. Ali Paşa adamlarının cesaretini yükseltmek için bizzat savaştı. O sadece bir serdar olarak değil aynı zamanda da adamlarının başında düşmana karşı cesur bir savaşçı olarak çarpışıyordu ve öylesine kendinden geçercesine düşmana saldırdı ki çarpışmanın kızışmasından kendine yeterince dikkat etmedi ve düşman tarafından çember içine alınarak, adamları yardımına gelemeden şehid edildi. Yeniçeriler Ali Paşa'nın şehid edildiğini ve sipahi kuvvetlerinin düşman tarafından yok edildiğini görünce olar da selâmeti kaçışta aramak ve tekrar geride kalan orduya ulaşmak için tabanları yağladılar. Böylece kaçıp kurtulanlar hızla koşarak ordugâha varmaya gayret ettiler.

Şahkulu ve Ustacloğlu İran'da.

Fakat sadece Osmanlılar değil aynı zamanda *Şahkulu*'nun adamları da buradan büyük bir hızla uzaklaşarak, geri kalan Türk ordusu Varsak ülkesine (buraya eskiden Pisiden denirdi) ulaşmadan önce,

takipçilere karşı kendilerini savunabilmek için dağlık ve yolu olmayan bu bölgeye yöneldiler. Ve onlar bu hedeflerine ulaşmayı başardılar. Çünkü Türkler, Ali Paşa öldükten sonra daha yavaş ilerlediklerinden *Şahkulu* ve Ustaclıoğlu ordularıyla birlikte herhangi bir engelle karşılaşmadan İran sınırını geçerek dostane şekilde karşılanacakları İran hükümdarı *Kızılbaş* Şah İsmail'e ulaşabildiler. Özellikle ikinci kumandan, yani Ustaclıoğlu'na İranlılar tarafından hükümdarın ihsanı olarak bir *sancak* verildi.

Selim'in Kefe'den Rumeli'ye hareket etmesi.

Bu arada Sultan Selim, babası Bayezid tarafından Ali Paşa'nın dört bin yeniçeri ile Sultan Ahmed'le birleşmek için Anadolu'ya gönderilmiş olduğunu öğrenince kısa zaman önce Trabzon'dan geldiği Kefe'den, bu konuya daha önce değinilmişti, hareket etti. Kendisinin hareket etmiş olduğunu ve uzun bir zamandan sonra tekrar hürmetini göstermek ve elini öpmek için babasına geldiğini bildirmek için bir adamını babasına gönderdi ve babasından buna izin vermesi için ısrarla ricada bulundu.

Bayezid'in oğlu Selim'in Edirne'ye gelmesini istememesi.

Bayezid, oğlu Selim'e gelmesini asla arzu etmediğini, yerinde kalması gerektiğini, kendisinin ihsanına birazcık ulaşmak istiyorsa hiçbir bahane altında orayı terketmemesi gerektiği cevabını verdi. Fakat Selim babasının bu tehdidinden asla yılmadı, aksine başlamış olduğu seyahatini sürdürdü. Selim yanına Kefe civarından üç bin Tatar alarak Edirne'ye hareket etti ve şehre yakın bir yere, babasının gözleri önüne çadırını kurdu.

Bayezid'in oğlu Selim'e "ulak" göndermesi.

Oğlunun gelmesine kızmış olan Bayezid, ona bir ulak göndererek Edirne'ye niçin gelmiş olduğunu ve ne istediğini sordurttu. Selim bütün sancak beğlerinin Bayezid'in yanında olduğu[51], kendisinin unutulduğu zannına mahal bırakmak istemediğinden geldiğini, babasının *sancak* beğlerinden biri olduğu, onun düşmanlarıyla düşman, dostlarıyla dost olduğu cevabını verdi.

Kapıkulu askerlerinin Selim'e teveccüh göstermeleri.

Bütün bunları duyan Sultan Bayezid'in saray ileri gelenleri Selim'in bu sözleriyle ne gibi gizli maksadı olabileceği konusunda endişe etmeye başladılar ve Selim'in acaba bu Tatar ordusunu babasının gözleri önüne götürerek hangi niyeti içinde sakladığına şaşırmaktan kendilerini alamadıklarını söylediler.

51 Vèliahtın seçimi ile ilgili daha önce zikredilen (s. 46 vd.) görüşme kastediliyor.

Selim ya bundan vazgeçerek mümkün olduğu kadar acele geri çekilmeli ya da onlar bizzat silâha sarılarak Selim'e karşı gitmeye hazır olmalı. Böylece vezirler ve devlet erkânı maruzatlarını arzettiler. Fakat onlar birbirleriyle tam bir ittifak halinde değildiler. Bu arada Sultan Selim kapıkulu askerlerinin kumandanlarına bir haberci göndererek onlardan otağına gelmelerini ve ortak bir kararla saltanatı kendisine vermeleri konusunda ikaz etmede asla tereddüt göstermedi. Şimdi vezirlerin, tahtı zorla elde etmeyi düşünen Selim yüzünden yürekleri ağızlarına geldi ve korkudan daha mütevâzi bir şekilde seslerini alçalttılar ve saltanatta ilk hak sahibi onun olduğunu itiraf etmek ve açıklamak suretiyle, Selim'in ağzından konuşmaya başladılar. Yeniçeriler Selim'e kendi adlarına bu sefer onun çekilmesini, vakti gelince kendi desteklerinin onun arzusu yolunda olacağı haberini gönderdiler.

Selim'in Trabzon'a dönmeyeceğini babası Bayezid'e bildirmesi.

(Fakat Sultan Bayezid, oğlundan herkesten daha çok korkmuş bulunuyordu. Bayezid, Selim'e haberciler göndererek onun hakkında iyi şeyler düşündüğünü, kendisine seve seve başka bir *sancak* ya da şu anda elinde bulunan yeterli değilse, bir başka eyaletin verilebileceğini belirtti. Selim babasına verdiği cevabında asla Trabzon'a dönmeyeceğini kesin bir şekilde ifade etti. Bunun üzerine Bayezid oğluna mümtaz ve özellikle zengin *sancak*lar olan Semendire, Nikebolu ve Alacahisar'ı vermek istediğini ve bu sancakların ilerde ona ait olacağını bildirdi.

Selim'e babası Bayezid tarafından "berat" gönderilmesi.

Ve aynı zamanda Bayezid oğlu Selim'e, zikredilen sancaklara babasının emri ile nasb olunduğunu göstermek için ona bir de *berat* gönderdi. Babasının iradesine göre o sancaklara hâkim bulunduğundan, her şeyde ona itaat etmeleri için halka talimat verildi[52]. Bu *beratı* Bayezid hemen oğlu Selim'e göndererek ona bu eyaletlerin ve *sancak*ların kendi tasarrufuna verildiğini iletti.)

Selim'in Rumeli'deki bütün altın ve gümüş yataklarını müsadere etmesi; bütün vergilere el koyması.

Fakat Sultan Selim Edirne'de daha fazla kalmayarak ordusu ile Zağra(Edirne'den 60 mil uzakta)'ya çekilerek adamlarıyla orada otağını kurdu ve Rumeli'nin her tarafına nâmeler göndererek, bütün bölgelerden cengâver ve yiğitleri yanına çağırdı ve onlara cömertçe ulûfeler ve mükemmel *timar*lar vaad etti. Hatta sıradan

52 Osmanlı devletinin Avrupa'daki kısmında, şehzadelere valilik verilmemesi Osmanlı tarihinde istisnaî bir durumdur (Krş. Oruç tercümesi 986 yılına ait not 2).

askerler ve savaştaki yararlıklarına göre, her savaşçıya günlük altıda, sekizde, dokuzda yahut onda veyahut daha çok akçe vermeye söz verdi. Bu şekilde o, yirmi bin kişilik bir ordu topladı. Ordunun gündelik masrafını karşılamak üzere Sultan Selim, Rumeli'deki bütün altın ve gümüş maden yataklarını müsadere etti ve aynı şekilde vergiler, gümrük resmleri ile sancak ve şehirlerin arazi vergilerini, herşeyin ve genellikle sultanın hakkı ve sultan adına tahsil edilmesi gelenek olan onda birinin hepsine el koydu. Selim, bu vergileri halktan toplamaları ve kendi ordugâhına teslim etmeleri için ilgili yerlere adamlarını gönderdi. Kısaca o, bütün idareye tam yetkili olduğunu gösterme cüretinde bulundu. Son olarak Edirne'nin aşağı ve yukarısına doğru bütün bölgeleri ve yolları zapt etti ve bunların korunması için elverişli kale ve şehirleri ele geçirdi ve oralara Rumeli'nin herhangi bir yerinde ve herhangi bir sebepten ve meseleden zikredilen yollarda rastlanılanları yakalasınlar diye muhafız kıtaları yerleştirdi. Yakalanıp Sultan Selim'e teslim edilenlerin durumları ve işleri hakkında sorgusu yapılacak ve onlara nasıl bir muamele yapılacağına Selim karar verecekti.

Selim'in Edirne'ye giriş çıkışları kontrol altına alması.

Sultan Selim böyle bir orduya sahip olunca, bu caniyane ve kötü oğul, derhal babası Bayezid'e karşı saltanat mücadelesi için silâha sarıldı. Selim önce babası Bayezid'i yendikten sonra, babası tarafından bütün vasıtalarla yardım edilen ve saltanata getirilmek istenen, kendini bertaraf etmeye ve tahtı ele geçirmeye çalışan kardeşi Ahmed'in plânlarını daha kolay neticesiz bırakabilir ve saltanatı elde edebilirdi. Fakat Selim, ordusunu savaşa daha iyi hazırlamak ve babasının kuvvetlerine üstün kılmak için bütün silâhların, özellikle savunma silâhları olan mızrak ve kargıların bir araya toplanıp arabalara yüklenmesini emretti. Böylece kendi savaşçıları için bir zorluk olmadan onları silâhla donatıp savaşa girme niyetindeydi. Bu arada Selim bizzat hafif birliklerle, babasını aniden baskına uğratmak için acele yürüyüşe geçti.

Selim'in babasına karşı saltanat mücadelesine kalkışması.

Bayezid oğlunun hareket ettiği haberini almıştı. O, oğlu Selim'in iğrenç ve menfur bir suikaste niyeti olduğunu fark etti. O kadar ki, bütün beden gücünü kaybetmiş olduğundan, oğlu Selim'in birdenbire

Bayezid'in Edirne'den İstanbul'a hareket etmek zorunda kalması.

ilerlediği haberinden heyecan ve korku duydu. Bayezid'in yanında çok az bir kuvvet bulunuyordu ve bu, oğlunun hücuma kalkışan ordusuna karşı koyacak sayıda olmaktan çok uzaktı. Ve yukarıda anlatıldığı gibi, isyanı bastırmak için Ali Paşa ile Anadolu'ya gönderilen yeniçeriler henüz geri dönmemişlerdi. Bayezid, onların ordunun esas gücü olduğunu biliyordu. O, şimdi bu büyük tehlikeden başka bir çıkış yolu görmeyince oğlunu Edirne'de hiçbir suretle beklememeye, nikris ağrıları yüzünden bir arabaya binerek kapıkulu askerleri ve o anda yanında bulunan diğer kuvvetlerle oğlu Selim'in suikastini akamete uğratmak ve ondan önce İstanbul'a ulaşmak için Edirne'den hareket etmeye karar verdi.

Sultan Selim babasının kaçtığını öğrenince, büyük bir süratle onu takip etmeye karar vererek ordusunu harekete geçirdi. Kısa zaman içinde babasının ordusunun gözcülerine ve geride bıraktığı habercilerine yetişti. Onlara saldırılmasını ve kılıçtan geçirilmesini emretti. Bu arada Sultan Bayezid otağını Vize kasabası yakınında kurmuştu. Padişah ellerini gök yüzüne kaldırarak oğlunun zorbalığı karşısında Allah'dan yardım niyaz etti.

Bayezid'in otağını Vize yakınına kurması.

Bayezid ertesi gün tekrar Vize'den hareket ederek ordusu ile birlikte İstanbul'a Marmara denizi kıyısına doğru gittiğinde Selim de tam yolu keserek, babasının yola devam etmesi ya da uygun bir yere otağını kurma imkânını ortadan kaldırdı. Bunun üzerine her iki taraf Çorlu kasabası yakınında Sırtköyü[53] denilen bir köyde muharebe düzeni aldılar. Hayırsız Selim taşkın bir cesaretle babasının ordusuna hücuma geçti. Sultan Bayezid savaşa zorlandığını görünce, arabasını durdurdu ve sancak-ı şerifi açtı.

Baba-oğul arasındaki Sırtköyü savaşı.

Bayezid'in ve Selim'in ordularının muharebe safları, kaldırılmış sancaklarla çarpıştığında güneş günlük yolunun yarısını katetmişti. Taraflar birbirlerine öylesine şiddetle saldırmışlardı ki, kalplerdeki hırsın ve vargücüyle saldırının böylesine yüksek olduğu bir savaşa tarih kitaplarında rastlanmaz. Bayezid'in

53 Bununla, Çorlu suyu kenarındaki bugünkü Çorlu tren istasyonu çevresi kastedilmiş olmalı; bugün artık mevcut olmayan *Sırtköyü*, daha sonra *Savaşköyü* ve *Uğraşköyü* olarak değiştirilmiş olmalı. Sırtköyü bizim metnimizin dışında sadece veziriâzam Lutfi Paşa (ölm. 1563)'nın kendi adı ile tanınan *Lutfi Paşa Tarihi* (İstanbul 1314, s. 202)'nde kaydedilmektedir.

savaşçıları davalarının haklılığına ve üstelik Allah'ın lutfuna güvenerek cesaretlendiler. Babaya ait iktidarın ve otoritenin zedelenmesinin intikamını almak kararındaydılar. Buna mukabil Selim'in ordusu ise yaptıklarının haksızlığı karşısında müteredddit kaldılar, eylemlerindeki derin alçaklık ve yüz kızartıcılığın şuurundaydılar.

Selim'in yenilgiye uğraması üzerine Kefe'ye dönmesi.

Böylece Sultan Selim'in askerleri tamamıyla püskürtüldü ve mağlup edildi; ekserisi savaş meydanında kaldı, geri kalanlar yakalandı ve hükümdara karşı işitilmemiş hakaretten takibata uğratılarak merhametsizce kılıçtan geçirildiler veya idam edildiler. Sultan Selim ise birkaç adamı ile babasının eline düşmemek için savaş meydanından kaçarak kendini kurtardı. O, süratle kaçarak Karadeniz üzerinden Kefe'ye döndü. Fakat babası Bayezid parlak, ancak gayri tabiî ve üzüntülü zaferden sonra ordusuyla sağ salim İstanbul'a döndü. Baba-oğul arasındaki bu uğursuz savaş Hz. Muhammed'in ölümünden sonra[54] 917 yılında vuku buldu.

Bayezid'in, bütün vezirler ve diğer devlet erkânından oğlu Ahmed'in hükümdarlığı için söz alması.

Bu savaştan sonra vezirler, *subaşılar*, beğlerbeğiler ve Rumeli'nin diğer mansıb sahiplerinin hepsi bütün bir kışı Sultan Bayezid'in yanında kalmak suretiyle İstanbul'da geçirdiler. Çünkü Bayezid onları kendi yanında tuttu ve onların tekrar görev yerlerine gitmelerine müsaade etmedi. Zira Bayezid bundan sonra düşüncesini sadece çok sevdiği büyük oğlu Sultan Ahmed'i İstanbul'a getirmeye ve kısa bir müddet evvel ayaklanan Selim'e hiddetlenerek sağlığında bütün hükümdarlık haklarını Ahmed'e devretmeye yöneltti. Bunun üzerine bütün vezirler, paşalar, *beğler*, *subaşılar* ve veziriâzam Bayezid'in arzusuna uydular. Bayezid onların bu itaatlerine olan memnuniyetini izhar etmek için onlara hil'atler ve başka hediyeler verdi. Aynı zamanda Bayezid, herkese teker teker yemin ettirerek bir yemin şekli kaleme alındı. Onlar hem Sultan Bayezid'e her konuda, hem de özellikle oğlu Ahmed'in saltanata halef olmasına bütün güçleriyle yardımcı olacaklarına dair yemin ettiler. Hepsi de herhangi bir tehlike zuhur ettiğinde ve sultan yaşadığı sürece hiçbir zaman onu yalnız bırakmayacaklarına, onun uğruna hayatlarını feda etmeye, zikredilen yeminle söz verdiler.

54 Yukarıda not 14'deki gibi. 917 H.=31.3.1511-18.3.1512.

Kapıkulu askerlerinin Ahmed'in hükümdarlığına karşı çıkmaları.

Böylece Sultan Bayezid, oğlu Ahmed için onların rızasını kazanmıştı. Fakat kapıkullarının, bu arzusuna karşı geldiklerini gördü; bu da canını çok sıktı. Kapıkulu askerleri Sultan Ahmed'in tahta çıkmasına asla tahammül göstermek istemediler. Vaad edilen hiçbir mükâfat, hediye ve rica babasının meşrû halefi olarak Sultan Ahmed'e itaat etmeyi onlara kabul ettiremedi. Bunun üzerine Bayezid kalbinin arzuladığı hedefe giden yoldaki bir engeli hemen bertaraf etmek için vezirleri, divan üyelerini ve diğer ileri gelenleri durumu müzâkere için toplantıya çağırdı ve onlara: "Siz, bana karşı şiddetle mukavemet eden kapıkulu askerlerini yatıştırmak ve oğlum Ahmed'in kapıkulu askerlerinin iradesine karşı buraya getirilip tahta çıkarılması için herhangi bir öğüt yahut çare bulmalısınız."

Hasan Paşa'nın yeniçeriler hakkındaki düşüncesi.

Bunun üzerine vezirler, paşalar korkudan ve cesaretsizlikten hiçbir cevap vermek istemediler. Sadece diğerlerinden daha cesaretli olan Rumeli *beğlerbeğisi* Hasan Paşa, sizin korkmanıza ve ümitsizliğe kapılmanıza şaşırdım, dedi." Ben sizden şimdi bu yeniçerilerle hiç ilgilenmemenizi rica ediyorum. Bütün yetki ve emretme selâhiyeti bizde bulunuyor. Biz devlet meselelerinde yeniçerilere mi danışmalıyız?"

Gizli çalışmaları yeniçerilerin haber almaları.

Bu sözler üzerine *kazasker* makamında bulunan şahıs, "Hasan Paşa haklı ve onunla bu hususta hem-fikirim" dedi. Bunun üzerine diğerleri de yeniden cesaretlendiler ve hepsi de kararı tasvip ettiler. Yeniçerilerin irâdesine karşı Ahmed'e, İstanbul'a giderken silâhlı koruma altında eşlik etmek ve tahta çıkmasını sağlamak için bazı güçlü ve yiğit kişilere görev verildi. Bu iş gizli bir şekilde müzâkere edilip karara bağlandığı halde, ihanet eden herhangi biri tarafından ifşa edildi. Neler olup bittiğini, kendilerinin rızası olmadan Ahmed'in babasının yerine saltanata halef olduğunu, ayrıca Hasan Paşa ve *kazasker*le diğer bütün vezirler ve veziriâzamın, Sultan Ahmed'in devletin *tahtına* çıkması ve babasının yerine kayıtsız şartsız saltanatı üstlensin diye, onu İstanbul'a getirtmek için kendisine adamlar gönderdikleri yeniçerilere bildirildi.

Hasan Paşa'nın saldırıya uğraması.

Yeniçeriler, vezirlerin darbesinden haberdar olduklarında aynı gece bir araya gelerek silâlandılar ve büyük bir isyana kalkıştılar. Bu arada mütemadiyen bağırıp

Kazaskerin evinin yağmalanması.

çağırdılar ve derhal büyük bir hiddetle Hasan Paşa'nın evine silâhlı saldırıda bulundular. Hasan Paşa onların ellerinden kaçıp kurtulabildi. Fakat onun evinde bulunan altın, gümüş, mücevher ve değerli eşyadan ne varsa yeniçeriler tarafından tamamen yağmalandı. Yeniçeriler bundan sonra hiç de azalmayan azgınlıklarını sürdürerek ve aynı şekilde güç kullanarak *kazaskerin*[55] evinin kapılarını kırdılar ve bulabildikleri her şeyi yağmaladılar. Kısaca, sadece evine ve malına hiçbir zarar vermedikleri *Hersekoğlu* Ahmed Paşa istisna olmak üzere, diğer bütün paşaların ve veziriâzamın evlerini yağma ettiler.

Yeniçerilerin Bayezid'e saldırmak için saraya hücum etmeleri.

(Ertesi gün güneş doğarken erkenden yeniçeri bölükleri bir araya toplandılar. Onlar müşterek bir kararla, Sultan Bayezid'i görmek, daha doğrusu büyük bir küstahlıkla ona saldırmak için *sarayın* kapılarına hücum ettiler. Onlar bir ağızdan bağırtılarla hatta kimi zaman tehditler savurarak derhal kapıların açılmasını talep ettiler; aksi takdirde kapıları kıracaklarını, içerde bulunan her şeye zarar vereceklerini söylediler. Yeniçeriler taşkınlıklarında sanki herşeye hükmediyorlarmış gibi davrandılar. Genellikle ordu arasında vuku bulan böyle ayaklanmalarda mutad olduğu üzere onlar hükümdarlarına karşı korku, çekingenlik ve hürmet kabilinden hiçbirini göstermeyerek gemi azıya aldılar.)

Bu tehditler ve isyan yüzünden Bayezid'le birlikte *sarayda* bulunan herkes büyük bir korku içine düştüklerinden, kapıyı açtırmakta uzun zaman tereddüt ettiler. Fakat yeniçeriler yerlerinden bir adım bile geri çekilmediler, aksine mütemadiyen kapılara vurarak kapıların açılmasını istediler. Sultan Bayezid yeniçerilerin azgınlıklarını durdurmak ve öfkelerini yatıştırmak için hiçbir çarenin olmadığını görünce, onların bir taşkınlıkları halinde, çok daha fazla fena işlere girişmeden önce kapıları açtırdı. Bunun üzerine yeniçeriler düzensiz bir şekilde *saraya* akın ettiler ve doğrudan doğruya Sultan Bayezid'in kaldığı harem-i hümâyuna gittiler.

55 Bu (Rumeli) kazaskeri Mü'eyyedzade denilen meşhur Abdurrahman Efendi(bk. İndeks)'dir. Onun görevden azli için ertesi gün (21.9.1511) yeniçeriler sultana baskı yaptılar. Şehzade Ahmed'in tarafını tutmasına rağmen, Sultan Selim tahta çıktıktan sonra Abdurrahman Efendi'ye izzetü ikbalde bulundu ve hatta 1513 Eylülünde onu tekrar eski görevine tayin etti.

Yeniçerilerin taşkın hareketleri.

Yeniçeriler eksilmeyen bir azgınlık içerisinde hükümdarlarına saldırınca, Sultan Bayezid onlara baktı ve: "Bu ne demek oluyor yoldaşlar? Bu ayaklanma ile ne istiyorsunuz? Niçin bu şekilde zorla içeriye girdiniz? Benim ne yapmamı arzu ediyorsunuz? İstediğiniz ve talep ettiğiniz size verilecek. Maksadınızı ve arzunuzu ifade edin!" dedi.

Yeniçerilerin ülkenin durumu hakkındaki düşünceleri.

Bunun üzerine yeniçeriler devleti idare edecek ve toplumu sadece hak ve hukuka göre idare eden değil, aynı zamanda silâhla da savunabilecek bir hükümdara ihtiyaçları olduklarını söylediler. İmparatorlukta kötü şeyler oluyor; halk sürekli baskı altında, ortalık tamamen karışık, hak ve adalet ayaklar altında çiğnenmekte. Ve biz de en âdî şekilde sindirildik. Ölçüsüz kötü idare ile reâyâya her yerde o kadar eziyet edildi ki, halk uçurumun kenarına geldi. Köyler ve sancaklarda adâlete ve devlete bağlı valiler yok. Devlet her yerde zevkine düşkün paşalar ve *sancak* beğleri tarafından soyuluyor. Her şey vezirlerin keyfî idaresine bırakılmış durumda ve bu kötü gidişe bir son verecek, devleti bu yaralardan esenliğe götürecek, baskı gören reâyâya elini uzatacak ve yardım edecek, nihayet devleti en bâriz şekilde görülen çöküş tehlikesinden kurtaracak hiç kimse yok. Sana gelince, senden bütün bu kötü duruma çare bulmanı beklememiz beyhûdedir.

Yeniçerilerin Bayezid hakkındaki düşünceleri.

Senin nikristen yatakta yatmak zorunda kalışından beri üç ya da dört yıl geçti. Hiç kimse senin huzuruna çıkamıyor. Sen ne resmî ne de hususî şikâyetleri duyuyorsun. Ve ülkenin ekonomik durumunun nasıl olduğu hakkında hiçbir malumatın yok. Şimdi çoktan beri ne Anadolu'da ne de Rumeli'de sancakların gelirleri devlet hazinesine (hazine-i âmire) gönderiliyor. Bu yüzden devlet hazinesinin tamtakır olduğunu ve bu sebepten fakirliğin etrafa yayıldığını görüyoruz. Bu devleti muhafaza etmek istiyorsak, zamanında bir tedbirle bu ocağın ateşini yeniden körüklemeliyiz.

Bunun üzerine Bayezid yeniçerilere: "Öyleyse siz ne yapmayı düşünüyorsunuz?" diye cevap verdi. Onlar da:

Yeniçerilerin nasıl bir serdar istediği.

"Bizim, gerektiğinde önemli savaşlarda arkasından gidebileceğimiz, eli ayağı tutan ve sefer meşekkatini üzerine alabilecek bir serdara ihtiyacımız var, diye bağırdılar. Biz daha ne kadar zaman işsiz güçsüz dolaşacağız? Daha ne kadar zaman tembellik edeceğiz?"

Bunun üzerine Bayezid: "Ben size devleti de bizzat idare edecek bir serdar vermek istiyorum. Serdar olarak başınıza kimi istediğinizi söyleyin, bileyim" dedi. Yeniçeriler buna şu cevabı verdiler:

Yeniçerilerin serdar tayin edilecek kişide aradıkları özellikler.

"Biz, hükümdar olarak senden başka hiçbirini istemiyoruz; hayatta ve ruhun bedeninde kaldığı sürece taht ve saltanat sende. Seni tahtından indirmek istediğimiz zannına kapılma. Çünkü biz esasen hiçbir zaman senin hükümdarlığından bıkmadık. Biz senden sadece, vücudun zayıf olduğundan artık hiçbir seferi idare edemeyeceğini ve hiçbir sefere katılamayacağından, ordu işlerini idare edecek ve bizi gölgeden güneşe çıkaracak ve savaşta önderlik yapacak bir serdar vermeni talep ediyoruz; bu serdar, bizzat tembelliğimiz yüzünden gurura kapılan düşmanı dizginleyecek güçte biri olmalıdır!"

Bunun üzerine Bayezid yeniçerilere: "Benim vezirlerimden ve paşalarımdan kimi isterseniz veririm" diye cevap verdi.

Yeniçerilerin bir "paşa"nın emri altında savaşmak istememeleri.

Fakat yeniçeriler, bir paşanın emri altında aşla savaşa gitmeyeceklerini bildirdiler. Bunun üzerine Bayezid şimdi sadece benim nâmıma değil, aynı zamanda kendi emrim altında bir savaş idare edeceğiz ve sizce mahzuru yoksa, gelecek bir seferi ben idare etmek isterim, diye açıkladı.

Yeniçeriler, Bayezid'in artık ordu ile sefere çıkmak zahmetlerine katlanamadığı ve yıllardan beri her seferden kaçındığı cevabını verdiler.

Bayezid'in rahatsızlığına rağmen sefere çıkmak istemesi.

Bayezid: "Ayağımdan rahatsız olsam bile yine de bir araba ile gidebilirim" dedi.

Fakat yeniçeriler, çok iyi niyetli olsa bile, savaşa araba ile götürülüp vazifelerini tam olarak yapan bir hükümdar yahut serdar tanımadıklarını söyleyerek buna itiraz ettiler ve kendilerine, son derecede zayıflamış ve yaşlanmış olan Bayezid'den acil durumlarda ordunun başında sefere çıkabilecek ve sefer güçlüklerine katlanabilecek güçlü bir serdar bulmasını ısrarla istediler.

Bayezid'in yeniçerilerin sadakatsizliği karşısında verdiği örnek.

Bunun üzerine Bayezid, savaşların sadece beden kuvveti ile idare edilemeyeceğini, yüksek seviyedeki aklî gücün de gerekli olduğu cevabını verdi. O, yeniçerilere örnek olarak Eflak voyvodası Bessarab'ı gösterdi. Eflak

voyvodası İslâm dinine bağlı olmadığı ve çok ileri yaşta olmasına rağmen, tam yedi yıl boyunca bir arabada kütük gibi oraya buraya taşınmak zorunda kaldığı halde, tebaasını memnun edecek biçimde Eflak ülkesini idare ettiğini söyledi. Ülke ahâlisi kararsız ve her zaman bir ayaklanmaya hazır oldukları halde, yine de hastalığına ve bacağından muztarip olmasına rağmen, krallarına sadık kaldılar. Kral da âdil, hakkaniyetli ve fevkalâde akıllı oluşuyla, devlet idaresine yatkınlığı ile temâyüz etmişti. Bu örnekle Bayezid, yüzyıllardan beri hükümdarlarına karşı tamamıyla itaatli olmalarıyla tanınmış bir ülkenin ciddî insanları olan yeniçerilerin, eski geleneğe aykırı olarak hükümdarlarından yüz çevirmeyi ve sadakati bozarak, pervasızca çirkin habaseti, unutulması mümkün olmayan hiyaneti işlemeyi nereden akıllarına koyduklarına ve sadakatli yüreklerini nelerin böyle soğuttuğuna bir türlü cevap bulamadığını anlatmak istedi.

Bayezid'in sözlerinin yeniçerilere ağır gelmesi.

Bayezid'in bu sözleri yeniçerilere çok ağır geldi. Sadakatsizlik sitemi ve ihanet taşkınlığı suçlamalarını çürütmek için yeniçeriler Bayezid'e: "Sen meşrû hükümdarımızsın. Seni asla terketmedik ve de ayaklanma çıkararak senden yüz çevirmedik. Senin, devletin tahtını elinde tutmanı, saltanatta kalmanı istiyoruz. Asla, senin kudret ve azametinin zayıfladığını görmek istemiyoruz. Sana itaat etmeyeni gerektiği şekilde yola getireceğiz. Bütün saltanat hakları ve bütün emretme gücü sadece sana ait olacak. Fakat senin emrinle bizim başımıza gelecek, bizi itaat altında tutacak ve Osmanlı ordusunun serdarı olacak kişi, zekâsının yanında, hem barışta hem de savaşta her zaman gerekli olan beden gücüne de sahip olan kişi, arzu edilen ve faydalı bir hizmeti islâm devletinde yerine getirebilir."

Yeniçerilerin Ahmed'i "hükümdar" ve "serdar" olarak tanımak istememeleri.

Sultan Bayezid yeniçerilerin, yerine oğullarından birini saltanatın meşrû mirasçısı olarak tayin etme konusundaki taleplerinde ısrarlı olduklarını görünce, eski arzusunu şimdi tekrar onlara yumuşak bir şekilde kabul ettirmeyi denemek istedi. O, yeniçerilere: "Hüsnüniyet sahibi olan oğlum Sultan Ahmed'i ordu serdarlığına kabul ederseniz hem devlete, hem de size en iyi hizmeti yapar!" dedi.

Yeniçerilerin Bayezid'den nasıl bir "halef" istedikleri.

Yeniçeriler, Ahmed'i hem hükümdar hem de serdar olarak asla tanımak istemediklerini açıklayarak: "Oğlun Ahmed tıpkı sana benziyor. O, bir kütükten farksız ve dünyada hiçbir işe yaramaz. Cesaretsiz, yağlı ve tombul göbeğiyle savaşa uygun değildir. Bizim atılgan, enerjik, cengâver, otoritesi ile eyaletleri, onların ahâlisini, beğlerbeğilerini frenleyecek, düzene sokacak ve yiğitce cesareti ile teşebbüse geçecek birine ihtiyacımız var."

Yeniçerilerin Selim'in serdarlığında ısrar etmeleri.

Sultan Bayezid ümidinin boşa çıktığını görünce: "O halde kimi istiyorsunuz?" diye sordu. Yeniçeriler, diğer oğlu Sultan Selim'i istedikleri cevabını verdiler. Onların düşüncesine göre Selim, hükümdarlığa lâyık ve bir savaş adamı olarak bütün Osmanlı ordusu üzerinde serdarlık yapabilecek değerde idi. Fakat Sultan Bayezid düşüncesinde ve kararında şiddetle ısrar etti ve yeniçerilerin bu talebini kabul etmekten mütemadiyen kaçındı.

Vezirler ve diğer devlet erkânının Bayezid'den yeniçerilerin arzularını yerine getirmesini istemeleri.

Yeniçerilerden korkularından kendilerinden geçmiş ve hayatlarından endişeli olan vezirler ve diğer devlet erkânı bunu görünce, şimdi durumun zorluğu altında biraz olsun fikir ve maksadlarını serbestçe ortaya koyarak, Bayezid'e yalvarıp yakarmaya başladılar ve: "Ey Sultan, senden yeniçerilerin bu arzularını yerine getirmeni rica ediyoruz. Ancak bu suretle bir felâketten kurtulabiliriz!" dediler. Buna karşı Bayezid: "Yoldaşlarım, saltanatı ihtiyarî olarak başka birine devretmeyi düşünmüyorum" diye tekrar etti. Vezirler Bayezid'e, bu gibi şeyler düşünmemesi gerektiği şeklinde yeniden şu çağrıda bulundular: "Sen bizzat devletin tahtında kalacak ve haşmetinden hiçbir şey kaybetmeyeceksin, eskiden beri olduğu gibi saltanat gücünü icra edeceksin."

Bayezid'in yeniçerilerin isteğini kabul etmesi.

Sonunda Sultan Bayezid, tehdit edici felâkete mani olmak ve yeniçerilerin taleplerini tehlikesiz bir şekilde bertaraf etmek için, başka bir çare kalmadığını gördü ve şunları söyledi: "O halde sizin isteğinizi kabul etmekten başka imkân yok. Oğlum Selim ordunun serdarlığı görevini üzerine alsın!"

Yeniçerilerin, Bayezid'den Selim'e "berat" vermesini istemeleri.

Ancak yeniçeriler şimdi de Sultan Bayezid'in görevini oğlu Selim'e devrettiğine dair kararı hakkında ellerine bir *berat* verilmesini talep ettiler. Fakat Bayezid, *beratın* tanziminden sonra saltanatının zorla elinden alınacağını ve Selim'e verileceğini, o zaman kendisinde yetki

kalmayacağı cevabını verdi. Ancak yeniçeriler, *berat* olmazsa Selim'in orduda itibarı ve emretme gücünün olmayacağını, hiç kimsenin itaatini kazanamayacağını ileri sürerek Bayezid'e itiraz ettiler. Bu yüzden mutlaka Selim'in eline bir *berat* verilmeliydi. Bayezid kendisinin bunu yapamayacağını diretirken, yeniçeriler de kendi düşüncelerinde ısrar ettiler.

Yeniçerilerin "hazine"nin de Selim'e teslim edilmesini istemeleri.

Fakat yeniçeriler pes etmediler ve garanti olsun diye *beratın* verilmesini, yoksa anlaşmanın geçersiz olacağını söylediler. Sonunda Bayezid onların isteklerini yerine getirdi; anlaşmanın belgesi olarak onlara bir *berat* verdi. Fakat yeniçeriler bu *berat*la da yetinmediler ve yeniden bağırmaya başladılar. Askerin ulûfesi ile, devletin diğer masraflarının Selim tarafından karşılanabilmesi için hazineyi de mutlaka ona teslim etmeliydi. Sultan Bayezid aldatıldığını, saltanatın kendisinden alınıp bizzat Selim'e verilmek istendiğini görünce, hiddetle bağırdı ve bu durumda zaten saltanatın yeniçeriler tarafından Selim'e devredildiğini söyledi. Hazine olmadan saltanatı nasıl elde tutabilirdi. Böylece hazineyi oğluna teslim etmeyip kendisi için muhafaza etmeye kesin olarak karar verdi.

Yeniçerilerin "hazine"nin Selim'e tesliminde ısrar etmeleri.

Bunun üzerine yeniçeriler, tavırlarında ve sözlerinde iyice ileri giderek yeniden şöyle bağırdılar: "Bilmiş ol ki ey Sultan, kavga ettiğimiz şu hazine zaten bize aittir. Ordu nerede bulunuyorsa ulûfenin ödenebilmesi için hazine de orada muhafaza edilmeli! Sen bize itiraz etmeyi bırak da, zâten bize ait olan parayı kendi arzunla ver!" Yeniçeriler bu taleplerinden asla vazgeçmediler. Buna mukabil Bayezid, ısrarla hazineyi teslim etmekten kaçındı.

Bu suretle yeniçeriler tekrar kudurmaya başlayarak, Bayezid hazineyi teslim etmekten kaçınırsa, bizzat üç misli bir kötülüğe duçar olacağını bildirdiler. Tahtını ve hazineyi kaybetmenin yanında, ayrıca da hayatını büyük bir tehlikeye atmış olacaktı.

Bayezid'in "hazine"yi oğlu Selim'e teslim etmek zorunda kalması.

Yeniçerileri taşkınlıklarından, niyetlerinden vazgeçirmenin artık mümkün olmadığını Bayezid anlamıştı. Çünkü her defasında o, yeniçerilerin iradelerine boyun eğmiş olduğundan, şimdi istemeye istemeye hazineden de vazgeçmeye karar verdi ve hazineyi ordunun yeni serdarı oğlu Selim'e teslim etmeye söz verdi.

Yeniçeriler şimdi artık Sultan Selim'in lehine babası Bayezid'den *berat*la birlikte hazineyi de zorla alınca,

daha fazla bu husustaki sevinçlerini gizleyemediler; bir sevinç çığlığı kopardılar ve: "Çok yaşa Sultan Selim" diye ona saadet dilediler ve çeşitli övgülerde bulundular.

Yeniçerilerin Selim'den acele İstanbul'a gelmesini istemeleri.

Aynı zamanda yeniçeriler, sevinçli haberi bildirmek ve mümkün olduğu kadar acele İstanbul'a gelmesini sağlamak için birbiri ardına Selim'e çok sayıda ulak gönderdiler. Yeniçeriler Bayezid'le yürüttükleri güç ve zorlu müzakerelerde sadece saltanatı babasından oğlu Selim'e temin etmekle kalmayıp, aynı zamanda onun adına tanzim edilmiş bir *berat*la hazineyi de elde ettiklerini bildirdiler. Şimdi artık onların yapacağı, bu işitilmemiş iyiliklerinden ve Selim'e olan sonsuz sadakatlerinden en seri şekilde faydalanmaktı. Selim bu suretle en küçük bir gecikme yapmadan hemen yola koyulmalı ve İstanbul'a acele gelmeliydi. Şimdi ulaklar bu sevinç haberi ile Sultan Selim'e vardıklarında onu, düşündüklerinden tamamıyla başka bir duygu içinde buldular.

Selim'in yeniçerilerin davet haberine inanmaması.

Selim düşüncesizce hemen bu habere inanmak istemedi; aksine kararsız, tereddütlü ve şüphe ile karşıladı. Kendisinden istenildiği gibi, hemen yola çıkmadı. O, vaktiyle yeniçeriler tarafından terk edildiğini ve herkesin beklentisinin aksine ümidinin boşa çıktığını unutmamıştı. "Saltanatımı her halde artık hiç kimse elimden alamaz, onu ele geçirmek için kendiliğinden ortaya çıkacak bir fırsat bekleyebilirim. Bu arada sizin entrikalarınıza, başkaldırmalarınıza ve ayaklanmalarınıza karışmak istemiyorum" dedi.

Yeniçerilerin Selim'in İstanbul'a gelmesini ısrarla istemeleri.

Fakat yeniçeriler şöyle cevap verdiler: "Bu ne demek oluyor ey Sultan? Sana tevcih ettiğimiz saltanatı hor mu görüyorsun? Yoksa yeniçerilerin sadakatine mi güvenmiyorsun? Sadece senin saltanatın ve saadetin için derin endişe duyuyoruz. Baban ihtiyar ve dermansız olup yıllarını hastalıkla öylesine tüketti ki, şimdi ölüm eşiğinde bulunuyor ve bugün yarın hayata gözlerini kapayacak gibi görünüyor. Öyleyse İstanbul'a gelmekte acele etmelisin, baban ruhunu teslim etmeden önce, kapıkullarının desteğiyle saltanata sağlam bir şekilde yerleşmelisin!"

Selim'in Tatar ordusu.

Bu sebep ve açıklamalardan dolayı Sultan Selim nihayet yeniçerilerin söylediklerinin gerçek olduğuna inanarak böyle uygun bir fırsatı elden kaçırmak bir yana, ona elleriyle sımsıkı sarılmalıydı. Böylece en süratli şekilde sefer hazırlığı yapmak ve bu sefere kendisine ait

olmayan bir ordu ile çıkmamak için Tatarlardan otuz bine varan bir ordu topladı. Ve buna kendi kapıkullarını da kattı. Bazı yeniçeri bölükleri ise ona katılmak üzere İstanbul'dan yola çıktılar.

Şehzade Korkut İstanbul'da.

Hem Selim hem de ona katılmak üzere ilerleyen yeniçeriler yolda iken, Sultan Korkut da gemiyle İstanbul'a ulaştı ve yeniçerilerin *sarayı*ndaki (kışlasındaki) zaviyelerden birine gitti[56] ve oraya yerleşti. Fakat Korkut büyük bir maiyeti ile gelmemiş, yanında sadece özellikle güvendiği iç oğlanlarından biri vardı. Yeniçeriler Sultan Korkut'un geldiği ve kendi *saray*larına yakın bir ibadethanede ikamet ettiği haberini alır almaz hepsi ona akın ettiler ve ellerini öptüler.

Bayezid'in Korkut'tan İstanbul'u terketmesini istemesi.

Fakat Sultan Bayezid, Korkut'un da İstanbul'da bulunduğunu öğrenince, hangi sebepten gelmiş olduğunu sordu ve ona aynı zamanda derhal İstanbul şehrini terk etmesi ve sancağına geri dönmesi haberini gönderdi. Bayezid'in *kapıcıları* yeniçerilerin huzurunda bunu Korkut'a oldukça tehditkâr sözlerle bildirdiklerinde, yeniçeriler heyecana kapıldılar ve âdeta *kapıcılar*dan şikâyet ederek: "Bu küçük kuşcağız, yani şehzade, bir fundalığa sığınmış duruyor! Şimdi bunu rahatsız etmek ne oluyor?" diye bağırdılar. Ve böylece onlar *kapıcıların* Korkut'u şehirden çıkarmalarına asla izin vermediler.

Sultan Bayezid'in oğlu Korkut'a 30 kese akçe göndermesi.

Ertesi gün Sultan Bayezid oğlu Sultan Korkut'a otuz kese akçe gönderdi ve ayrıca ona barınacak bir yer bulmalarını ve ona iyi bakmalarını adamlarına emretti. Bunun üzerine konakçıbaşı, *kazasker*in evini ona tahsis etti. Korkut İstanbul'da kaldığı sürede bu eve taşınabilir ve burayı mesken olarak kullanabilirdi.

---

56 Şüphesiz bir cami kastediliyor. Bazı Osmanlı müellifleri birçok yeniçeri isyanının çıkış noktası olarak, daha sonra Bayezid'in torunu Muhteşem Süleyman zamanında inşa edilen Yeni Kışla (aşağıya bk.) yakınındaki kötü şöhretli Ortacami'i zikrederler. Fakat Yeni Kışla'nın yerinde şimdi, daha o zaman yeniçerilere tahsis edilmiş olan aynı isimde küçük bir cami bulunmuş olmalı. Farsça saray tabiri dar anlamında değil de *kervansaray* (dikdörtgen veya kare biçiminde, önünde avlusu olan büyük bir bina) şeklinde geniş anlamında kaydedilmiş ise, o halde daha sonraki hiçbir kaynakta geçmemiş olan Yeniçeri Kışlası tabirinin *saray* olarak geçmesi yerindedir. İstanbul'da biri daha sonra inşa edilen Şehzade cami'i yerinde ve bunun karşısındaki *eski odalar*, diğeri Aksaray semtindeki *yeni odalar* olmak üzere iki Yeniçeri Kışlası bulunmaktadır. Onlar için metinde (*HMT*, 679/46) görülen *zaviye* tabirine dair başkaca hiçbir belge yoktur.

Yeniçerilerin Selim'le yaptıkları anlaşmaya sadık kalmaları.

Fakat Sultan Korkut vaktiyle dedesi Sultan II. Mehmed'in ölümünde, babası Bayezid'in yokluğunda yeniçeriler tarafından devletin *tahtına* oturtulmuş idi. Bayezid, Cem Sultan'ın bertaraf edilmesinden sonra saltanatı bu oğlu sayesinde muhafaza edebildi. Şimdi ümidi o idi ki, babasından alınmak istenen hükümdarlık tâcı eski hak sebebiyle ve babasının da rızasıyla artık yeniçeriler tarafından tekrar ona verilsin. Fakat yeniçeriler, isyanlarının bitiminden sonra Sultan Selim'e derhal kendi namlarına belirli şartlarla, kendi arzularıyla saltanat yeminini kabul ettirmelerini acele gönderdikleri ulaklardan rica etmişlerdi. Yeniçeriler böylece şimdi Selim'le olan anlaşmalarını bozmayacaklarını ve bunu hiç kimsenin elde edemeyeceğini açıkladılar. Onlar Sultan Korkut'a şöyle cevap verdiler: "Ey Sultan, biz kardeşin Selim'e ulak göndermeden dokuz on gün önce gelmiş olsaydın durum başka olurdu. Şimdi ise Selim'le namusumuz ve şerefimiz üzerine ettiğimiz anlaşmayı bozamayız ve sana da yardım edemeyiz."

Şehzade Ahmed'e Bayezid tarafından gönderilen çok miktarda paraya Korkut'un el koyması.

Korkut'un saltanata talip olmadığını açıklaması.

Sultan Korkut bu suretle meselenin ne durumda olduğunu gördü ve şunları söyledi: "O halde siz şimdi ey yeniçeriler, söylediğimiz şeyi kardeşimle müzakere etmek için ona gönderdiniz. Öyleyse ben artık saltanata talip değilim ve bunu da istemiyorum; saltanatı Selim'e tevcih etmenin doğru olduğuna inanıyorum. Esasen gerçeği itiraf etmek gerekirse, her şeyden önce diğer kardeşim Sultan Ahmed'in babamızın tahtına halef olmasına, elimden geldiğince mani olmak için buraya geldim. Babamız onu tercih etti. Babam, Sultan Ahmed'e devletin parasından büyük bir meblağ göndermek suretiyle yardım etmek istedi. İrtikâplarla veyahut asker vererek geri kalan hepimizi saltanattan mahrum etti. Bu hazineyi ben yolda ele geçirdim ve böylece babamın entrikalarını ve kardeşimin suikastini de akamete uğratmak için, beraberimde buraya getirdim." Ve Sultan Korkut'un bu açıklamaları yalan değildi, gerçekten de babası Sultan Bayezid oğlu Ahmed'e devlet hazinesinden büyük çuvallar dolusu para göndermişti. Korkut yolda bu paraların Ahmed için tedârik edilmiş olduğunu öğrenince, babasının Ahmed'e gönderdiği ulakların önüne çıkarak paraya el koymuş ve böylece İstanbul'a getirmişti. Korkut ele geçirilen bu keselerden şimdi yeniçerilere adam başına iki yüz akçe bahşiş verdi.

Selim'in Korkut tarafından karşılanması.

Mesele bu durumda iken nihayet Sultan Selim de İstanbul şehrine yaklaştı. Korkut, Selim'e hoş geldin demek için yola koyuldu ve Çekmece[57] civarında Selim'i karşıladı. Bu esnada her iki taraf at üstünde eyerde oturarak birbirlerini selâmladı ve el sıkıştı. Daha sonra onlar şehre doğru birbirleriyle sohbet ettiler ve şehre indiklerinde Selim'in ikametgâhına yakın yerde birbirleriyle vedalaştılar, sonra Sultan Korkut evine döndü. Fakat Sultan Selim ikametgâhına varmadan önce bir yeniçeri onu *Yenibahçe* denilen yere kadar götürdü. Sultan Selim orada indi ve *Yenibahçe*'de kurulmuş olan bir çadıra yerleşti.

Bayezid'in Selim'e tavsiyeleri ve ondan istekleri.

Ertesi gün Sultan Selim babası Bayezid'e giderek elini öptü, bunun üzerine Bayezid oğlu Selim'e şöyle hitap etti: "Oğlum, sana saltanat için saadet diliyorum ve senin iyi şartlar altında göreve başlaman için dua ediyorum. Önemli işaretlerden anladık ki, bu saadet diğer oğullarımdan önce sana nasipmiş. Senden, son zelzelede ağır tahribata uğramış ve harabeye dönmüş olan Dimetoka kasabası bir ölçüde yeniden yapılıncaya ve yol hazırlığı tamamlanıp ömrümün geri kalan kısmını geçireceğim Dimetoka'ya gidinceye kadar bir süre burada kalmama izin vermeni istiyorum. Sen bu arada *Yenibahçe*'de kalabilirsin!"

Bunun üzerine Sultan Selim: "Baba, sen nasıl istersen öyle olsun!" dedi.

Dimetoka'nın Bayezid için hazırlanması.

Sultan Bayezid bu suretle taşınması için gerekli her şeyin hazırlanması ve zikredilen Dimetoka kasabasının derhal inşa ve restore edilmesi için oraya çok sayıda işçinin gönderilmesini buyurdu. Bu arada Selim yerinde kaldı ve Korkut *sancağına* döndü. Midilli *sancağı* da ona verildi. Korkut İstanbul'dan ayrıldı ve hemen deniz yoluyla Aydın *sancağına* ilâve olarak kardeşi tarafından kendisine cömertçe verilen Midilli adasına gitti.

Midilli sancağının da Korkut'a verilmesi.

Bayezid Dimetoka yolunda.

Sultan Bayezid yolculuk için hazır olunca kendisine gerekli olan her şeyi beraberine aldı ve bir arabaya binerek Dimetoka'ya doğru yola çıktı. Kendi arzusu üzerine Bayezid'e özellikle çok sevdiği Yunus Paşa refaket etti ve hayatının sonuna kadar onu yanında istedi. Sultan Bayezid İstanbul'dan ayrılmadan önce oğlu, Sultan

57 Bu iki yer ismi, *Büyük Çekmece* (İstanbul'un 38 km. batısında) ve *Küçük Çekmece* (İstanbul'un 19 km. batısında). Burada metne göre doğrudan doğruya her iki yer isminden sonuncusu kastedilmektedir.

Selim'le vedalaştı. Bütün vezirler, paşalar ve yeniçeriler onunla birlikte şehrin dışına kadar gittiler ve yolun bir kısmında ona refaket ettiler. Fakat Bayezid şehirden hareket etmeden önce, Sultan Selim yola çıkan babasının şehirden ayrılışına rastlamamak için *Yenibahçe*'den *Aksaraybazarı*'na ve oradan Uzunyol'a gitti. Ve sonra da Atmeydanı'na yöneldi ve sonunda *saraya* kapandı[58].

Bayezid'in İstanbul'dan törenle uğurlanması.

Sultan Selim bu işleri yaparken hem vezirler, paşalar hem de yeniçeriler Bayezid'e şehirden ayrılışında refaket etmişlerdi. Bunlar görevlerini yerine getirir getirmez Sultan Selim'i de padişahlara lâyık bir ihtişamla şehirden geçerek sarayına uğurlamak istemişlerdi. Fakat onlar *Yenibahçe*'ye vardıklarında Selim'i artık orada bulamadılar. Bunun üzerine yeniçeriler, yeni padişahın kendileri tarafından bizzat saraya götürülüp tahta oturtulmasının eskiden beri bu devlette gelenek ve töre olduğunu söyleyerek Selim'in bu geleneğe uymadığını söylemek suretiyle bir hayli heyecan ve öfkeye kapıldılar. Fakat Sultan Selim sanki hiç duymamış gibi yaparak onların bu sözleri ve yakınmaları ile ilgilenmedi.

II. Bayezid'in ölümü.

Bu arada Sultan Bayezid, Yunus Paşa'nın refakatinde İstanbul'dan Dimetoka'ya giderken yolda çok hastalandı ve gücünü tamâmen kaybetti. Ve Bayezid vefat ettiği zaman Hafsa ile Edirne arasında bir yerde bulunuyordu.

Merhumun cenazesi refakatinde bulunanlar tarafından İstanbul'a getirildi ve sağlığında bizzat inşa ettirdiği cami ve *imaretin* bulunduğu yerde defnedildi.

Bu olay hicretin 918 yılının *Safer*[59] ayında vuku buldu.

58 Metinde zikredilen bu mesafeden günümüz İstanbul'unda *Bayrampaşa deresi (Topkapı*'nın kuzeydoğusundaki *Suriçi*'nde bulunan *Yenibahçe* semtinin ortasından geçerek), *Vatan caddesi, Aksaray, Divanyolu* (=*Uzun Yol, Ordu caddesi, Yeniçeriler caddesi,* Atmeydanı (Hipodrom), *Ayasofya cami'i* ve *Topkapı sarayı*'na kadar uzanan güzergâh anlaşılmaktadır.

59 Safer 918 H.=18.4.-16.5.1512.

İNDEKS

A

B

C

Ç

I

İ

J

K

L

M

R

S

Ş

T

U

V

Y

Mehmet
Çiçekler

Z

Bayezid-i Velî muhtemelen 1448'd... doğdu. Babası Fatih Sultan Mehmed tarafından şehzade-vali olarak Amasya'ya gönderildi. Burada şehzadenin çevresi şair, âlim, edebiyatçı ve sanatkâr ruhlu bir grup tarafından kuşatılmıştı. Tahta çıkınca kardeşi Cem'le mücadeleye girişti. İlk seferini 1484'de *Moldavya*'ya karşı başarılı bir şekilde idare etti. *Kili* ve *Akkerman* fethedildi. Geliştirilmiş toplar ve her şeyden önce yüksek hareket kabiliyeti olan bir filonun inşası ile, o güne kadar ki en büyük vurucu güce ulaşmış bulunan bütün ordusunu imparatorluğun genişletilmesi için devreye soktu. İki yıl içinde (1499, 1500) *İnebahtı (=Lepanto), Modon, Koron* ve *Navarin* fethedildi.

II. Bayezid zamanında sistemli bir şekilde Osmanlı tarih yazıcılığı başlamıştır. O, İbn-i Kemal, İdris-i Bitlisî gibi büyük âlimlere Osmanlı tarihini araştırmaları ve güzel bir dille anlatmaları görevini vermişti. Aşırı derecede yumuşak, cevval olmayan, içine kapanık, savaştan çok barışa meyilli, mütevazi, felsefeye düşkün, okumayı ve araştırmayı seven, el sanatlarıyla uğraşmaktan zevk alan bir hükümdardı. Bayezid kardeşi, Cem'e karşı savunmak durumunda olduğu tahtını 31 yıl sonra oğlu Selim'e terk etmek zorunda kaldı ve *Dimetoka*'ya giderken yolda ...

Eserde, II. Bayezid ... leti'nin, geçici de olsa, içinde bulun... idarî ve malî bozukluklar, yeniçeri ... avgaları açık bir şekilde gözler önüne ...

ISBN: 975-498-108-6
Millî Yayın No: 97-34-Y-0147-149